

Barbara
Pavlakovič Farrell

Marko
Koščak

Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces

Avtorja

Barbara Pavlakovič Farrell

Marko Koščak

Avgust 2025

Naslov <i>Title</i>	Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces <i>Introducing Public Participation Methods Into the Pedagogical Process</i>
Avtorji <i>Authors</i>	Barbara Pavlakovič Farrell (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem) Marko Koščak (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem)
Recenzija <i>Review</i>	Marina Barkidija Sotošek (Univerza v Reki, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu) Boris Prevolšek (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem)
Lektoriranje <i>Language editing</i>	Nina Krajnc (Poslovne storitve, Nina Krajnc s.p)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače. Pavlakovič Farrell, Koščak (avtorja), 2025
Grtafika na ovitku <i>Cover graphics</i>	Pogovor, foto: Jan Perša, 2024; Vrhnika, Sv. Avguštin, foto: Rene Šešerko, 2022; Klopotec, foto: Rene Šešerko, 2023
Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Issued by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za turizem Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija https://www.ft.um.si , ft@um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva posodobljena in dopolnjena izdaja
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, Slovenija, avgust 2025
Vrsta publikacije <i>Publication type</i>	E-knjiga
Dostopno na <i>Available at</i>	https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/848
Naslov projekta <i>Project name</i>	NOO pilotni projekt: Prožne oblike izobraževanja: zeleni prehod in turizem 5.0.
Šifra projekta <i>Project number</i>	3330-22-3533
Financer projekta <i>Project financier</i>	Evropska unija – NextGenerationEU in Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije.

NAČRT ZA
OKREVANJE
IN ODPORNOST

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN INOVACIJE

Financira
Evropska unija
NextGenerationEU

»Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije, in Evropska unija – NextGenerationEU. Projekt se izvaja skladno z načrtom v okviru razvojnega področja Pametna, trajnostna in vključujoča rast, komponente Krepitev kompetenc, zlasti digitalnih in tistih, ki jih zahtevajo novi poklici in zeleni prehod (C3 K5), za ukrep investicija F. Izvajanje pilotnih projektov, katerih rezultati bodo podlaga za pripravo izhodišč za reformo visokega šolstva za zelen in odporen prehod v Družbo 5.0: projekt Pilotni projekti za prenovo visokega šolstva za zelen in odporen prehod.«

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University of Maribor Press

Besedilo/ Text © Pavlakovič Farrell, Koščak, 2025

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno tako nekomercialno kot tudi komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

338.48:352 (0.034.2)

PAVLAKOVIČ Farrell, Barbara
Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces [Elektronski vir] /
avtorja Barbara Pavlakovič Farrell, Marko Koščak. - 1. posodobljena in
dopolnjena izd. - E-knjiga. - Maribor : Univerza v Mariboru,
Univerzitetna založba, 2025. - (V kolofonu nasl. v angl.: Introducing
public participation methods into the pedagogical process)

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/848>

ISBN 978-961-299-033-6 (Pdf)
doi: 10.18690/um.ft.4.2025
COBISS.SI-ID 246150403

ISBN 978-961-299-033-6 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ft.4.2025>

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika
For publisher Prof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru

Citiranje
Attribution Pavlakovič Farrell, B., Koščak, M. (2025). *Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.ft.4.2025

Kazalo

Uvod	1
1 Lokalna participacija pri načrtovanju turizma	3
1.1 Pomen participacije in participativnega načrtovanja	3
1.2 Ključni izzivi sodelovanja javnosti pri načrtovalskih procesih v turizmu	7
1.3 Sodelovanje javnosti	11
1.4 Osnove sodelovanja javnosti	12
1.5 Razlogi za sodelovanje javnosti	14
1.5.1 Družbenopolitični razlogi	14
1.5.2 Pragmatična in ekonomska motivacija	15
1.6 Nesporazumi in zmote o sodelovanju javnosti	15
1.7 Prednosti in slabosti sodelovanja z lokalno skupnostjo	16
1.8 Stopnje oziroma lestev sodelovanja javnosti	17
1.8.1 Manipulacija z javnim mnenjem	17
1.8.2 Informacijska kampanja	18
1.8.3 Nabor komentarjev javnosti	18
1.8.4 Uradno posvetovanje z državljani/prebivalci lokalne skupnosti	18
1.8.5 Skupno odločanje in posvetovanje z uglednimi državljani/prebivalci lokalne skupnosti	18
1.8.6 Neposredna demokracija	19
1.9 Skupine deležnikov	19
1.9.1 Kako določiti skupino deležnikov?	19
1.9.2 Kakšna je pripravljenost državljanov za sodelovanje?	20
Bibliografija in priporočena literatura	23
2 Primeri dobre prakse sodelovanja z lokalno skupnostjo	25
Primer 1: Spodbujanje kulturnega sektorja z uvajanjem informacijsko-komunikacijske tehnologije v razvojne načrte kulturnega turizma, Regija Podbeskidzie, Poljska	26
Primer 2: Platforma za spremljanje potreb turistov CSI Piemonte, Regija Piemont	29
Primer 3: Projekt Otočja Campano skupine Lauro Group (Neapelj, Italija) in Forthcrs (Grčija) Univerza na Kreti, Grčija	34
Primer 4: Izvedba presoje sprejemljivosti okolja na lokaciji Štrit v občini Škocjan v okviru priprave produkta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine	37
Primer 5: Izvedba presoje sprejemljivosti okolja na lokaciji Trška gora pri Novem mestu v sklopu priprave projekta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine	38
Primer 6: Umeščanje trase avtoceste mimo Trebnjega	39
Primer 7: Priprava smernic razvoja vinogradništva in turizma na Liscu v Suhi krajini	41
3 Načrtovanje projekta z uporabo lokalne participacije	45
3.1 Koraki izvedbe projekta lokalne participacije	46
FAZE 1–3	47
FAZE 4–5	48

FAZE 6–8.....	50
FAZE 9–11.....	51
FAZE 12–13.....	53
Bibliografija in priporočena literatura.....	55
4 Tehnike javne participacije.....	57
Oblikovanje vizije.....	59
Iskanje soglasja.....	60
Fokusna skupina.....	61
Načrtovalske celice/Planning Cell.....	64
Svetovalne skupine in delovne skupine.....	65
Svetovna kavarna/World Café.....	66
Spletni pogovori in mnenjske konference.....	67
4.1 Primer participativnega načrtovanja v sklopu projekta CEETO.....	68
1. seja: Ustanovitev foruma.....	68
2. seja: Participatory Mapping (Participativno kartiranje).....	69
3. seja: Metoda Future Search (Vizija prihodnosti).....	69
4. seja: Ideas Factory (Tovarna idej).....	69
5. seja: World Café (Svetovna kavarna).....	70
Bibliografija in priporočena literatura.....	72
5 Primeri uvajanja lokalne participacije v študijski proces.....	73
5.1 Destinacija Gorski kotar, Hrvaška.....	73
FAZA 1: Obdelava podatkov pred obiskom.....	74
FAZA 2: Terenski obisk destinacije.....	74
FAZA 3: Individualno delo.....	75
FAZA 4: Ponovni obisk destinacije – predstavitev.....	76
5.2 Destinacija Artiče, Slovenija.....	76
FAZA 1: Uvodno srečanje.....	77
FAZA 2: Individualno raziskovalno delo.....	78
FAZA 3: Vmesna delovna srečanja.....	79
FAZA 4: Predstavitev osnutka projektne rešitve.....	79
5.3 Destinacija Moslavina, Hrvaška.....	81
FAZA 1: Obdelava podatkov pred obiskom.....	81
FAZA 2: Terenski obisk destinacije.....	81
FAZA 3: Individualno delo.....	82
FAZA 4: Ponovni obisk destinacije – predstavitev.....	83
5.4 Destinaciji Sisek in Petrinja, Hrvaška.....	84
FAZA 1: Obdelava podatkov pred obiskom.....	84
FAZA 2: Terenski obisk destinacije.....	84
FAZA 3: Individualno delo.....	86
FAZA 4: Predstavitev idejnega osnutka.....	87
DELOVNI LISTI ZA IZVAJANJE LOKALNE PARTICIPACIJE.....	89
Recenzija 1.....	99
Recenzija 2.....	103

Uvod

Učbenik »Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces« je nastal v okviru NOO pilotnega projekta: Prožne oblike izobraževanja: zeleni prehod in turizem 5.0 na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru.

Turizem je ustvarjen od ljudi in za ljudi, zato je izredno pomembno vključevati različne skupnosti v procese načrtovanja razvoja turizma. Pri tem gre lahko za skupine lokalnih prebivalcev, gospodarstvo na destinaciji, nevladne organizacije, medije, lokalno upravo ... Vsi so lahko vključeni v različnih stopnjah razvoja destinacije – od načrtovanja nove destinacije, preoblikovanja, ustvarjanja nove vizije in implementacije projektov do okrevanja po kriznih dogodkih.

Pričujoči učbenik je nastal z namenom, da se razširi znanje o vključevanju lokalne skupnosti v procese načrtovanja turizma. Na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru imamo že dolgoletno prakso uporabe tehnik vključevanja lokalne participacije v študijski proces, a smo želeli nakopičeno znanje sistematično in urejeno zbrati ter podati tudi ostalim zainteresiranim. Tako boste znanje o lokalni participaciji lahko uporabili študenti in vsi, ki želite nadgraditi svoje znanje upravljanja z destinacijami. V učbeniku boste našli tako teoretično podlago o lokalni participaciji z razlago osnovnih pojmov kot praktične nasvete. V poglavjih boste lahko prebrali konkretne napotke, kako pripraviti participativne dogodke, in se seznanili z metodami vključevanja različnih skupnosti v procese in diskusije. Učbenik podaja tudi veliko primerov dobrih praks iz Slovenije in tujine, ki bodo

zagotovo služili kot odličen vir idej za lastno udejstvovanje in izvajanje lokalne participacije.

Poleg tega učbenik pri vsakem poglavju navaja priporočeno branje za razširitev poznavanja tematike. Uporabna so tudi vprašanja na koncu vsakega poglavja, ki spodbujajo refleksijo pri učnih urah ali pri individualnem branju. Posebej uporabni so delovni listi na koncu učbenika, ki jih lahko študenti uporabijo pri izvajanju lastnih študijskih projektov z vključevanjem lokalne participacije, koristni pa so tudi za praktike destinacijskega upravljanja na terenu.

Prvo izdajo učbenika smo s pomočjo študentov Fakultete za turizem Univerze v Mariboru tudi evalvirali in preverili, kako bi lahko učbenik še izboljšali. S pričujočo drugo izdajo sva avtorja prisluhnili predlogom študentom in v učbenik vpeljala še več primerov uporabe lokalne participacije iz realnih situacij in prakse.

Avtorja želiva in upava, da bo učbenik tudi v duhu trajnostnega turizma pripomogel k večji vključenosti raznolikih deležnikov v procese razvoja turizma. Verjameva, da lahko prav skupaj, s sodelovanjem različnih deležnikov, omogočimo boljši turizem prihodnosti. Še posebej se to lahko uresniči na krilih nove generacije, ki bo upravljala prihodnost turističnega razvoja.

1 Lokalna participacija pri načrtovanju turizma

1.1 Pomen participacije in participativnega načrtovanja

Udeležba javnosti je osrednja sestavina trajnosti: ko ljudje pomagajo oblikovati svojo turistično destinacijo, imajo bolj občutek lastništva in zavezanosti k njeni oskrbi in ohranjanju, kar na koncu vpliva na trajnostni razvoj kraja (Wheeler, 2013). Da bi v celoti dosegli trajnostne cilje, morajo biti razvojni procesi in rezultati učinkoviti in socialno pravični (Carroll, Witten in Kearns, 2011; Mueller in Dooling, 2011). To pomeni participativno načrtovanje in vključevanje vseh članov družbe, še posebej marginaliziranih skupin. Mueller in Dooling (2011) poudarjata pomen načrtovanja, ki temelji na obstoječih skupnostih in ne na novih prebivalcih.

Upravljanje procesa participativnega načrtovanja pomeni ustvariti pogoje in razmere za ugodno in pozitivno razpravo. Rezultat procesa participativnega načrtovanja naj bo integracija konvergenč med poslanstvom turistične destinacije in interesi lokalne skupnosti. Nekaterih konfliktov med deležniki ni mogoče rešiti znotraj procesa. Preveč konfliktov bi lahko spodkopalo celoten proces in premaknilo fokus s cilja procesa na vzrok konflikta. Po drugi strani lahko proces participativnega načrtovanja ustvari ali okrepi pozitivna zaveznitva, ki temeljijo na zbliževanju interesov.

Participativni procesi pomagajo opredeliti problem in identificirati rešitev z najrazličnejših zornih kotov, kar povečuje naše razumevanje medsebojno povezane narave problemov, s katerimi se sooča družba. Procesi sodelovanja lahko izboljšajo izvajanje, saj bosta odločitev ali politika učinkovitejši, če široka koalicija deležnikov podpre predlog in sodeluje pri njegovem izvajanju. Participativni procesi lahko povečajo zaupanje javnosti, saj odprtost do nasprotujočih si trditev in pogledov poveča verodostojnost končne odločitve in spodbuja aktivno vključevanje civilne družbe.

Ključne koncepte participativnosti lahko razvrstimo na naslednji način (Mueller in Dooling, 2011):

- Sodelovanje med vrsto zainteresiranih strani, vključno z neekonomskimi interesi, bi lahko spodbudilo večje upoštevanje raznolikih naravnih, zgrajenih in človeških virov, ki jih je treba ohraniti.
- Z vključevanjem zainteresiranih strani z več področij in z različnimi interesi morda zagotavlja večji potencial za integrativne/holistične pristope k razvoju politik, ki lahko prispevajo k trajnosti.
- Če bi bilo v proces oblikovanja politike vključenih več deležnikov, na katere vpliva razvoj turizma, bi to lahko privedlo do pravičnejše porazdelitve posledičnih koristi in stroškov. Zamisel je, da bi udeležba dvignila zavest o vplivih turizma na vse deležnike, to povečano zavedanje pa bi moralo voditi k pravičnejšim politikam.
- Široka udeležba pri oblikovanju politik bi lahko pripomogla k demokratizaciji odločanja, opolnomočila udeležence ter privedla do krepitve zmogljivosti in pridobivanja spretnosti med udeleženci.

Participativni pristop se je izkazal za koristnega tam, kjer so bili upoštevani naslednji dodatni razlogi, poleg zgoraj navedenih (Van Heck, 2003):

- *Pokritost*: doseči in vključiti deležnike v širšem obsegu.
- *Učinkovitost*: pridobiti stroškovno učinkovito zasnovo in izvedbo projekta. Upravičenci bodo dejavneje prispevali k načrtovanju in izvedbi projekta z zagotavljanjem idej, delovne sile, delovne sile in/ali drugih virov (delitev stroškov) in posledično učinkoviteje uporabljali vire.
- *Vključenost*: vključeni ljudje dobijo besedo pri določanju ciljev in ukrepov ter pomagajo pri različnih operacijah, kot so upravljanje projekta, spremljanje in vrednotenje. Pridobijo tudi več možnosti za prispevanje k projektu in tako olajšajo

diagnosticiranje okoljskih, socialnih in institucionalnih omejitev ter iskanje izvedljivih rešitev.

- *Sprejemanje inovacij*: zainteresirane strani lahko razvijejo večjo odzivnost na nove proizvodne metode, tehnologije in ponujene storitve.
- *Trajnost*: projekt pridobi več in boljše rezultate in učinek ter s tem dolgoročnejšo sposobnost preživetja in trdnejšo trajnost. S poudarjanjem decentralizacije, demokratičnih procesov odločanja in samopomoči je mogoče bolje rešiti različne ključne probleme, vključno s ponavljajočimi se stroški, delitvijo stroškov z upravičenci ter delovanjem in vzdrževanjem.

Sodelovanje postaja nujna, saj je zaradi zapletene organizacije treba mobilizirati izkušnje in spretnosti deležnikov, da bi zagotovili učinkovite dolgoročne rezultate. To je še toliko bolj pomembno, če je namen vzpostaviti nov način prakse, interakcije in organiziranja, torej uvesti inovativne procese v danem lokalnem kontekstu. Včasih lahko inovativni pristopi ali procesi ne uspejo zaradi naslednjih razlogov (Van Heck, 2003):

- težave pri razvoju ali pomanjkanje skupnih strateških vizij;
- nerazumevanje ciljev na nižjih organizacijskih ravneh;
- cilji postanejo »premične tarče«;
- načrti zajemajo preveč v prekratnem času;
- ljudje, ki ne delajo v skladu z istimi specifikacijami;
- pomanjkanje instrumentov in metod za pospešitev dejanskega sodelovanja;
- težave pri komunikaciji;
- pomanjkanje učinkovitega upravljanja in vodenja;
- tekmovanje in konflikti;
- izključitev ključnih deležnikov.

Te težave na eni strani izvirajo iz kompleksnosti obsega projekta in na drugi strani iz pomanjkanja sodelovanja ključnih deležnikov v prejšnjih fazah načrtovanja. Oba vidika najdeta v sodelovanju sredstvo za povečanje učinkovitosti projekta: ko so ljudje resnično zainteresirani za razvojno dejavnost in so dejavno vključeni v odločanje, bodo verjetneje bolj predani, obenem pa bodo tudi skupni cilji bolj verjetno izpolnjeni.

Zelo pogosto državljani oziroma deležniki ne sodelujejo v procesih odločanja zaradi naslednjih razlogov (Van Heck, 2003):

- *Politične razmere/ strukture moči v državi in projektne območje*, ki vplivajo na sodelovanje državljanov, predvsem tistih, ki ne zaupajo odločevalcem.
- *Pomanjkanje financiranja*: obstaja mnenje, da sta npr. turizem in dediščina razkošje v primerjavi z reševanjem vprašanj, kot so izobraževanje, zdravje, zaposlovanje in obramba.
- *Zakonodajne ovire*: državljani menijo, da nacionalni predpisi, ki omejujejo ali zavračajo spreminjanje ali gradnjo infrastrukture (hiš, mostov, cest itd.), omejujejo rast.
- *Administrativne ovire*: zapleteni birokratski postopki ovirajo resnično sodelovanje in enosmerno načrtovanje od zgoraj navzdol, ki ga izvajajo izključno strokovnjaki.
- *Socialno-kulturne ovire*: resno oviro predstavljajo med ljudmi razširjena miselnost odvisnosti, občutek frustracije in nezaupanje v uradnike, ki jih pogosto obvladujejo lokalne elite, ki jim morajo prepustiti ključno odločanje.
- *Druge ovire so*: izpostavljenost nelokalnim informacijam, nevednost lokalnih prebivalcev, pravica deležnikov do samoorganizacije ter pomanjkanje vodij in znanja, ki bi promovirali njihove interese.

Sodelovanje javnosti bi moralo imeti pomembno vlogo v vsakem dobrem procesu načrtovanja, da se poveča njegova učinkovitost. Nekateri tipični koraki, ki jih je treba izvesti, so naslednji (Van Heck, 2003):

- *Kartiranje deležnikov*: združevanje na podlagi različnih funkcij, zmogljivosti in dejavnosti, vključno s posebnimi interesi in dojemanjem situacije.
- *Integrirana analiza sistema in problemov*, ki sledi ustvarjanju pristopa sodelovanja z vsemi deležniki.
- *Razvoj skupne vizije*, ciljev in pričakovanih rezultatov.
- *Analiza primanjkljaja*: za obvladovanje ugotovljenih srednjeročnih in dolgoročnih vplivov je treba opredeliti potrebne (zlasti sanacijske) ukrepe – tudi s pomočjo razvitega nabora indikatorjev trajnosti.
- *Razvoj orodij in rešitev*: o orodjih za upravljanje (obravnavanje sedanjih in prihodnjih pritiskov in dejavnikov, ki delujejo na sistem) in inovativnih rešitvah (vključno z uporabo novih mehkih/trdih tehnologij) je treba razpravljati in jih oceniti glede na alternative.
- *Spremljanje uspeha/neuspeha*: treba je razviti niz meril/parametrov za spremljanje prihodnjega razvoja, vključno s kvalitativnim in kvantitativnim uspehom glede na cilje in pričakovane rezultate.

1.2 Ključni izzivi sodelovanja javnosti pri načrtovalskih procesih v turizmu

Zaradi nekaterih globalnih trendov in vse večjega števila turistov je treba sprejeti trajnostno vizijo, ki upošteva upravljanje ključnih vprašanj, kot so okoljski, kulturni in družbeni vplivi. Ne glede na težave ali rešitve se trajnostno upravljanje turizma čedalje bolj obravnava kot osrednja točka na dnevnem redu in ne kot nekaj, kar je mogoče prezreti ali prestaviti na kasneje. V tem poglavju bomo obravnavali področje sodelovanja javnosti pri načrtovalskih procesih v turizmu. Podrobneje se bomo seznanili z vsemi pomembnimi elementi, vsebinami, postopki in načini organiziranja ter vključevanja javnosti v načrtovalske procese. V uvodu pogledjmo nekatere ključne značilnosti, ki so v zadnjem obdobju zaznamovale področje trajnostnega in odgovornega turizma, kjer pomembno vlogo igra ravno sodelovanje javnosti. Ugotovitve so povzete in prirejene tudi po smernicah CEETO za razvoj trajnostnega turizma v zavarovanih območjih (Koščak, Lapos in Primožič, 2020).

Ozaveščenost turistov

Eden ključnih izzivov za odločevalce je zmanjšanje škode na naravni in kulturni dediščini, ki je posledica čezmernega turizma. Turisti lahko z boljšim razumevanjem naravne in kulturne dediščine še posebej zavarovanih območij pripomorejo k zmanjšanju ali preprečevanju škodljivih vplivov in spodbujajo ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Trajnostne politike bi si morale prizadevati v največji meri zmanjšati škodo na habitatih in poskrbeti za to, da obiskovalci čim manj motijo prostoživeče živali.

Priporočeni ukrepi vključujejo:

- Ozaveščanje s pomočjo izobraževanja (na primer kakovostno vodenje, centri za obiskovalce, ki ponujajo ustvarjalne pripomočke za interpretacijo naravnega okolja, zagotavljanje informacij pred prihodom).
- Upravljanje obiskovalcev, nadzor nad številom in obnašanjem obiskovalcev: prostorska območja za ločevanje človeških dejavnosti in ključnih habitatov prostoživečih živali z zagotavljanjem zatočišč za živali, s čimer zmanjšamo motenje živali ter rešujemo težave z odpadki.

Načrtovanje destinacij in razvoj trajnostnih lokalnih turističnih destinacij

Upravljanje turističnih destinacij je mogoče obravnavati kot neprekinjen in dolgoročen proces, ki vključuje izdelke in storitve v turističnem sektorju in deležnike zavarovanih območij. Razvoj lokalnega turizma in načrtovanje destinacij je treba organizirati kot

»ustvarjalen način izvajanja turizma«. Tovrsten turizem je povezan predvsem s skupnostmi, naravnimi znamenitostmi in identiteto določenega območja. Z vidika upravljanja je to turizem, ki nima vpliva na okolje ali ima zgolj minimalen vpliv na okolje in je trajnostno, po možnosti lokalno upravljan z namenom, da turistom, skupnostim in domačinom ter povezanim osebam omogoči sodelovanje v procesu upravljanja. Z vidika dejavnosti in procesa je to turizem, ki spodbuja pridobivanje informacij skozi izobraževanje o kulturi in lokalnih skupnostih ter o okolju in ekosistemu. Z vidika participacije se takšen turizem zaveda sodelovanja turistov, skupnosti, domačinov in povezanih oseb (Koščak in O'Rourke, 2023).

Turizem – vaš vsakdan je za nekoga drugega pustolovščina

V kolikšni meri je turizem zmožen spodbujati bolj trajnosten in vključujoč razvoj, je med drugim odvisno od njegove sposobnosti, da se dogaja v različnih okoljih, vključno s podeželskimi ali nerazvitimi območji, od njegovega vpliva na gospodarstvo in s tem na spodbujanje lokalnega gospodarstva ter od ustvarjanja neposrednih in induciranih delovnih mest. Trend je, da se turistom omogoči, da med obiskom destinacije izkusijo življenje domačinov. Avtentičnost in več interakcije z lokalnim prebivalstvom zagotavljata večje zadovoljstvo na obeh straneh. Turizem postaja tristranska dejavnost, v kateri sodelujejo ponudniki, turisti in domačini. Za destinacijo je bistvenega pomena, da je blagovna znamka neločljivo vpeta v vsakdanje življenje destinacije in da vrednote blagovne znamke prežemajo vsako dejanje ustvarjanja izdelka ali komunikacije vseh posameznikov, ki se nahajajo na destinaciji.

Lokalna dobavna veriga in dodana vrednost

Turizem z zagotavljanjem izdelkov in storitev ustvarja gospodarske priložnosti. Bolj kot se turistična industrija oskrbuje lokalno, bolj bo spodbujala gospodarsko rast in povečala priložnosti za nova podjetja. Lokalna in trajnostno pridobljena hrana prispeva h gospodarski odpornosti skupnosti, zmanjšuje vplive na okolje in lahko pomaga ustvarjati pristno doživljanje kraja in kulture za obiskovalce. Hrana v vseh svojih pojavnostih je torej potencialno močan element blagovne znamke destinacije.

Gospodarska in socialna vključenost

Na lokalni ravni turizem ustvarja nove poslovne priložnosti, kar je strateškega pomena za zmanjšanje revščine v regijah z nizko stopnjo razvoja (podeželska območja). Turizem lahko torej ponudi izhod iz revščine tudi najbolj prikrajšanim skupinam. Zaposlovanje v

turizmu pomaga zmanjšati revščino ter gospodarsko in socialno izključenost in lahko ponudi alternativo migraciji v mesta. Kljub pozitivnim učinkom ustvarjanja delovnih mest je treba upoštevati, da je zaposlovanje v turizmu celo v razvitih gospodarstvih zelo nestabilno, saj je delo v turizmu sezonske narave, z visoko stopnjo fluktuacije zaposlenih in delovnih mest s krajšim delovnim časom.

Dostopni turizem

Dostopni turizem je hitro razvijajoča se panoga, ki temelji na ideji, da je turizem namenjen vsem in da bi si morali ponudniki turističnih storitev aktivno prizadevati za izboljšanje dostopnosti za vse posameznike. Dostopna turistična destinacija je destinacija, ki ponuja turistično izkušnjo na podlagi lastnih edinstvenih lastnosti: skozi preoblikovanje turističnega sektorja si prizadeva okrepiti njegovo konkurenčnosti, ustvarja dostojne zaposlitve in spodbuja enake možnosti vseh, zlasti najbolj ranljivih skupin, da sodelujejo v turističnih dejavnostih in imajo od njih koristi, vse to pa počne v skladu z načeli trajnostnega razvoja. Vključenost lahko postane dejavnik konkurenčnosti, tako zaradi vključevanja skupin, katerih značilnosti lahko pomagajo obogatiti ponudbo vrednosti, kot tudi zato, ker vključitev prikrajšanih skupin srednjeročno vodi v bolj zdravo družbo, ki turističnim podjetjem zagotavlja večje možnosti za rast in uspeh (Koščak in O'Rourke, 2021).

Podnebne spremembe

Podnebne spremembe so izziv, ki obstaja že vrsto let, njegovi učinki pa postajajo vse očitnejši. Vodja sekretariata Združenih narodov za podnebne spremembe Patricia Espinosa je na Svetovnem svetu za potovanja in turizem (World Travel & Tourism Conference – WTTC) v New Yorku septembra 2019 predstavila Akcijski načrt za trajnostni razvoj WTTC (2019), ki je pobuda sektorja za potovanja in turizem ob podpori sekretariata Združenih narodov za podnebne spremembe z namenom spodbujanja in nudenja pomoči celotnemu sektorju pri sprejemanju odločnejših in ambicioznejših ukrepov za spopadanje s podnebnimi spremembami. Industrija potovanj in turizma je po njenih besedah postala svetovna gospodarska sila, ki ustvarja 10,4 % svetovnega bruto domačega proizvoda (v letu 2017), obenem pa tudi približno 8 % svetovnih emisij toplogrednih plinov, ki prispevajo k podnebnim spremembam. Potovalna industrija na eni strani pomaga lokalnim gospodarstvom pri ustvarjanju dobička, na drugi pa prispeva k nastanku okoljske škode. Danes si ne moremo več zatiskati oči pred poročili, ki poudarjajo uničujoč vpliv turizma, ki je večinoma povezan z zračnim, avtomobilskim in pomorskim prevozom. Če sicer drži, da potovalni industriji kronično primanjkuje več predpisov s

strani oblikovalcev politik, drži tudi to, da bi morali nekaj osebne odgovornosti prevzeti tudi turisti in zmanjšati letalski promet.

Čezmerni turizem

Čezmerni turizem pomeni netrajnostni turizem, za katerega je značilno to, da njegovi negativni vplivi na okolje destinacij in lokalno skupnost presegajo kakršne koli pozitivne učinke. Pri čezmernem turizmu se izpostavljajo vplivi neustreznega turističnega načrtovanja in pomanjkljivih predpisov na destinacije. Pojav čezmerne turizma je imel dvojni učinek. Na eni strani je zaradi njega prišlo do negativne nastrojenosti proti turizmu, ki je v nekaterih primerih lahko škodljiva za destinacije, obenem pa je prišlo tudi do večje ozaveščenosti različnih deležnikov o potrebi po bolj vključujočem turističnem odločanju, načrtovanju in upravljanju. Zaradi čezmerne turizma prihaja do rastočega trenda na področju turističnih taks, hkrati pa se vse več destinacij zaveda, da prihodki, ki jih ustvarjajo te takse, omogočajo izvajanje trajnostnih projektov. Pomembno vlogo pri iskanju trajnostne rešitve bo odigrala tehnologija, ki je zgolj uporabno orodje. V praksi se že zdaj uspešno uporabljajo mobilni podatki za vplivanje na tokove obiskovalcev na določenih destinacijah. Možnost spremljanja v realnem času je lahko v pomoč pri upravljanju zmogljivosti, dostop do podatkov o geolokaciji pa lahko pomaga pri načrtovanju tokov obiskovalcev in učinkovitejšem upravljanju dobavne verige.

Nosilna zmogljivost

Trajnostni razvoj turizma mora vključevati študijo nosilne zmogljivosti. Gre za oceno »največjega števila ljudi, ki lahko hkrati obiščejo turistično destinacijo, ne da bi pri tem prišlo do nesprejemljivega spreminjanja fizičnega okolja in brez nesprejemljivega zmanjšanja kakovosti izkušnje tako za obiskovalce kot prebivalce« (Mathieson in Wall, 1982, str. 21). Dejavniki, ki jih je treba upoštevati, so fizični vpliv turistov, ekološki vpliv turistov, dožemanje pretirane gneče, kulturni in družbeni vpliv na lokalne prebivalce. To je bistvenega pomena, če želi turizem prispevati k ohranjanju kulturne in naravne dediščine z realizacijo gospodarske vrednosti in ozaveščanjem o lokalni dediščini (Koščak, 2012).

Varnost in zaščita

Varnost in zaščita sta ključni sestavini načrtovanja potovanja vsakega turista. Varnost je stanje, ko sta tveganje in nevarnost za posameznika na minimalni ravni. Pojem zaščita razumemo kot aktivno zaščito pred grožnjami ter zagotavljanje situacij, ki ne vključujejo nobenih tveganj. Za turiste imata varnost in zaščita še večji pomen, saj turisti med

potovanjem vstopajo v nove in njim neznane situacije. Kljub velikemu napredku v zdravstvu v zadnjih stoletjih v sodobni družbi veliko grožnjo še vedno predstavljajo nalezljive bolezni. Z nekaterimi boleznimi smo se v preteklosti uspešno spopadli in so danes omejene na peščico geografskih območij (endemične bolezni), druge pa se lahko hitro razširijo onkraj meja prvotno omejenega območja izbruha in postanejo epidemije ali pandemije (kot smo lahko videli na primeru pandemije covida-19). Prvi in najpomembnejši vidik epidemije ali pandemije je vselej človeško trpljenje in izguba življenj. Širjenje virusa pa ima lahko tudi obsežne posledice za gospodarstvo, pri čemer je turizem eden od najbolj ranljivih sektorjev. Pandemija covida-19 je turistični sektor zelo močno prizadela in v prihodnosti bo treba sprejeti vrsto novih politik za zagotavljanje bolj trajnostne in koherentne ponudbe (Koščak in O'Rourke, 2023).

1.3 Sodelovanje javnosti

Vse zgoraj naštetu in še veliko več so razlogi, zakaj se danes v sodobni načrtovalski praksi ne moremo več izogniti t. i. participativnemu načrtovanju, pri katerem deležniki javnega, zasebnega in nevladnega sektorja lahko in morajo izraziti svoje ideje, vizije in načrte ter tudi bojazni in ovire, za katere mislijo, da bi se lahko pojavili v primeru izvedbe določenega razvojnega scenarija.

Udeležba javnosti pri participativnem načrtovanju je proces, pri katerem so interesi, razvojni izzivi, skrbi, potrebe in vrednote določene destinacije oziroma območja vključeni v javno in korporativno odločanje. Je dvosmerna komunikacija in interakcija s splošnim ciljem boljših odločitev, ki jih podpira javnost. Večina procesov, kjer je udeležena javnost, vključuje vsaj naslednje elemente (Creighton, 2005):

- Sodelovanje javnosti se nanaša na upravne odločitve – to je na tiste, ki jih običajno pripravijo oziroma izdelajo javne agencije (in včasih zasebne organizacije), ne pa izvoljeni uradniki ali drugi deležniki javnega sektorja.
- Sodelovanje javnosti ni le zagotavljanje informacij javnosti, temveč poteka ustrezna interakcija med institucijo, ki odloča, in deležniki, ki v tem procesu želijo sodelovati.
- Obstaja organiziran proces vključevanja javnosti, kar vsekakor ni nekaj, kar se zgodi slučajno ali po naključju.
- Udeleženci imajo določeno stopnjo vpliva na odločitve.

Ključni cilji participativnega načrtovanja so (Creighton, 2005):

Cilj 1: Vključevanje in preverjanje javnih vrednot v korporativne odločitve;

Cilj 2: Izboljšanje vsebinske kakovosti odločitev;

Cilj 3: Reševanje konflikta med nasprotujočimi si interesi;

Cilj 4: Graditi zaupanje v institucije;

Cilj 5: Izobraževanje in informiranje javnosti.

Glavni cilj postopka participativnega načrtovanja je ustanoviti posvetovalno telo, ki ga bodo sestavljali ključni deležniki v postopkih odločanja in razvoja ter izvajanja akcijskega načrta za posamezno turistično območje. Ključna prizorišča participacije so lahko na primer »lokalni forumi«. V forumu sodelujejo deležniki, ki so zainteresirani za razvoj turizma na tem območju. To so lokalne skupnosti, lokalne oblasti, inštituti, ministrstva, ponudniki turističnih storitev, turistična združenja in zunanji strokovnjaki, lokalni vodniki itd. Deležniki in njihovo sodelovanje v procesu odločanja so glavne gonilne sile uspešnega trajnostnega razvoja turizma. V nadaljevanju bomo predstavili temelje sodelovanja javnosti pri postopkih odločanja v procesu participativnega načrtovanja oziroma participativne demokracije (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

1.4 Osnove sodelovanja javnosti

Sodelovanje javnosti pri odločanju je pravica državljanov v demokratični družbi. Kot državljani imamo pravico do besede pri načrtovanju projektov, zakonov in politike, ki vplivajo na naša življenja. Ravno tako to velja tudi za soodločanje pri podpornih sistemih, ki so pomembni za vzdrževanje kakovosti našega vsakdanjega delovanja in življenja, ter od katerih smo odvisni.

Parlamentarne ali lokalne volitve, ki potekajo vsakih nekaj let, niso vedno najbolj učinkovit način za sporočanje naših odločitev o vseh zadevah, ki vplivajo na naše delo in življenje v lokalni skupnosti, razen o nekaterih redkih, bolj politično motiviranih vsebinah. Kot lahko zaznamo, politikom, ki jih izvolimo (veliki večini, razen redkih izjem), vedno primanjkuje znanja, prefinjenosti in zanimanja za soočanje s številnimi zapletenimi izzivi, s katerimi se je treba spopasti pri vprašanjih razvoja lokalne skupnosti, naj gre za podeželje ali urbano okolje.

Sodelovanje javnosti, zlasti na lokalni ali skupnostni ravni, je nujno zato, da se omeji koncentracijo moči v rokah javnih uslužbencev in lobistov zasebnega sektorja. Ne nazadnje gre v tem primeru za dajanje pravega pomena praksi demokracije. Javna udeležba

je nujna za zagotovitev sprejemanja boljših odločitev v imenu javnega interesa in v njegovo korist. Sodelovanje javnosti je sistematičen, interaktiven proces. V tem procesu, ki neposredno vpliva na državljane in ostalo zainteresirano javnost, sodelujejo tudi različne zainteresirane skupine iz vladnih krogov, gospodarstva in civilne družbe. Sodelovanje javnosti ne zahteva partnerskega (so)delovanja niti ne pomeni potrebe po doseganju soglasja. V osnovi je sodelovanje javnosti sestavljeno iz nekaterih pomembnih aktivnosti, kot so (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008):

- izmenjava informacij o predlaganem projektu, programu, politiki, zakonu oz. drugi pobudi (z informacijo o ustreznem ozadju ali kontekstu, povezanem z vsebino posamezne aktivnosti);
- izmenjava idej, razumevanje izzivov in razprave o alternativnih rešitvah;
- prepoznavanje področij strinjanja in nestrinjanja med vpletenimi, na katere vpliva predlagana odločitev;
- doseganje najboljše možne ali »dovolj dobre in kompromisne« rešitve, ki jo bodo vsi vpleteni in prizadeti pripravljeni sprejeti.

Sodelovanje javnosti (ki se včasih imenuje tudi »komuniciranje z javnostjo« oz. »participativno razvojno načrtovanje«) se ne omejuje le na širjenje informacij, ampak je jedro pridobivanje javnega mnenja z ustreznimi tehnikami ter nato uporabo tega mnenja pri sprejemanju ustreznih odločitev.

Če pripravljate razvojni koncept ali razvojni predlog/odločitev, ki je pomemben/-na za razvoj določenega območja ali destinacije/področja, se lahko soočate s težkimi vprašanji s strani javnosti – kako uveljaviti rešitev ali razvojni koncept oziroma kako upravičiti zahtevne razloge za sprejetje take odločitve, ki jo morate utemeljiti različnim interesnim skupinam v območju. Izkušnje kažejo, da se ni primerno izogibati objavi celovite informacije o že pripravljenih odločitvah. Prav tako ni primerno obveščati državljane ali lokalno skupnost šele takrat, ko so odločitve že dokončno sprejete. To velja tudi za pripravljalne in ostale aktivnosti, ki jih pripravljajo različni strokovnjaki in strokovne ekipe. Vedno je vredno pridobiti povratno informacijo javnosti, preden sprejmete pomembne odločitve, tako da odločitev odraža potrebe državljanov in preprečuje negativne reakcije z njihove strani. Zaznavanje in odziv javnosti na vsako sprejeto odločitev močno vplivata tako na obseg kot na način njene izvedbe (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

Državljanom je na voljo niz participativnih tehnik (glej poglavje 4), kjer imajo možnost vplivati na odločitev o predlaganem razvojnem konceptu. Osnovno pravilo sodelovanja javnosti je, da končna odločitev o konceptu oz. pomembna odločitev pripada pristojnemu organu, ne pa javnosti. Participativno načrtovanje je sistem s strogo določenimi pravili. Splošno nepoznavanje tega pravila je eden od razlogov za nezaupanje s strani odločevalcev in tistih, ki pripravljajo in izvajajo te koncepte. Bojijo se namreč, da če začnejo komunicirati z javnostjo, izgubijo nadzor nad procesom. Obenem pa se ne zavedajo, da so ravno zaradi sodelovanja javnosti gradiva za odločanje velikokrat izboljšana in bolj kakovostna (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

1.5 Razlogi za sodelovanje javnosti

Obstaja veliko razlogov za sodelovanje javnosti, ki jih lahko združimo v (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008):

- pravne razloge,
- družbenopolitične potrebe,
- pragmatično in ekonomsko motivacijo.

V nadaljevanju bodo opisani družbenopolitični, pragmatični in ekonomski razlogi.

1.5.1 Družbenopolitični razlogi

Upoštevanje širokega nabora mnenj lahko pomaga preprečiti prihodnje konflikte. S pravočasno in kakovostno participacijo in sodelovanjem v procesu odločanja lahko dosežemo javno podporo s strani občanov. Poznanih je kar nekaj koristi za organe, ki sistematično uporabljajo metode participacije, sodelovanja in vključevanja javnosti, na primer:

- pozitiven glas državljanov, ki cenijo odprtost in transparentnost,
- krepitev kredibilnosti odločevalcev,
- medsebojno zaupanje med oblastjo in državljani, izboljšanje vzdušja,
- vsako javno pogajanje je možnost za podajanje mnenj in stališč.

1.5.2 Pragmatična in ekonomska motivacija

Kakovostno in pravočasno sodelovanje javnosti pospešuje pripravljen proces načrtovanja in lahko prihrani sredstva, ki bi jih kasneje moral odločevalec porabiti za spremembe (na podlagi zahtev državljanov) že dokončanega projekta. Odločitev o tem, kdaj vključiti javnost, ter upoštevanje zahtev in predlogov za spremembe s strani državljanov in različnih interesnih skupin, lahko uspešno obvladujemo z vzpostavitvijo in vzdrževanjem stalnega dialoga z njimi.

Nekaj pomembnih točk tega pristopa je navedenih v nadaljevanju:

- Čas za participacijo javnosti prinaša priložnost za podrobno seznanitev z osnutkom predloženega koncepta, natančen pogovor z deležniki in sprejemanje optimalnih rešitev.
- Sodelovanje javnosti lahko dokaže, da je riziko nesprejetja predloga prevelik oziroma da bi izvedba povzročila ekonomsko neupravičene stroške.
- Če k pogajanju povabimo močne nasprotnike, zmanjšamo nevarnost, da bodo ti kasneje blokirali odločitev.
- Nekateri skupine državljanov (nevladne organizacije [NVO], podjetniki) so dragoceni zavezniki, ki lahko kasneje sodelujejo pri novih integriranih projektih, ki se navezujejo na osnovno idejo in koncept.
- Lahko dobimo veliko materialov, idej in komentarjev, ki jih lahko neposredno uporabimo za proces načrtovanja in tako izboljšamo kakovost pripravljenih dokumentov.
- Lokalni prebivalci imajo zelo podrobno znanje o okolju, v katerem živijo, in tako lahko predvidijo vplive na to okolje oziroma tudi najdejo možnosti za to, kako jih zmanjšati. V javnosti so vedno prisotni domači/lokalni strokovnjaki (vsak strokovnjak namreč tudi nekje živi), ki na ta način, ko sodelujejo kot občani, pravzaprav strokovno svetujejo brezplačno.

–

1.6 Nesporazumi in zmote o sodelovanju javnosti

Nesporazum št. 1 – To je predrago

Očitno je, da je na primer za organizacijo javne obravnave treba načrtovati finančne vire. Na začetku izvajanja pomembne odločitve za lokalno skupnost lahko to podraži celoten postopek. Po drugi strani pa se povečani začetni stroški izravnavajo z nadaljnjimi prihranki

v nadaljevanju faze izvajanja. Zahvaljujoč sodelovanju javnosti je projekt »lokalno prilagojen« in zasnovan. Promocija, ki je nekakšna »protiutež« udeležbi javnosti, krepi družbeno in politično razumevanje predlaganih ukrepov. Če v pripravo vključimo za javnost pomembne odločitve že na začetku, se izognemo morebitnemu protestu proti projektu pred izvedbo in tako prihranimo vire, povezane s sodnimi postopki, oziroma zamujeno časovnico izvedbe.

Nesporazum št. 2 – Predolgo traja

Res je, da sodelovanje javnosti zahteva dovolj časa za informacijske kampanje ter zbiranje in vrednotenje komentarjev. Posledica tega je lahko časovni zamik v začetni fazi odločanja. Mednarodne študije kažejo, da prej kot se začne sodelovanje javnosti, tem bolj učinkovito teče proces. Pravočasno sodelovanje javnosti investitorju omogoča pridobivanje dodatnih informacij, ki jih lahko neposredno uporabi pri načrtovanju aktivnosti in ki bi jih sicer lahko pridobil le s težavo. Obveščanje javnosti o vnaprej pripravljeni dejavnosti pomaga zagotoviti nemoten postopek te akcije brez dvigovanja prahu in čustev; komunikacija preprečuje dvome o ciljih projekta. Po začetni zamudi se proces odločanja pospeši in izguba časa je uravnotežena.

Nesporazum št. 3 – Poveča tveganje družbenega protesta

Dejstvo je, da javna pogajanja naredijo proces odločanja transparenten. Odpiranje procesa načrtovanja lahko, seveda, tudi poveča nevarnost zavrnitve projekta s strani obveščene javnosti. Transparentnost postopka in informacij tudi spodbudi vlagatelje, da sprejmejo odločitev, ki se ne ujema z njihovimi cilji. Treba se je zavedati, da v demokratični družbeni ureditvi zaprto oz. netransparentno odločanje ne more skriti potencialno spornih ukrepov javne uprave ali spornih naložbenih ciljev. Pri obravnavi zahtev za zagotavljanje neposrednega in posrednega dostopa do informacij za javnost se pogosto izkaže, da bodo podatki o morebitnih spornih ukrepih prej ali slej razkriti. To se lahko zgodi preko različnih kanalov, kot so politična opozicija, nevladne organizacije ali mediji.

1.7 Prednosti in slabosti sodelovanja z lokalno skupnostjo

Prednosti	Slabosti
Sodelovanje javnosti zmanjša verjetnost državljskih protestov proti odločitvam.	Navedba utemeljenih razlogov za začetno naložbo v projekt, kjer je potrebno sodelovanje javnosti, je zelo pomembna in zahtevna. Že v fazi načrtovanja je treba
Preprečevanje negativnih stališč s strani okoljskih organov, katerih mnenje in soglasje običajno zahteva zakon.	ustvariti oziroma načrtovati določeno časovno in finančno rezervo za sodelovanje z javnostjo.

Prednosti	Slabosti
Preprečitev potrebnih prilagoditev projekta zaradi pripomb pred izvedbo. Preprečevanje prilagajanja projekta med in po izvedbi.	Težko je dokumentirati pozitiven in konkreten učinek sodelovanja. Če je projekt sodelovanja izveden profesionalno, verjetno ne bo konflikta, ki bi se sicer rešil »zahvaljujoč sodelovanju javnosti«. Nemogoče je opredeliti, kakšna bi bila situacija brez sodelovanja, kako bi bil dokument sicer videti v tem primeru, kot tudi, kako bi se javnost odzvala oziroma kakšne težave bi lahko bile zaznane.

1.8 Stopnje oziroma lestev sodelovanja javnosti

Obstaja veliko načinov, kako ljudi vključiti v odločanje. Nujno je razlikovati med metodami sodelovanja javnosti – na primer sociološka raziskava bo omogočila drugačno vrsto javnega dialoga kot javna obravnava, civilni svetovalni odbori oz. referendum. Posebni postopki sodelovanja javnosti se razlikujejo glede na raven nadzora javnosti, ki ga omogočajo. Če na primer pripravljate program za udeležbo javnosti, je nujno najprej ugotoviti raven javnega nadzora. Z vidika te točke ločimo naslednje ravni (ali korake) sodelovanja javnosti (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008):

- neposredna demokracija;
- skupno odločanje in posvetovanje z uglednimi državljani/prebivalci lokalne skupnosti;
- uradno posvetovanje z državljani/prebivalci lokalne skupnosti;
- nabor komentarjev javnosti;
- informacijska kampanja;
- manipulacija z javnim mnenjem.

Iz zgoraj navedene tipologije vključevanja javnosti je očitno, da vsaka raven omogoča povsem drugačen obseg javnega nadzora pripravljenih odločitev.

1.8.1 Manipulacija z javnim mnenjem

Najnižja stopnja vpetosti javnosti so poskusi manipulacije z javnim mnenjem. Uporablja se, ko je pomembna odločitev že sprejeta in je treba državljanom le razumno obrazložiti odločitev oziroma podati nujne informacije. To stopnjo je mogoče razumeti in obravnavati kot najbolj osnoven in primitiven poskus sodelovanja javnosti. To metodo uporabljajo podjetja, specializirana za odnose z javnostmi, in odločevalci, ki želijo javnost

»pripraviti« na odločitev. Manipulativne metode zagotavljajo družbi pomembno storitev, saj v javnosti prikazujejo nesposobnost ali nekredibilnost odločevalca, ki jih uporablja.

1.8.2 Informacijska kampanja

Osnovni pogoj vsakega resnega poskusa vključevanja javnosti je jasna informacijska kampanja o procesu odločanja. Ta oblika vključevanja le podaja informacije, hkrati pa ne omogoča zbiranja komentarjev in odzivov javnosti. Ta kampanja, ki temelji zgolj na zagotavljanju informacij, naj se zato uporablja le v primerih, ko so problemi jasni. Tisti, ki sprejemajo odločitve, želijo s tem le povečati preglednost tekočega postopka odločanja. Primeri so lahko plakati, oglasne deske, informacije v lokalnih medijih itd.

1.8.3 Nabor komentarjev javnosti

Zbirka komentarjev in mnenj nam daje priložnost, da ugotovimo in ocenimo verjetne reakcije občanov na naše načrte in razvojne odločitve. Odločevalec, ki izbere ta postopek, želi razširiti svoj vpogled v problematiko, vendar ga ta ne zavezuje, da pripombe kakor koli upošteva. Državljeni oziroma prebivalci lokalne skupnosti so pozvani predložiti svoje pripombe in predloge, ne da bi dobili zagotovilo, da bodo njihove ideje upoštevane. Primeri tovrstnih postopkov so predvsem neposredni razgovori z državljani, ankete itd.

1.8.4 Uradno posvetovanje z državljani/prebivalci lokalne skupnosti

Uradna posvetovanja z državljani/prebivalci lokalne skupnosti so uradna pogajanja odločevalca s prizadetimi državljani. Od drugih ravni se razlikujejo po tem, da vključujejo jasno izraženo obveznost odločevalca, da pridobljene informacije uporabi za nadaljnji načrtovalski proces – odločevalec se torej zavezuje, da bo vse prejete informacije in mnenja ter ideje resno ovrednotil in upošteval. Uradno posvetovanje z javnostjo se uporablja, če odločitev (zaradi političnih ali pravnih razlogov) zahteva resno javno razpravo o načrtovanem cilju. Metode tovrstnega posvetovanja so javne obravnave in posvetovanja z nevladnimi organizacijami ter civilnimi iniciativami.

1.8.5 Skupno odločanje in posvetovanje z uglednimi državljani/prebivalci lokalne skupnosti

Predstavniki javnosti neposredno sodelujejo pri odločanju. Odločevalec, ki uporablja tovrstno sodelovanje, je pripravljen na odprto razpravo o idejni rešitvi problema in želi optimizirati pripravljeno odločitev skupaj s prizadetimi strankami v postopku. S skupnim

načrtovanjem se je mogoče izogniti javnemu protestu, povečati kredibilnost odločevalca in pridobiti podporo za izvedbo tako pripravljenih odločb. Običajen postopek v tovrstnih situacijah je ustanovitev posebnega civilnega svetovalnega odbora oziroma sveta z opredeljenim akcijskim načrtom itd.

1.8.6 Neposredna demokracija

Odločevalec daje pravico odločanja v celoti v roke javnosti. Državljeni predvsem izberejo odločitev z različnimi oblikami glasovanja. Najpogosteje uporabljen postopek neposredne demokracije je referendum. Formalni oziroma zavezujoči referendum se uporablja za posebne situacije, neformalni oziroma posvetovalni referendum pa se lahko uporabi za mnogo drugih primerov.

1.9 Skupine deležnikov

Pri načrtovalskem razvojnem procesu z namenom poenostavitve situacije pravimo, da »vključujemo javnost«. Vendar javnost ni homogena entiteta; sestavljena je iz številnih ciljnih skupin državljanov in vsak posameznik je lahko član več interesnih skupin. Za uspeh participacije sodelovanja javnosti je treba opredeliti, kdo bo potencialno lahko prizadet oziroma zaskrbljen zaradi načrtovane dejavnosti. Določitev deležnikov v procesu načrtovanja je naloga za odločevalca ali za organizatorja razvojnega projekta, pri katerem potrebno sodelovanje javnosti. Lažje je identificirati javnost, na katero razvojni koncept neposredno vpliva. Zavedati pa se je treba, da bodo zainteresirane tudi druge skupine deležnikov in ljudi v lokalni skupnosti, če nanje vpliva posredno.

1.9.1 Kako določiti skupino deležnikov?

Pri načrtovanju projekta javnost razdelimo na več deležnikov. Vsak od njih ima drugačne značilnosti – moramo jih obravnavati in komunicirati z njimi drugače. Za projekt splošne udeležbe javnosti se je zaželeno osredotočiti na primer na naslednje skupine (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008):

- prebivalci območja,
- institucije,
- podjetniki in gospodarske družbe,
- lokalne osebnosti,
- nevladne organizacije.

Skupine deležnikov je mogoče določiti z naslednjimi metodami (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008):

- samoidentifikacija (objavimo poziv »kdor želi, vabljen k sodelovanju«);
- identifikacija s strani tretje osebe – z uporabo udeležencev, ki jih sprašujemo, koga naj povabimo, koga bi to zanimalo, naj povabilo posreduje drugim relevantnim ljudem;
- identifikacija s strani organizatorjev – na podlagi osebnih izkušenj, iz obstoječih imenikov in podatkovnih baz;
- geografska analiza;
- demografska analiza;
- zgodovinska analiza;
- posvetovanje z lokalnimi institucijami;
- analiza uporabnikov.

Identifikacija zainteresiranih deležnikov bi morala potekati v celotnem procesu sodelovanja javnosti, torej za vsak korak projekta posebej. Razlog je ta, da se lahko sčasoma sestava sodelujočih deležnikov in ljudi iz prizadete lokalne skupnosti spremeni. Lahko nastopijo nova objektivna dejstva, ki na začetku postopka niso bila znana. Razlogi so lahko tudi bolj pragmatični – za različne korake procesa načrtovanja je potrebna drugačna skupina državljanov oz. deležnikov.

1.9.2 Kakšna je pripravljenost državljanov za sodelovanje?

Pred pripravo projekta sodelovanja javnosti je zaželeno, da se zavedamo, da ne želijo vsi državljani izražati svojega mnenja in vplivati na odločanje na enak način in v enakem obsegu. Priporočljivo je upoštevati pravilo *»vsi imajo enak dostop do informacij in njihova izbira je, koliko časa in energije bodo namenili za vplivanje na odločitev«*.

Organizatorji so pogosto razočarani nad slabo udeležbo občanov na javnih obravnavah, javnih razpravah in podobno, tudi če je bil dogodek še tako dobro oziroma odlično organiziran. Pomembno je, da se organizatorji zavedajo, da niso vsi povabljeni deležniki z enako intenzivnostjo pripravljeni posvetiti svojega časa problemu.

Naslednje besedilo je namenjeno razumevanju in delitvi javnosti v skupine glede na količino energije in čas, ki ga želijo vložiti v proces sodelovanja. Seveda gre za poenostavljeno delitev (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

»Apatična javnost«

Državljeni, ki se seznani s problemom, in se odločijo, da ne bodo sodelovali v postopku. Razlogi za njihovo odločitev so lahko različni. Pomembno je narediti vse in prepričani moramo biti, da njihova odločitev temelji na pravih informacijah. Če je bila informacijska kampanja dobro zasnovana, lahko njihov odnos (oziroma neodzivanje) razumemo kot dovoljenje za nadaljevanje v postopku.

»Opazovalci«

Ta skupina opazuje proces, vendar ne sodeluje aktivno in večinoma ne zagotavlja povratnih informacij. Pogosto je težnja, da se ta velika skupina »izpusti« iz načrtovalskih informacijskih dejavnosti, saj ne dajejo povratnih informacij. Razlogi za pasivnost so lahko različni, na primer občutek, da nekdo drug v zadostni meri zastopa njihove interese ipd. So pa ti ljudje oziroma deležniki pomembna referenčna in informacijska ter tudi mnenjska točka za okolico, zato je vsekakor treba zagotoviti dober informacijski kanal do njih. To je velika skupina s potencialom, da postane aktivna, še posebej, če se zgodi, da proces ne teče skladno z njihovim mnenjem.

»Potrebujejo opomnik«

Pripravljeni so sodelovati na način, ki je najbolj ugoden in udoben zanje. To na primer pomeni, da bodo sodelovali pri dogodku, če bo mesto izvedbe v bližini njihovega doma. Lahko rečemo tudi, da se bodo udeležili le dobro pripravljenih in organiziranih dogodkov. Ta skupina je največja in je tista, kateri moramo namenjati večino interaktivnih dejavnosti.

»Svetovalci«

To skupino sestavljajo zaposleni ali prostovoljci iz določenih skupin ali institucij (na primer nevladne organizacije). Pripravljeni so posvetiti veliko časa in energije izzivom razvojnega problema. Imajo izkušnje in neprekinjeno delujejo v delovnih skupinah, civilnih svetovalnih odborih, pripravljajo različne scenarije in predloge za optimizacijo načrtovalskega razvojnega procesa.

»Odločevalci«

Državljan oziroma deležnik postane odločevalec v trenutku, ko se udeleži referendumu, ali v primeru, ko mu formalni odločevalec podeli kompetence in pristojnost za odločanje – večinoma in običajno kot članu ustrezne komisije ali delovne skupine. Taka delitev

javnosti nam lahko pomaga, da program pripravimo tako, da ne omogoča sodelovanja le delu javnosti. Ne moremo namreč dovoliti, da bo sodelovala samo »elita«. Tako strukturiran pristop lahko vodi v večje vzbujanje pozornosti izključene javnosti in »a priori« nesprijemanje nasprotnikov, ki niso bili povabljeni. Sodelovanje javnosti je torej treba organizirati tako, da sta participacija in odgovornost odločanja na voljo vsem skupinam zainteresiranih državljanov.

POVZETEK

Proces priprave razvojnih strateških dokumentov, ki temelji na participativnem načrtovanju in animiranju lokalnega partnerstva, je zelo kompleksna naloga, ki zahteva veliko veščin. To velja za animatorje, ki delujejo na različnih odločevalskih ravneh (ali zelo lokalno; na primer na ravni načrtovanja razvoja v posamezni vasi; kot tudi v primeru animatorjev Lokalnih akcijskih skupin (LAS) v CLLD (Community Led Local Development, v prevodu Izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost), ki delujejo na višji, na primer sub-regionalni ali regionalni ravni). Ne nazadnje to velja tudi za pripravo razvojnih strateških dokumentov na ravni turistične destinacije.

Po naših izkušnjah so pomembne tri vrste veščin:

- Najprej mora biti animator sposoben prepoznati in spodbuditi širok nabor lokalnih partnerjev (iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja) za sodelovanje pri lokalnem razvoju in načrtovalskih procesih; vedeti mora tudi, kako zagotoviti udeležbo lokalnih prebivalcev pri odločanju.
- Drugič, animator – skupaj s svojo skupnostjo – mora znati identificirati lokalne vire in jih »uporabiti« za največjo korist območja oziroma kot razvojni potencial za strateške in načrtovalske usmeritve.
- Tretjič, animator in partnerji morajo znati definirati in realizirati cilje za doseganje trajnostnega razvoja in izboljšanje kakovosti življenja; to zahteva sposobnost strateškega razmišljanja.

V tem delu učbenika smo se osredotočili na predstavitev potenciala in pomena medsektorskih partnerstev za krepitev zmogljivosti za lokalno sodelovanje v situacijah strateškega načrtovanja tako na področju trajnostnega in odgovornega turizma kot tudi

razvoja podeželja. Predstavili smo pomen sodelovanja javnosti kot tak, razloge in pasti projektov sodelovanja javnosti, njihov pomen in nekatere tehnike javnega sodelovanja.

VPRAŠANJA ZA RAZMIŠLJANJE

1. Katere ciljne skupine je nujno treba povabiti v načrtovalski proces?
2. Kaj je po vašem mnenju lahko največja težava pri vašem projektu?
3. Na kakšen način in po katerih merilih boste izbrali udeležence načrtovalskega procesa?
4. Katere tehnike sodelovanja javnosti predlagate in zakaj?
5. Kako boste obveščali javnost o svojih dejavnostih in načrtovalskih aktivnostih?
6. Kateri so koraki in aktivnosti za uspešno vključevanje in sodelovanje javnosti?
7. Evidentirajte morebitne težave, ovire in omejitve pri tem procesu?
8. Kako in po katerih merilih boste prepoznali ciljno skupino za izvedbo načrtovalskega procesa?
9. Kako se boste soočili z različnimi interesi v načrtovalski skupini?
10. Kako boste izbrali ustrezno in primerno tehniko za določen projekt oziroma načrtovalski proces?

Bibliografija in priporočena literatura

- Carroll, P., Karen W. in Robin, K. (2011). Housing Intensification in Auckland, New Zealand: Implications for Children and Families. *Housing Studies*, 26(3), 353–367. DOI:10.1080/02673037.2011.542096.
- Center za razvoj Litija, d. o. o. (2014). *Priročnik dobrih praks informacijske in komunikacijske tehnologije v podporo turizmu na podeželskih in gorskih območjih*. DANTE – digitalna agenda za nov turistični pristop v evropskih podeželskih in gorskih območjih. Pridobljeno iz <http://www.razvoj.si/UserFiles/File/dokument-dante-web.pdf>, 20. 8. 2023.
- Creighton, J. L. (2005). *The public participation handbook: making better decisions through citizen involvement*. San Francisco: Wiley.
- Koščak, M., Lapos, P. in Primožič, T. (2020). *CEETO Smernice za razvoj trajnostnega turizma v zavarovanih območjih*. Koper: Regionalni razvojni center Koper.
- Koščak, M. (2012). *Po poteh dediščine - od teorije k praksi, Priročnik za načrtovanje trajnostnega razvoja in turizma z vključevanjem naravne in kulturne dediščine s praktičnimi primeri*. STUDIO MKA d.o.o.
- Koščak, M. in O'Rourke, T. (ur.) (2021). *Post-Pandemic Sustainable Tourism Management: The New Reality of Managing Ethical and Responsible Tourism* (1. izdaja). London: Routledge.
- Koščak, M. in O'Rourke, T. (ur.) (2023). *Ethical & Responsible Tourism - Managing sustainability in local tourism destinations* (2. izdaja). London: Routledge.

- [illegible]

2 Primeri dobre prakse sodelovanja z lokalno skupnostjo

Primeri dobre prakse so bili izbrani na podlagi dveh meril. Najprej predstavljamo nekaj projektov iz tujine, ki so sicer vsebinsko obravnavali druge razvojne vidike in teme, pomembne za razvoj turističnih destinacij, kjer so bili izvedeni. Participacija in sodelovanje javnosti pa sta bila pomembna predpogoja in orodje za njihovo uspešno izvedbo (slika 1). Na koncu podajamo še nekaj neposrednih izkušenj iz konkretnih akcij sodelovanja javnosti iz domačega okolja, ki so tako ali drugače vplivale na nadaljnji razvoj turizma v teh destinacijah. Primeri so povzeti iz priročnika dobrih praks iz digitalne agende za nov turistični pristop v evropskih podeželskih in gorskih območjih (Center za razvoj Litija, d. o. o., 2014).

Slika 1: Sestanek z lokalno skupnostjo.

Primer 1: Spodbujanje kulturnega sektorja z uvajanjem informacijsko-komunikacijske tehnologije v razvojne načrte kulturnega turizma, Regija Podbeskidzie, Poljska

Projekt se osredotoča **na promocijo kulturnih znamenitosti regije Podbeskidzie preko razvojnih načrtov kulturnega turizma**. Lokalne oblasti, nosilci interesov ter mala in srednje velika podjetja (SME), ki delujejo na področju turizma, so se združili v pripravljalni in evalvacijski fazi. Regionalna razvojna agencija Bielsko-Biala je vodila Informacijski center za kulturni turizem v Cieszynu.

Cilji

Glavni cilj te prakse je bil **izboljšati konkurenčnost** z izboljšanjem **dostopnosti do informacij** za vse obiskovalce, postavitevjo oznak za kulturne znamenitosti in spodbujanjem kulturne dediščine z namenom, da bi privabili turiste in, kjer je možno, podaljšali sezono. Pri **spletnih** predstavitev in pripravi novih projektov je bila uporabljena tudi informacijsko-komunikacijska tehnologija.

Lokacija

Praksa se je izvajala na območju Bielsko-Biala (Żywiec, Cieszyn), ki obsega 2 227 km² in šteje 625.000 prebivalcev. Regija Beskidy je bila od sredine 60. let prejšnjega stoletja poznana kot turistična destinacija prebivalcev industrijske regije Górny Śląsk.

Podroben opis prakse: Kontekst in izvor

Eden izmed ciljev je bila priprava **razvojnih načrtov kulturnega turizma in aktivnosti za promocijo regije**, kar je zahtevalo vključenost vseh regionalnih turističnih akterjev ter malih in srednje velikih podjetij. Takšna strategija se na podeželskih in gorskih območjih le redko uporablja. Prostorski načrt predstavlja novost za večino evropskih regij, vendar se ga lahko vključi v že obstoječe nacionalne in regionalne načrtovalne sisteme. Poleg priprave razvojnega načrta za kulturni turizem je praksa vključevala razvoj **turistično-informativnih centrov, ki se ukvarjajo s kulturno dediščino** regije. Projekt je tako preko novih zaposlitev in družbene vključenosti izboljšal regionalno povezanost. Da bi polno izkoristili potencial regionalne kulture, je mesto Bielsko-Biala začelo s projektom, ki bi **mesto pokrilo z moderno internetno infrastrukturo** in tako lokalnim institucijam ter 175.000 prebivalcem mesta Bielsko-Biala in njegove okolice zagotovilo širokopasovni dostop do nove informacijsko-komunikacijske tehnologije (projekt CHIRON).

Časovni okvir

Projekt CHIRON **se je začel izvajati leta 2005, zaključil pa se je avgusta 2007**. Eno leto se je pripravljalo predvsem zaradi sestave partnerstva, saj so bili v projekt vključeni različni akterji iz srednje in južne Evrope.

Proces in vsebina prakse, uporabljena tehnologija in infrastruktura

Regija se nahaja na tromeji s Slovaško in Češko ter predstavlja **mešanico kultur** teh treh držav. Postopek za določitev najbolj dragocene kulturne dediščine je zahteval obsežno raziskavo in posvetovanje ter javno sodelovanje deležnikov. Na osnovi teh rezultatov so bile poleg razvojnega načrta za kulturni turizem izvedene še tri druge stvari:

- priprava **Priročnika o kulturnem turizmu za regijo Podbeskidzie**;
- **postavitev spletne strani** za promocijo regionalnih kulturnih znamenitosti in dediščine;
- odprtje **informacijske točke za kulturni turizem**.

Cilj je bil promovirati edinstvene poti z zgodovinskimi znamenitostmi, verske arhitekturne bisere, ročne izdelke in umetniške mojstrovine ter dediščino in kulturne znamenitosti regije, kot na primer mednarodni folklorni festival »Kulturni teden v Beskidu«. Na podlagi teh in še nekaterih drugih regionalnih izkušenj se je razvil **turistični grozd, ki združuje vse večje turistične in regionalne institucije** z namenom, da bi se povečal nadaljnji sektorski razvoj.

Spremembe, ki so potrebne za izvedbo prakse in njeno izboljšanje

Izvedba projekta je bila prvi korak k boljši promociji in ohranitvi regionalne kulturne dediščine ter sodelovanju različnih regionalnih akterjev. Rezultati aktivnosti so pokazali, da je treba uvesti novo promocijsko orodje, in sicer informacijsko-komunikacijske tehnologije. To je še posebej pomembno pri snovnih znamenitostih regionalne kulture, ki so razstavljene v muzejih in drugih ustanovah. **Digitalizacija znamenitosti je priprava virtualnih izletov**, kjer se predstavijo znamenitosti, ki so ljudem težko dostopne, še posebej invalidom.

Finančni okvir

V okviru projekta, ki ga je sofinanciral **program Interreg IIIB CADSES**, sta bila narejena razvojni načrt za kulturni turizem in Priročnik o kulturnem turizmu za regijo Podbeskidzie, ustanovljen pa je bil tudi informacijski center za kulturni turizem. Proračun projekta je bil 133.000,00 €, od katerega je bilo 25 % namenjeno ustanovitvi informacijskega centra za kulturni turizem v Cieszynu.

Upravičenci

Upravičenci so **lokalne in regionalne oblasti, lokalne turistične organizacije, nosilci interesov iz turističnega sektorja, turistične agencije in združenja ter lokalna skupnost**. Center je bil ustanovljen v turističnem mestu Cieszyn, ki se nahaja na tromeji s Češko in Slovaško. Na tisoče turistov, ki ga vsako leto obiše, ima tako dodatno možnost za raziskovanje bogastva kulture Beskidy. Priprava teh načrtov je bila namenjena promociji kulturnih znamenitosti, ki ljudem običajno niso dostopne, kot so primerki dragocene ali oddaljene umetnosti in arhitekture. Eden izmed ciljev je tudi uvesti 3D-optično branje in pripraviti virtualne izlete, da se omogoči dostop do teh znamenitosti tudi invalidnim turistom. To je bilo pred kratkim izvedeno preko enega izmed projektov s strani okrožja Bielsko-Biala (virtualni izlet).

Prenosljivost

Praksa se lahko z gorskih in podeželskih območij prenese tudi na druge destinacije; edini pogoj je sprejem in vključitev **Razvojnega načrta za kulturni turizem v lokalne strategije**. Izvedba takšne prakse zahteva **vključevanje regionalnih in lokalnih akterjev iz turističnega sektorja** ter vključevanje kulturnega turizma v promocijske in investicijske aktivnosti ter projekte. Treba je tudi **uporabiti informacijsko-komunikacijske tehnologije**.

Sinergija in integracija

S tem projektom, ki je bil izveden v sodelovanju z mednarodnimi institucijami iz srednje in južne Evrope, smo **vzpostavili povezave med različnimi organizacijami in ustanovami**. Izvedli smo tudi **projekte kulturnih izmenjav**. S sodelovanjem regionalnih akterjev in turističnega sektorja smo izboljšali **regionalne turistične produkte**, kot je Prelaz Baskid – poljsko-slovaški čezmejni turistični produkt, ki se še razvija, in vzpostavili regionalni turistični grozd, ki združuje večino turističnih akterjev iz regije.

Vplivi prakse in možni rezultati

Pričakovano je bilo, da bo projekt **povečal konkurenčnost** s tem, ko bomo izboljšali dostopnost informacij za kulturne obiskovalce, postavili oznake za kulturne znamenitosti in promovirali kulturno dediščino ter tako privabili turiste in, kjer je možno, podaljšali sezono. Projekt je pozitivno vplival na regionalno povezanost preko **novih zaposlitev in družbene vključenosti**.

Primer 2: Platforma za spremljanje potreb turistov CSI Piemonte, Regija Piemont

Dobre prakse temeljijo na naslednjih načelih:

- pomembno je vedeti, česa si želijo turisti, ko gredo na počitnice na določen kraj;
- kultura in turizem sta vse bolj povezana s tehnologijo;
- tehnologija daje veliko inovativnih idej za turistična območja, še posebej za gorska in podeželska območja, preko različnih eksperimentov.

Prenos inovacij na turistično območje pomeni uporabo novih tehnologij z namenom, da bi se izboljšale obstoječe politike in storitve.

Cilji

Glavni cilj dobrih praks CSI Piemonte v regiji Piemont je bil »**prisluhniti potrebam uporabnikov**« glede turističnih storitev na specifičnem območju z namenom, da bi **ugotovili, ali nove tehnološke rešitve lahko povečajo pritek turistov**. Vsi komentarji turistov na socialnih omrežjih (internet ponuja nove vire informacij – neformalne informacije, kot so blog, forum itd.) in vse ostale informacije so bili uporabljeni za izboljšanje turističnih storitev (javne in privatne).

Lokacija

Regija Piemont obsega 25.399 km² in šteje približno 4.300.000 prebivalcev. Meji na Francijo, Lombardijo in Valle d'Aosta, Ligurijo in Emilio-Romagno. Je druga največja regija v Italiji. Ta dobra praksa je bila izvedena na območju Torina, ki sodeluje pri dogodku »Holy Shroud Exhibition«, vendar pa je prav tako upoštevala podatke iz celotne regije.

Podroben opis prakse: kontekst in izvor

»Holy Shroud Exhibition« je dogodek v Torinu, vendar ni bil nikoli obravnavan kot turistično pomemben pojav. Leta 2010 je CSI Piemonte regiji Piemont predlagal **zbiranje podatkov, da bi več izvedeli o turističnih skupinah**, ki prihajajo na dogodek, in **o njihovih potrebah ter zahtevah**. »**Platforme za spremljanje**« so ugotovile, katera območja Piemonta in turistična prenočišča so izbrali za preživljanje počitnic. Platforma je prav tako ugotovila, kje in kdaj so ljudje govorili o dogodku »Holy Shroud Exhibition«, omogočila analizo različnih sklopov informacij na integriran način in izpostavila prednosti ter slabosti turističnih predlogov za območje Piemont, kar bo lahko v veliko pomoč pri načrtovanju in promoviranju prihodnjih dogodkov.

Časovni okvir

»**Platforma za spremljanje**« je bila prvič izvedena za »Holy Shroud Exhibition« v Torinu 2010 (10. aprila–23. maja **2010**), vendar so se **podatki zbirali že od 2009**, ko je bil rezervacijski sistem za dogodek že vzpostavljen. Rezervacijski sistem za dogodek »Holy Shroud Exhibition« je razvil in dal na tržišče CSI Piemonte, in sicer v zadnji četrtini leta 2009. CSI Piemonte je predlagal uporabo teh podatkov za razvoj »Platforme za spremljanje«. **Razvoj projekta je trajal en mesec**, v tem času pa je bila izdelana metodologija, izbrana je bila ustrezna baza podatkov ter bila analizirana in posredovana sistemu za pripravo poročila. Platforma je prav tako vključila turistične podatke Piemonta, ki so se zbirali veliko let, ter jih uporabila za primerjavo.

Sodelujoče organizacije

- CSI PIEMONTE (tehnična pomoč)
- REGIJA PIEMONT (koordinator za javno turistično oglaševanje)
- COMITATO SINDONE (organizator dogodka »Holy Shroud Exhibition«)

Regija Piemont, ki je bila ena izmed članic komiteja za dogodek »Holy Shroud Exhibition«, je uradno zadolžila CSI Piemonte za pripravo uradne spletne strani za dogodek »Holy Shroud Exhibition«, rezervacijskega sistema in »platforme za spremljanje« z namenom, da bi beležila dogodek od začetka do konca.

Proces in vsebina prakse, uporabljena tehnologija in infrastruktura

Preko platforme je možno »spremljati« **različne vrste virov**, kot so javni podatki o pritoku turistov, vsebine e-pošte, ki so poslane na turistične urade, ter pogovori o turističnih in kulturnih temah na blogih, forumih ter spletnih časopisih (tako specializiranih kot tudi splošnih vsebin). Da bi zaščitili zasebnost podatkov v sporočilih, sistem iz spletne komunikacije ne povzema osebnih podatkov in se samo osredotoča na besedilne elemente (objektivne in subjektivne), s katerimi obiskovalci ocenjujejo turistične storitve.

Platforma je prav tako **analizirala podatke implicitnega sistema** (kot so podatki, pridobljeni s strani informacijskega sistema, ki niso strukturirani, vendar so vseeno pomembni za turizem, kot na primer dostopi do turistične strani) in **digitalne vsebine, ki jih ustvarjajo uporabniki** (slike, videi, izbori, kontakti itd.). Vse te informacije predstavljajo prispevek k metodologiji analize preko tehnološke platforme, imenovane blogometer.

Metodologija za analizo je interaktiven postopek spremljanja in analiziranja, ki omogoča **merjenje učinkovitosti komunikacijskih strategij podjetja**, tako s kvalitativnega kot tudi s kvantitativnega stališča. Postopek sestavlja niz svetovalnih aktivnosti, s katerimi smo želeli določiti pomembne kraje za diskusijo in orodja za analizo kot tudi orodje za semantično analizo, ki zagotavlja avtomatični priklic glavnih elementov iz pogovorov.

Spremembe, ki so potrebne za izvedbo prakse in njeno izboljšanje

Platforma samo »spremlja« **informacije, ki so že zbrane** s strani turističnih uradov in klicnih centrov. Zbrali so rezervacije vseh javnih in zasebnih ustanov, ki so sodelovale pri dogodku, tako da niso bile potrebne nobene spremembe v javnih in zasebnih postopkih. Tako se je povečala ozaveščenost o pomembnosti **zbiranja informacij na bolj standardiziran način** z namenom, da se zmanjša zapletenost poročil.

Projekt je bil izdelan na 3 glavnih točkah:

- **Zbiranje podatkov:** glede na razvito metodologijo se lahko informacije zbirajo z uporabo katerega koli programskega sistema. CSI Piemonte je za vodenje regionalnih informacijskih sistemov uporabil orodja, ki so že bila razvita (SAS, Oracle). Oblika

podatkov je bila standardizirana z namenom, da bi lahko podatke iz različnih virov vključili v en sistem.

- **Metodologija:** CSI Piemonte je sprejel metodologijo, ki določa pravila na osnovi podatkovne tipologije (da jo sistem lahko prebere) ter »semantična« pravila o tem, kako prebirati in interpretirati podatke.
- **Interpretacija:** platforma za spremljanje potreb turistov je vključila tudi orodje BlogMeter, ki je nameščeno v CSI Piemonte in daje končna poročila. Platforma za spremljanje potreb turistov je že opozorila na območja, ki se jih lahko izboljša z namenom, da bi bila v skladu s turističnimi standardi.

Finančni okvir

Vzpostavitev platforme za spremljanje potreb turistov in analiza, ki je potrebna za določitev pomembnih virov, sta del pilotnega projekta, ki ga financirata regija Piemont in CSI Piemonte, katerega stroški so znašali 30.000,00 € (stroški zaposlenih za standardizacijo zbranih informacij in stroški zaposlenih za analizo podatkov). Ta ne vključuje specifičnih stroškov programske opreme, saj so orodja že bila izbrana s strani CSI Piemonte in bila projektu na voljo.

Upravičenci

Regija Piemont in vse javne uprave, ki se ukvarjajo s turizmom, so pridobile **znanje o tem, kako bolje oblikovati nove turistične politike**. Poročila platforme so prav tako dala **znanja zasebnim podjetjem o tem, v katere storitve** je bolje vlagati pri prihodnjih turističnih dogodkih.

Prenosljivost

Praksa CSI Piemonte je prenosljiva. Predpogoj je določiti **spletne informacije** (socialna omrežja – forum itd.), ki jih je treba analizirati. Če ima območje že druge strukturirane informacije (baze podatkov), povezane s turizmom in turističnim pritokom, bodo te dale dodano vrednost analizam. Metodologija in iskalnik izdelujeta poročila, da so odločevalci lahko bolje obveščeni pri sprejemanju odločitev o naložbah ter za bolj učinkovito oblikovanje politik v prihodnosti.

Sinergija in integracija

Dobra praksa je bila izdelana v regiji Piemont, kjer obstajajo bogate baze podatkov, ki so posodobljene preko aktivnosti različnih javnih in zasebnih entitet. Platforma za spremljanje potreb turistov in metodologija sta bili prav tako prilagojeni za **analizo drugih tem**, kot so politike pametnih mest in storitve za Občino Torino, za **ocenitev stopnje atraktivnosti občine in novega koncepta inovativnih storitev. To dokazuje, da se platforma lahko uporabi v vseh kontekstih, kjer je treba analizirati vtise, ocene in mnenja**, ki jih na internetu izražajo stranke in občani glede kakovosti ponujenih storitev (prevoz, kultura, zdravje itd.). Teh informacij ni vedno lahko vključiti, saj so pogosto prisotne v različnih oblikah (včasih niso združljive z drugimi). Da bi se izognili ponavljanju in napakam, jih je treba urediti, kar pa zahteva veliko časa in finančnih sredstev. Podatki, ki so že bili zbrani s strani drugih sistemov (koledar javnih dogodkov v Piemontu, rezervacijski sistem za kulturne dogodke in muzeje itd.), so bili vključeni in interpretirani z namenom, da se zagotovi boljše razumevanje turističnega fenomena. Ti podatki bodo omogočili večjo točnost in izboljšali prihodnje turistične politike na območju Torina.

Vpliv prakse

Večji pomen se je namenilo potrebam in željam turistov, kar tudi dokazuje **stalno povečevanje turističnega pritoka** na različnih območjih Piemonta. Eden izmed primerov je veliko pritožb s strani turistov o tem, da je težko najti logistične informacije glede gibanja po mestu. Na spletno stran »Holy Shroud Exhibition« so prav tako **dodali opise turističnih poti in zemljevide ter tako izboljšali celotno turistično izkušnjo**. V sklopu prakse CSI Piemonte so **turistični uradi natančneje spremljali komentarje turistov** na družabnih omrežjih med in po njihovem obisku. Prav tako so spodbujali **spletne diskusije** in ljudi, ki so preživeli počitnice na območju Piemonta, **spraševali po predlogih**.

Dobra praksa CSI Piemonte je pokazala, da:

- so **vse informacije pomembne – tako strukturirane (baze podatkov itd.) kot tudi nestrukturirane (dokumenti, e-pošta itd.)**. Promocija turizma bi morala temeljiti na spremljanju potreb turistov;
- se takšni **virji informacij lahko vsakodnevno zberejo in analizirajo** z namenom, da se ustvari platformo za spremljanje potreb turistov.

- Platforma **lahko zagotavlja uporabne nasvete** za razvoj novih storitev ali izboljšanje že obstoječih ter za usmerjanje politik o promociji turizma. Če se odločevalci zavedajo določenih potreb, ki jih platforma izpostavlja, lahko izboljšajo prihodnje politike in storitve.

Primer 3: Projekt Otočja Campano skupine Lauro Group (Neapelj, Italija) in Forthcrs (Grčija) Univerza na Kreti, Grčija

Predlagali **smo kombinirano promocijo različnih turističnih in transportnih storitev preko dinamičnega spletnega iskalnika B2B in B2C**. Do zdaj turisti niso imeli možnosti načrtovati obiska otokov na območju Neaplja preko ene povezave. Projekt za Neapelj se še izvaja, medtem ko se je projekt za Grčijo končal spomladi 2013.

Cilji prakse

- **Promovirati turizem na območju, kjer se lahko združi več storitev**, vključno s prenočišči, trajektnim prevozom, kopenskim prevozom.
- **Privabiti posamezne turiste**, ki si potovanje želijo organizirati sami.
- **Promovirati vse vrste turizma** na območju.

Lokacija

Neapelj, Ischia, Capri

Podroben opis prakse: Kontekst in izvor – začetna točka in motiv za izvedbo aktivnosti

Glavni povod za ta projekt je bilo dejstvo, da **posamezni turisti niso mogli rezervirati celotnega izleta, ki bi vključeval prevoz in nastanitev**, če so želeli obiskati širše območja Neaplja in otokov. **Različne prevozne in turistične storitve bi morale biti združene** preko skupne rezervacijske platforme tako, da bi se lahko ustvarilo aranžmaje, izdelane po naročilu, ki bi se prodajali direktno na spletu (B2C) ali preko potovalnih uradov. To je bil glavni izziv tako za lokalna podjetja kot tudi za večjega prevoznega ponudnika, ki je prevzel pobudo za izvedbo tega projekta.

Časovni okvir

Začelo se je leta 2010. Priprave so trajale več kot 6 mesecev. **Projekt je začel delovati poleti 2012.**

Sodelujoče organizacije

- Lauro Group, glavni prevoznik/koordinator projekta;
- Forthcrs, ponudnik tehnologije;
- lokalni potovalni uradi in hotelska podjetja.

Postopek in vsebina prakse, uporabljena tehnologija in infrastruktura

Glavne aktivnosti, ki so bile izvedene:

- **obveščanje** lokalnih podjetij in akterjev o ciljih projekta in pričakovanih koristih;
- **združevanje** različnih rezervacijskih sistemov;
- **razvoj** osrednje rezervacijske platforme;
- **vpis podatkov** v elektronsko platformo;
- **usposabljanje ljudi**, predstavitev potovalnim uradom in lokalnemu trgu.

Spremembe, potrebne za izvedbo prakse in njeno izboljšanje

Glavne načrtovane spremembe so povezane **z združitvijo rezervacijskega sistema mednarodne železniške mreže in aktivacijo močnega tržnega načrta, ki večji del temelji na spletnem oglaševanju.**

Finančni okvir

Stroški razvoja in združitve znašajo več kot 150.000,00 € – 90 % od tega so stroški za razvoj programske opreme za starostnike. **Zasebno/privatno financiran** projekt s strani Forthcrs S. A. (razvoj) in Arcipelago Campano S.p.A. (priprava vsebin in združitve spletne strani).

Upravičenci

Potovalni uradi in turisti so glavni upravičenci, prav tako lokalna podjetja, ki se oglašujejo pod konceptom trženja destinacije.

Prenosljivost

Praksa se lahko prenese na druge kraje in območja. Pogoji so veliko motivacije in dobra organizacija pri povezovanju različnih lokalnih akterjev in podjetij ter prevzem vloge entitete za destinacijsko trženje.

Sinergija in združenje

V sklopu projekta sodelujemo **z lokalnimi prevozniki in turističnimi podjetji**. Praksa vključuje **kooperativno razmišljanje o prevoznikih, hotelih, potovalnih uradih**, ki imajo skupno zanimanje in vizijo za promoviranje območja Neaplja kot ciljne destinacije. Vsi ti akterji naj merijo rezultate, tako da se praksa lahko stalno izboljšuje. **Nadzorni svet glavnih akterjev** naj bo odgovoren za nadzor in ocenjevanje napredka in rezultatov.

Vpliv prakse in pričakovani rezultati

Praksa spodbuja lokalno gospodarstvo neapeljskega otočja, vendar še ni otipljivih rezultatov. **Najbolj pomembni pričakovani koristi sta povečano število obiskovalcev in njihovo zadovoljstvo.**

Naučeno iz prakse

- **Povezovanje lokalnih akterjev** je zelo pomembno. Za doseg tega priporočamo izvajanje delavnic in oglaševanje v lokalnih medijih.
- **Destinacijska znamka** je način, kako povečati dostopnost in prepoznavnost podeželskih območij. Vsa območja so del destinacije, ki naj bo dobro oglaševana.
- Kljub temu, da projekt ni tehnološka inovacija, **je združevanje več prodajalcev in sistemov zahtevna naloga** in včasih odvisna od trgovinskih politik in odločitev. Najbolj učinkovit način za spodbujanje združevanja različnih akterjev je organizacija okrogle mize z namenom, da se predstavijo skupne koristi v primeru potencialnega sodelovanja.

Primer 4: Izvedba presoje sprejemljivosti okolja na lokaciji Štrit v občini Škocjan v okviru priprave produkta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine

Za potrebo uvrstitve posamezne lokacije v turistično ponudbo je bilo treba opraviti tako fizično kot družbeno presojo nosilne sprejemljivosti okolja (angl. Carrying capacity). Študija nosilne kapacitete okolja je ključnega pomena za potrebe identifikacije okolja in njegove kulturne občutljivosti ter za zagotavljanje trajnosti produkta Po poteh dediščine, kot tudi konkretno za doseg naslednjih ciljev:

- pripraviti komercialno uspešen turistični produkt (ter zato tudi profitabilen);
- zagotoviti trajnost poslovanja lokalnih malih podjetij, ki so integrirana v lokalno ekonomijo in ki zadovoljujejo in zasledujejo »socialne, ekonomske, okoljske in kulturne potrebe ter cilje, ki so lokalno definirani«;
- biti odgovorni do okolja in koncipirati produkte na način, da zmanjšujejo ekološki vpliv z uporabo obstoječih struktur in odgovarjajoče tehnologije;
- vzpostaviti lokalno definirane, v lokalnem lastništvu, načrtovane in nadzirane organizacijske ter upravljaljske strukture.

Namen ocene o nosilni kapaciteti okolja je zagotoviti stanje, da turisti in dnevni gostje, ki so zainteresirani za ponudbo produkta Po poteh dediščine, ne povzročajo škodljivih učinkov na kulturno ali naravno dediščino destinacije. Cilj te ocene je zagotoviti, da preobremenjenost ne povzroča nezadovoljstva med gosti in da lokalno prebivalstvo pozitivno sprejema prisotnost obiskovalcev. To je zelo pomembno, če želimo, da turizem prispeva k vzdrževanju kulturne in naravne dediščine s ciljem zajemanja njene ekonomske vrednosti ter k dvigovanju zavesti in odgovornosti lokalnega prebivalstva. Nosilna kapaciteta okolja se lahko meri na več načinov. Pri razvoju ponudbe Po poteh dediščine se največ pozornosti posveča razvoju lokalne ekonomije in managementu posameznih lokacij, kot tudi temu, ali bi bilo treba nekatere od lokacij in območij izvzeti iz ponudbe, predvsem zato, ker bi povečano število obiskovalcev lahko poslabšalo stanje lokacije oziroma ne bi bilo pozitivno sprejeto s strani lokalnega prebivalstva.

Prvi korak v procesu priprave nosilne zmogljivosti okolja je izvedba delavnice za vrednotenje družbene presoje sprejemljivosti okolja. To je bilo treba narediti za vsako od lokacij, ki smo jo predvidevali vključiti v ponudbo Po poteh dediščine, v našem primeru tudi za lokacijo Štrit v občini Škocjan. Po terenskem obisku oziroma uvodni delavnici eksperta za vrednotenje tega področja sta se izvedla obdelava in vnos podatkov za izbrano lokacijo, skladno z navodili. Na ta način se je začel proces participativnega načrtovanja v

destinaciji oziroma proces sodelovanja javnosti na izbrani lokaciji v okviru ponudbe Po poteh dediščine.

Na delavnici za vrednotenje družbene presoje sprejemljivosti okolja je bilo prisotnih 8 lastnikov zemljišč ob jezeru. Po uvodni predstavitvi namena in ciljev delavnice se je pokazalo, da sta bila le dva (ki sta imela postavljeno manjšo turistično infrastrukturo – bife in kiosk za hrano in pijačo) pozitivno naravnana in sta sprejemala pobudo za uvrstitev lokacije v širšo turistično ponudbo območja. Ostalih šest je bilo skeptičnih oziroma negativno nastrojenih do teh načrtov, pri čemer so izpostavljali neurejenost območja jezera, pomanjkljivo infrastrukturo, neupoštevanje pravil obnašanja s strani obiskovalcev (motenje posesti, smeti uporabljene embalaže, metanje organskih in neorganskih odpadkov na njihovih zemljiščih, neurejeno parkiranje itd.). Ker je bilo več kot očitno, da bi v primeru uvrstitve te lokacije v ponudbo obstajal riziko za nadaljnji konflikt in eskalacijo le-tega, je bila odločitev načrtovalcev turistične ponudbe, da se predmetne lokacije ne uvrsti v turistično ponudbo Po poteh dediščine.

Lokalno prebivalstvo je vsekakor nujno treba konzultirati pri izvajanju procesa izbora lokacij oziroma območij kulturne in naravne dediščine, ki jih nameravamo vključiti v ponudbo produkta Po poteh dediščine. Pomembno je zagotoviti, da se lokalni vpliv in možnost odziva na obisk zaradi povečanega povpraševanja po produktu dediščinskega turizma vključita v proces načrtovanja razvoja turizma v lokalni skupnosti oziroma načrtovanja marketinga turistične ponudbe lokalnega okolja.

Primer 5: Izvedba presoje sprejemljivosti okolja na lokaciji Trška gora pri Novem mestu v sklopu priprave projekta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine

Povezana s prejšnjim primerom je tudi obravnava o presoji nosilne fizične sprejemljivosti okolja za lokacijo Trška gora v občini Novo mesto. Lokalni deležniki so to lokacijo predlagali kot atraktivno in vredno obiska. **Trška gôra** (428 m) je hrib pri Novem mestu, posut z zidanicami in vinogradi. Ime izhaja iz dejstva, da je spadala k bližnjemu trgu Novemu mestu. Lastniki večine posestev so bili namreč Novomeščani. Posest na Trški gori je imel tudi cistercijanski samostan v Stični – ob ustanovitvi samostana leta 1136 jim jo je podaril oglejski patriarh Peregrin. V ustanovni listini se omenjata *Willam Wingarten* (najverjetneje gre za pristavo in vinski hram) in vas Bajnof (iz nemške besede *Weinhof* – vinski dvor) – to ime je ohranjeno do danes. Na vrhu stoji romarska

cerkev Marijinega rojstva (vsakoletno žegnanje na mali šmaren oz. malo mašo 8. septembra), ki jo je leta 1623 dal postaviti opat stiškega samostana Jakob Reinprecht; danes je v upravi župnije Št. Peter – Otočec. Poleg nje rastejo štiri lipe; najmogočnejša med njimi je z 830 cm v prsnem obsegu tudi najdebelejša dolenjska lipa.

Z vrha se odpira lep razgled na Dolenjsko s Krko, Novo mesto in Gorjance. Blizu Trške gore je 605 metrov visok hrib Turn, ki je najvišja točka med Trdinovim vrhom in Kumom. V bližini sta tudi propadajoči Hmeljniški ter delno obnovljeni Stari grad. Sicer je iz teh krajev znan cviček s Trške gore, ki ga omenja že Valvasor. Destinacija ima lepo število parametrov naravne in kulturne dediščine in je zanimiva za obiskovalce.

Problem, ki se je pokazal kot velika ovira za uvrstitev območja v turistično ponudbo Po poteh dediščine, je bila in še vedno je neustrezna in preozka cestna infrastruktura. Ta onemogoča kakovosten dostop do lokacije, predvsem ob predpostavki, da bi lahko pospešeno trženje in marketing povzročila nerešljive težave pri vožnji in srečevanju povečanega števila motornih vozil na dostopni cesti tako ob prihodu kot ob odhodu. Zato je bila izvedena fizična presoja sprejemljivosti okolja, v sklopu katere so bile konzultirane tudi odgovorne institucije javne lokalne uprave, zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine in nekateri drugi (Turistična zveza Dolenjske), pa tudi nekateri ugledni lokalni prebivalci. Po tej razpravi in zbranih analizah anket je odgovorni načrtovalec ugotovil, da so izzivi in negativnosti, ki jih s sabo prinaša uvrstitev te lokacije v turistično ponudbo, preveliki, rešitve tega problema pa v tistem času preveč oddaljene oziroma nerealne (zaradi velikih vlaganj v infrastrukturo), zato lokacija ni bila uvrščena v ponudbo Po poteh dediščine.

Primer 6: Umeščanje trase avtoceste mimo Trebnjega

Ta primer predstavlja izkušnjo procesa prostorskega načrtovanja in umeščanja trase avtoceste Ljubljana–Zagreb na odseku Mirna Peč–Bič mimo Trebnjega. Investitor in načrtovalec DARS je v tem procesu naredil velik strokovni spodrseljaj, saj je podcenil pomen in vlogo družbene sprejemljivosti okolja, ki mora biti sestavni del načrtovalskega procesa. Načrtovalec je dolžan, poleg omenjenega preverjanja javnega mnenja, preveriti tudi vse pravne, ekonomske, prostorske in ostale parametre ter posledice umeščanja trase v prostor. Lokalna skupnost je v obdobju vodenja občinske uprave pod različnimi župani, ki so bili tudi iz različnih političnih opcij, sicer razmeroma enotno sporočala odzive na

posamezne variante tras, ki pa so bili očitno za načrtovalce v določenih obdobjih premalo »glasni«, artikulirani in ne dovolj strokovno utemeljeni. Na ta način so načrtovalci verjetno dobili občutek, da bodo v procesu preverjanja javnega mnenja te odzive in mnenja lokalne skupnosti z lahkoto obšli. Vendar so se očitno zelo zmotili, saj se je na lokalni ravni formirala močna in strokovna ter interdisciplinarno zastopana civilna iniciativa, ki je začela intenzivno in transparentno informirati ter obveščati lokalno skupnost o celotnem procesu in postopku načrtovanja. Organizirala je tudi javna zborovanja na temo umeščanja AC v prostor in predstavila vse pozitivne in negativne posledice. Načrtovalec je želel traso umestiti v dolino reke Temenice, ki bi se morala posledično urediti in umestiti v novo, umetno strugo. Reka Temenica je sicer kraška Ponikalnica in približno 5 km vzhodno od Trebnjega pri Ponikvah ponika v podzemlje. Tako je nepredvidljivo, kaj bi se lahko zgodilo z veliko količino vode, predvsem ob visokem vodostaju, ki bi v meliorirani strugi veliko hitreje in direktno pritekla v ponorno območje ter ga po vsej verjetnosti poplavlila, skupaj z nekaj okoliškimi vasmami oziroma hišami. Taka je bila tudi strokovna napoved krasoslovcev iz Inštituta za krasoslovje v Postojni, ki so bili zaproseni za strokovno mnenje in ga tudi podali. Poleg tega je bilo še mnogo drugih, strokovno utemeljenih razlogov, zakaj je bila dolinska varianta neustrezna, saj je na primer »povožila« traso obstoječe magistralne hitre ceste H1 med Ljubljano in Zagrebom, zahtevala številne rušitve hiš v nekaterih vaseh, poslabšala standard in pretočnost lokalnega cestnega omrežja (na primer bivša H1 je danes urejena in kakovostna obvozna cesta mimo Trebnjega) itd.

Vsa prizadevanja in strokovni argumenti, ki jih je lokalni skupnosti na zborovanjih predstavila civilna iniciativa preko številnih strokovnih mnenj posameznikov iz uglednih državnih institucij (Inštitut za krasoslovje, Zavod za varstvo naravne dediščine, neodvisni prometni načrtovalci, urbanisti in prostorski načrtovalci itd.), so bili na koncu sprejeti z največjim konsenzom in večinsko podporo lokalnih skupnosti v treh najbolj prizadetih krajevnih skupnostih na območju trase AC. Čeprav so načrtovalci skoraj deset let izigrali in ignorirali signale iz lokalne skupnosti ter vsiljevali dolinsko varianto, so morali na koncu vendarle sprejeti odklonilno in večinsko mnenje lokalne skupnosti in sprejeti t. i. pobočno varianto, ki se je v praksi pokazala kot izjemno ugodna in je razbremenila lokalni promet, ki je danes sodobno in kakovostno urejen. Prav tako je omočila razvoj in načrtovanje turistične infrastrukture, vključno s kolesarskimi potmi, ki so danes veliko bolj varne in ustrezno umeščene v prostor. Tudi iz varnostnega vidika je situacija veliko bolj optimalna, saj se v primeru zapor oz. nesreč na AC obvoz uredi po H1 in se ne vodi skozi naselja Trebnje in ostale lokalne kraje ob AC.

Ta primer je dokaz, da sta mnenje in pogled lokalnih prebivalcev in lokalne skupnosti enakovredna vsem ostalih strokovnim in tehničnim preveritvam na trasi, ter potrjuje, da je participativno načrtovanje edina uspešna oblika načrtovanja, če želimo doseči trajnostni in odgovorni razvoj. Treba pa je imeti dobre in utemeljene strokovne argumente, ki jih je treba pridobiti z vključitvijo stroke in institucij, ki jih lahko ustrezno argumentirajo. To zahteva ustrezen management in upravljanje procesa načrtovanja. Ta mora spoštovati vse, tako formalne kot neformalne zahteve in prakse, ki jih je treba v načrtovalskem procesu izvesti, preveriti in potrditi v obliki konsenza in mnenja predstavnikov lokalne skupnosti, ki je prizadeta z določenim prostorskim posegom.

Primer 7: Priprava smernic razvoja vinogradništva in turizma na Liscu v Suhi krajini

Spremembe, ki jih doživlja podeželje, se močno odražajo prav v vinogradniških območjih. Poleg opuščanja kmetijske dejavnosti se stopnjuje urbanizacija s čezmerno gradnjo objektov zidanic, ki ponekod že močno spreminjajo razmerja v prostoru. Prav vinogradništvo je hkrati zelo močno povezano s sodobnim načinom življenja, saj kot dopolnilna dejavnost mnogim predstavlja način preživljanja prostega časa in postaja vse bolj turistična dejavnost, kar prav tako prinaša svojevrstne spremembe.

Fakulteta za turizem Univerze v Mariboru je vodila proces priprave in razvojni program za vinogradniško območje Lisec v Občini Trebnje. Pri pripravi so sodelovali različni strokovnjaki interdisciplinarnih ved, ki so s svojimi prispevki in usmeritvami sooblikovali razvojne načrte ter smernice trajnostnega razvoja za prihodnja leta. Delo je potekalo na temeljih oziroma načelih participativnega načrtovanja. Prva od aktivnosti je bila organizacija okrogle mize z lokalnimi prebivalci, predvsem z namenom predstavitve izhodišč za delo ter evidentiranja razvojnih pogledov s strani lokalne skupnosti. Na okrogli mizi so poleg sodelavcev Fakulteta za turizem Univerze v Mariboru sodelovali še drugi strokovnjaki s področja problematike načrtovanja razvoja vinogradniških območij ter predstavniki lokalnih skupnosti in vinogradniških društev. Na okrogli mizi je bilo odprtih več vprašanj in dilem, kako nadaljevati z razvojem vinogradniških območij v prihodnosti. Udeleženci okrogle mize so izpostavljali številne izzive, ki so pred načrtovalci razvoja tovrstnih območij na Dolenjskem, saj gre za zelo pestro strukturo uporabnikov z zelo različnimi interesi. Izkazalo se je, da smo z okroglo mizo naslovili vprašanja, ki so na vinogradniških območjih najbolj pereča. Še posebej so bili izpostavljeni izzivi turističnega razvoja na vinogradniških območjih ter vprašanja, kam in kako s turizmom na Liscu v

novem tisočletju. Z razpravo so bila oblikovana mnenja in pogledi o prihodnji viziji in iskanju optimalnih rešitev za trajnostno in odgovorno upravljanje vinogradniškega območja Lisec.

Naslednja načrtovalska aktivnost je bila tudi terenska raziskava, ko so pripravljavci razvojne vizije obiskali samo območje vinogradniške gorice Lisec ter tam opravili ogled terena, intervjuje oziroma delavnice z lastniki nekaterih objektov in zidanic. S tem so pridobili dragocena mnenja posameznikov, ki so bila upoštevana kot pomemben del usmeritev za oblikovanje celostnega razvojnega pogleda. Tako so bili predstavljeni pogledi na razvoj vinogradništva, poselitveno strukturo in ureditev prostora, varovanje kulturne dediščine na vinorodnih območjih ter sobivanje med prebivalci na teh območjih.

Pomemben del načrtovalskega procesa je bila tudi izvedba delavnice za presojo nosilne sprejemljivosti okolja, na kateri je bilo prisotnih 11 udeležencev, med njimi nekateri člani in članice društva ter drugi predstavniki lokalne skupnosti. Namen je bil preveriti odziv lokalne skupnosti na morebitno povečanje turističnega obiska na območju Lisec. Prav tako so bile predstavljene dobre in slabe izkušnje nekaterih turističnih destinacij, ki so se, predvsem v času pred pandemijo covid-19, soočale s povečanim obiskom in fenomenom »overtourisma«, torej povečanega turističnega obiska na destinaciji.

Udeležencem delavnice je bilo skupaj zastavljenih 12 vprašanj (glej vprašalnik v Prilogi 1). Na nekatera so odgovarjali kot skupina, torej skupno, na druga pa individualno (vprašanja, označena s !). Odgovori so bolj ali manj potrdili, da se lokalna skupnost vsaj za zdaj še ne boji povečanega obiska, saj je količina ponudbe in povpraševanja še vedno razmeroma majhna. Največ obiska je bilo in ga je v poletnih mesecih, to je od junija do septembra. Do pandemije so bili gostje predvsem tujci, v času pandemije pa se je odzval tudi domači trg, ki je koristil t. i. turistične bone. Gostje so bili predvsem navdušeni nad načinom obdelovanja vinogradov, torej nad majhno t. i. butično proizvodnjo, ohranjeno naravo in gostoljubnostjo domačinov. Ocena udeležencev je bila, da je turizem kot gospodarska dejavnost za razvoj njihove lokalne skupnosti ocenjen med 3 in 4 na lestvici ocen od 1 do 5. V pogovoru s prisotnimi v občinstvu so bile tako pridobljene pomembne in uporabne informacije, posledično pa tudi podlaga za pripravo razvojnih usmeritev v razvojnem načrtu.

To so samo nekatere od možnih tehnik, ki jih lahko uporabljamo za pridobivanje pomembnih podatkov v procesu priprave razvojnih in strateških usmeritev pri razvoju trajnostnega in odgovornega turizma.

Priloga 1:

VPRAŠANJA ZA PRESOJO DRUŽBENE SPREJEMLJIVOSTI OKOLJA *

1. Ugotovi, ali je turizem kot dejavnost že prisoten v lokalni skupnosti oziroma na obravnavanem območju (vasi itd.).
2. Katere prednosti prinaša turizem lokalni skupnosti?
3. Katere slabosti lahko prinese turizem območju?
4. Prediskutiraj s skupino, ali prednosti prevladujejo nad slabostmi.
5. Vprašaj vsakega posameznika, katere zanimivosti in atrakcije v turističnem smislu so po njegovem mnenju v vasi/območju in v njeni bližini na voljo obiskovalcem/turistom. Poskušaj vzpostaviti konsenz, katere atrakcije/zanimivosti naj območje ponudi obiskovalcem/turistom. Poudari tiste zanimivosti, ki so povezane z naravno in kulturno dediščino (kar je vsebina projekta) ter ne pozabi vprašati o prireditvah, kot so tradicionalni običaji, praznovanja, folklor, sejmi ipd., kjer bi bili po njihovem mnenju obiskovalci dobrodošli.
6. Identificiraj in pridobi seznam turističnih objektov (od zanimivosti do prenočišč), ki jih lahko območje ponudi obiskovalcem/turistom (zanimivosti, vezane na naravno in kulturno dediščino, prenočišča, mesta, kjer se dobi hrana in pijača, sanitarije, TIC-i, zloženske z informacijami ipd.).
7. Ali so vsi naštetih objekti iz točke 6 v lasti ljudi iz območja/vasi oziroma ljudi, ki živijo v neposredni bližini?
8. Ali vaščani/lokalni prebivalci želijo povečan turistični obisk? Ali turizem povzroča nezadovoljstvo/jezo že zdaj? Ali bi naraščanje turističnega obiska lahko povzročilo naraščanje nezadovoljstva/jeze?
9. Kako pomemben je turizem za razvoj gospodarske dejavnosti na območju/v vasi? Ni pomemben 1 2 3 4 5 Zelo pomemben.
10. Če bi turistični obisk narasel za 100/200/300 % (namenoma uporabi tako drastično povečanje) obiskovalcev na teden, kakšne spremembe bi bilo treba narediti v vasi/na območju?
11. Pridobi seznam vseh priložnosti, ki jih člani skupine vidijo na lokalni ravni za zaslužek od turistične dejavnosti, katere dobrine lahko tržijo, katere usluge lahko ponudijo obiskovalcem in jih zaračunajo.
12. Kakšne ovire po mnenju udeležencev razgovora trenutno preprečujejo vključevanje v turistično dejavnost z nudenjem prenočitvenih kapacitet, zagotavljanjem hrane in

pijače, lokalnim vodenjem obiskovalcev, prikazom izdelave domače obrti in trženjem le-te, ureditvijo objektov za potrebe turizma in ustanovitvijo TIC-a.

* Vprašanja so bila prediskutirana na delavnici za presojo nosilne sprejemljivosti družbenega okolja. Priporočamo, da jih lokalni deležniki ponovno prediskutirajo po določenem času, na primer dveh ali treh letih, in ugotovijo, ali in kako so se lokalne razmere in okoliščine, ki vplivajo na razvoj, spremenile in kako jih nasloviti oziroma ukrepati na podlagi novih, spremenjenih dejstev.

[illegible]

3 Načrtovanje projekta z uporabo lokalne participacije

Načrtovanje projektov je zahtevno delo, saj vključuje mnoge udeležence, procese in vire. Vplivi rezultatov projekta so lahko pozitivni za okolje, kjer je umeščen (na primer povečanje zaposljivosti, razvoj infrastrukture), ali negativni, kot na primer preoblikovanje lokalne kulture (Cooper, 2021). Življenjski krog projekta zajema različne faze, čez katere gre projekt. Od oblikovanja projektne ideje, priprav in načrtovanja do oblikovanja posameznih aktivnosti, nakupa oziroma pridobivanja potrebnih virov, dejanske izvedbe ter preverjanja in zaključka projekta (Lock, 2013). Pri izvajanju bolj obsežnih projektov se v faze umesti tudi druge elemente, kot so študija izvedljivosti, ocena tveganja ter sodelovanje z različnimi deležniki. Prav pomanjkljivo sodelovanje z različnimi deležniki ter neupoštevanje njihovih interesov sta ena od ključnih faktorjev, ki lahko vplivata na uspešno izvajanje projekta ter lahko povzročita celo njegov propad (Lock, 2013).

Projekti imajo več deležnikov, ki prihajajo iz različnih okolij in imajo tudi različne značilnosti (Cooper, 2021). Med njimi so naročniki projekta, izvajalci in financerji, ki projekt izvajajo z določenim namenom; običajno je to dobiček od prihodnje prodaje/uporabe končnega rezultata projekta. V naslednjo skupino deležnikov lahko štejemo osebje, podizvajalce, dobavitelje in druge delavce ter prihodnje uporabnike rezultatov projekta (na primer najemnike prostora). Ne smemo pozabiti tudi na javne službe, kot so javni prevoz, varovanje, čiščenje in trgovina, ki bodo služili uporabnikom projektne rezultata. Prav tako so pomembni inšpektorji, javna uprava in administracija

ter organizacije, ki izdajajo dovoljenja. Velika skupina deležnikov so civilna združenja in lokalni prebivalci, saj projekt posega v njihovo vsakdanje življenje (Lock, 2013).

Komuniciranje in sodelovanje s skupinami ljudi, ki prihajajo iz lokalnega okolja, kamor projekte umeščamo, opredeljujemo kot lokalno participacijo oziroma kot načrtovanje z lokalno participacijo (Slocum, Aidoo in McMahon, 2020; Cooper, 2021). V tem procesu prisluhnemo pogledom in rešitvam lokalnih skupnosti z uporabo različnih participativnih metod. Ker se moramo tega procesa lotiti zavestno in strukturirano, ga lahko prav tako opredelimo kot projekt – projekt lokalne participacije. Ko se lotimo tega projekta znotraj projekta, vedno najprej pogledamo njegov kontekst in strukturo (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008). Kontekst se nanaša na namen in vsebino osnovnega projekta, ki ga želimo komunicirati, ter vse njegove značilnosti (geografska lega, zakonski okviri, časovni razpon, viri in financiranje, vplivi na okolico), struktura pa se nanaša na izvedbo lokalne participacije (prepoznavanje vključenih deležnikov, priprava materiala, promocija, izvedba srečanja, premislek o pridobljenih spoznanjih in poročanje o možnih ukrepih). Torej moramo pred začetkom lokalne participacije zelo dobro poznati osnovni projekt in seveda podrobno načrtovati izvedbo komunikacije z lokalnimi deležniki.

3.1 Koraki izvedbe projekta lokalne participacije

Izvedba projekta lokalne participacije poteka po naslednjih korakih (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008):

- Oblikovanje projektne ekipe.
- Določanje namena in ciljev projekta lokalne participacije.
- Razumevanje zakonodajnega, pravnega in družbenega konteksta osnovnega projekta in odločitev, ki jih je treba sprejeti.
- Določanje vpetosti deležnikov v proces (katera skupina bo vključena in s kakšnim namenom).
- Izbira metode dela z udeleženci projekta lokalne participacije.
- Postavitev časovnega okvirja projekta lokalne participacije.
- Določanje virov, ki so potrebni za izvedbo projekta lokalne participacije.
- Pridobivanje sredstev za izvedbo projekta lokalne participacije.
- Pozivanje in pridobivanje udeležencev iz lokalnega okolja.
- Promoviranje dogodka lokalne participacije.
- Izvedba dogodka lokalne participacije.
- Ocena postopka in rezultatov dogodka lokalne participacije.

- Priprava in predstavitev končnega poročila ter vpeljava ugotovitev v proces osnovnega projekta.

FAZE 1–3

Za uspešno izvedbo projekta lokalne participacije moramo najprej oblikovati ustrezno ekipo, ki bo znala prisluhniti različnim skupinam ter razumeti vse vidike osnovnega projekta (slika 2). Tako je priporočljivo, da ekipo sestavljata predstavnik naročnika osnovnega projekta ter predstavnik lokalne skupnosti (Garrod, 2003). To sta osebi, ki poznata osnovni projekt oziroma lokalno okolje in lahko najdeta odgovore na vprašanja skupin iz lokalnega okolja.

Slika 2: Člani projektne ekipe.

Nadalje je priporočljivo, da je v skupini tudi oseba, ki se ukvarja z odnosi z javnostmi, saj lahko s svojimi sposobnostmi poslušanja, komuniciranja in upravljanja tako s podatki kot z deležniki poskrbela za čim bolj gladko komunikacijo. Del ekipe je tudi moderator, ki je odgovoren za vodenje dogodkov lokalne participacije. Poleg tega je v ekipi lahko še oseba, ki skrbi za administrativne zadeve in omogoča nemoten potek postopka.

Vsi člani projektne ekipe se morajo med seboj pogovoriti tudi o namenu in ciljih procesa lokalne participacije. Večinoma je namen takega postopka vplivanje na javno mnenje, sprejete politike ali zakonodajo. S postopkom lokalne participacije lahko umirimo razgrete strasti določenih skupin. Lahko pa je namen procesa tudi pridobivanje idej in rešitev za

izzive, s katerimi se soočamo pri izvajanju osnovnega projekta. Prav deležniki iz lokalnega okolja najbolj poznajo svoje okolje in lahko služijo kot svetovalci.

Ko je ekipa za projekt lokalne participacije izbrana in je namen projekta potrjen, je ključnega pomena, da se člani ekipe temeljito seznani z zakonskimi, pravnimi in družbenimi vidiki osrednjega projekta. Prebrati morajo državno zakonodajo, lokalne akte, medijske objave, objave na družbenih omrežjih in forumih ter drugje, da razumejo, kakšna sta politična situacija in okolje, kamor je umeščen osnovni projekt. Okolje se lahko med seboj tudi razlikuje, saj veliki projekti presegajo državne in kulturne meje, zato morajo člani ekipe upoštevati kulturno raznolikost deležnikov. Prav tako morajo razumeti, kakšne posledice lahko prinesejo odločitve, ki jih je treba sprejeti (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

FAZE 4–5

Kot omenjeno na začetku tega poglavja, lahko določimo več različnih skupin deležnikov, ki lahko sodelujejo v procesu lokalne participacije (slika 3). Gre za skupine ljudi z različnimi značilnostmi, ki izhajajo iz lokalnega okolja našega projekta ali pa so nekako povezane s tem okoljem. Zagotovo so to lokalni prebivalci, za katere je okolje projekta življenjski prostor, prostor sprostitve in rekreacije, kulturnih dogodkov in prostega časa, šolanja in igranja njihovih otrok, prostor nakupovanja, srečevanja, zaposlitve ... Potem so tu podjetniki in podjetja, ki v lokalnem okolju izvajajo svojo dejavnost prodaje, storitev ali izdelave, zaposlujejo delavce ali najemajo prostore. Lokalna oblast in uprava je naslednja skupina, ki je odgovorna za javno dobro in vse javne službe v okolju – od komunalnih storitev do administracije. Kot skupino deležnikov lahko opredelimo razne ustanove, ki delujejo v okolju – kulturne, športne, izobraževalne, raziskovalne ustanove (na primer muzeje, knjižnice, šole, zavode ...). Naslednje so tudi interesne skupine, ki so lahko organizirane v obliki nevladnih organizacij (na primer društev) ali kot civilne iniciative. Posebna skupina deležnikov so vplivneži, ki lahko prihajajo iz različnih sfer – lahko so znane medijske osebnosti, znani športniki, spletni vplivneži in lokalni pomembneži. Vplivneže lahko takoj prepoznamo, nekatere pa je težje odkriti, saj se ne izpostavljajo (Garrod, 2003). Pri tem ne smemo pozabiti tudi na marginalizirane skupine, kot so lahko starejši, mladi, ljudje z oviranostmi (Slocum, Aidoo in McMahon, 2020).

Člani teh skupin so različno aktivni pri udeleževanju v lokalni skupnosti tudi glede na to, koliko se čutijo povezane z lokalno skupnostjo (Cooper, 2021). Veliko ljudi sodi v apatično javnost, ki se ne udeležuje dogodkov, ter med opazovalce, ki večinoma ne sodelujejo, a se lahko v določeni točki aktivirajo. Pri teh skupinah je najpomembnejše dobro informiranje.

Naslednja skupina je že bolj aktivna pri dobro organiziranih dogodkih – to so opomniki. So največja skupina, za katero pripravimo največ dogodkov. Svetovalci so naslednja skupina, ki izhaja predvsem iz interesnih skupin in se zelo aktivno posveča izbranim tematikam. Zadnjo skupino sestavljajo odločevalci, ki so sestavni deli delovnih skupin, komisij ali se udeležujejo referendumov (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008). Skupine so prikazane na sliki 4, kjer piramidna struktura kaže tudi na to, da je več ljudi v spodnjih skupinah kot v zgornjih. Medtem ko so prve skupine večinoma prejemniki informacij, so višje na seznamu vse bolj aktivni dajalci informacij, najvišje skupine pa lahko oblikujejo tudi svoje projekte ter jih upravljajo (Slocum, Aidoo in McMahon, 2020). Zavedati se moramo, da se lahko člani javnosti umestijo v katero koli skupino ter lahko tudi preskočijo posamezno stopnjo, če jih tema zelo zanima (Kantsperger, Thees in Eckert, 2019).

Slika 3: Potencialni deležniki v procesu lokalne participacije.

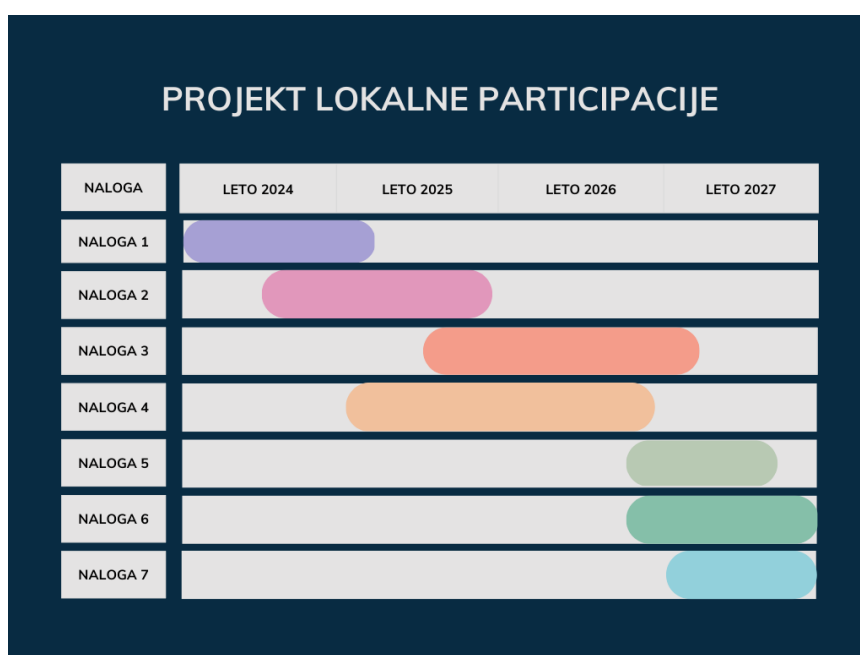
Slika 4: Stopnje aktivacije javnosti.

Vir: Povzeto po Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008 in Kantsperger, Thees in Eckert, 2019.

Stopnje aktivne participacije so razdelali tudi drugi strokovnjaki. Tako Kantsperger, Thees in Eckert (2019) ter Teladia in van der Windt (2022) predstavijo »Arnsteinovo lestev participacije« z osmini različnimi stopnjami vse od ne-participacije, ko člani samo pasivno sprejemajo informacije, simbolične udeležbe, ko udeleženci podajo tudi rahel odziv na aktivnosti, do opolnomočenja, ko udeleženci samoiniciativno sodelujejo v odločanju. Za vsako skupino pripravimo ustrezne aktivnosti znotraj projekta. Pri tem pazimo, da izberemo ustrezne metode dela z izbranimi skupinami deležnikov, ki so predstavljene v naslednjem poglavju.

FAZE 6–8

Časovni načrt je izrednega pomena pri uspešni izvedbi osnovnega projekta in projekta lokalne participacije. Kot orodje načrtovanja časovnega okvirja lahko uporabimo Ganttov diagram (slika 5). Lokalno participacijo lahko umestimo v časovnico osnovnega projekta že od začetka (Garrod, 2003). Načrtovanje lokalne participacije moramo začeti dovolj zgodaj, da imamo dovolj časa za pridobivanje udeležencev, informiranje ter izvedbo dogodkov. Načrtovanje predvidoma začnemo približno pol leta pred načrtovanimi dogodki z lokalno javnostjo. V tem času se oblikuje ekipa, zastavijo se namen in cilji, pregledajo se tematika projekta ter značilnosti okolja in začne se pridobivati udeležence.

Slika 5: Primer Ganttovega diagrama.

Ko načrtujemo datum dogodka, vedno najprej premislimo o dejavnostih, ki se že odvijajo v lokalnem okolju in so umeščene na lokalni koledar. Izogibamo se javnim praznikom, drugim večjim dogodkom (v šoli, cerkvi, športnim in kulturnim dogodkom ...) ter počitnicam, ko so prebivalci odsotni iz svojega lokalnega okolja. Prav tako je bolje pripraviti dogodek med tednom kot ob koncu tedna (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008). Po izvedenem dogodku si na časovni premici določimo še dovolj časa za pripravo poročila in predstavitev rezultatov.

Ko je časovnica zastavljena, je pomembno premisliti tudi o potrebnih virih za izvedbo projekta lokalne participacije. Med vire vključujemo denar, ljudi, prostore in material, ki ga potrebujemo. Ekipa projekta zagotavlja človeške vire, po potrebi pa v projekt vključimo

še koga drugega. Prostore in material za delo ekipe in izvedbo dogodkov lahko zagotovimo iz že obstoječih lokacij oziroma zalog ali pa jih najamemo oziroma kupimo na novo. Denarna sredstva lahko zagotovi naročnik ali financer projekta, lahko pa se potegujemo tudi za sponzorska ali donatorska sredstva.

Pridobivanje financ za osnovni projekt ali projekt lokalne participacije je zahtevno delo. Naročniki projekta so velikokrat navdušeni nad pridobljenimi financerji, a morajo biti pri tem pazljivi. Vsak financer ima tudi svoje interese, ki jih bo želel uresničiti, zato morajo biti naročniki projektov previdni, od koga bodo sprejeli denar za izvedbo projekta. Transparentnost in dostopnost informacij sta ključni, prav tako tudi usklajenost ciljev financerjev s cilji naročnikov. Tako bodo tudi deležniki iz lokalne skupnosti videli, da se nameni ne križajo in ne bodo že vnaprej negativno nastrojeni proti projektu (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

FAZE 9–11

Pozivanja in pridobivanja udeležencev iz lokalnega okolja se lahko lotimo na več načinov (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008). Od klasičnega nabora telefonskih števil/e-poštne naslovov, ki jih lahko kupimo od drugih raziskovalnih organizacij, do splošnega oglasa v javnih medijih, ki poziva k udeležbi na dogodku in se udeleženci sami identificirajo kot primerni kandidati. Lahko tudi osebno nagovarjamo člane določenih skupin, kar je še najbolj učinkovito. Postopek pridobivanja udeležencev izpeljemo vsaj tri do štiri mesece pred dogodkom, vse zbrane podatke o potencialnih udeležencih pa skrbno vodimo v bazi podatkov ter jih sproti obveščamo o poteku projekta lokalne participacije. Seznam tudi sproti osvežujemo, saj se članstvo v tovrstnih skupinah lahko hitro spremeni (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

Pridobivanje udeležencev je pravzaprav že del promocije dogodka, ki se nadaljuje vse do izvedbe. Za promocijo lahko uporabimo množične medije (televizija, radio, tiskani mediji, internetni mediji), zunanje oglaševanje (plakati, letaki) ali družbena omrežja. Prav tako izkoristimo različna orodja odnosov z javnostmi – od novinarskih sporočil in konferenc, pošiljanja sporočil na e-poštne naslove, obveščanja skupin s posebnimi interesi, do organiziranja promocijskih dogodkov in osebne komunikacije.

Ko se lotimo dejanske priprave dogodka, za izvedbo poiščemo dovolj veliko dvorano, sejno sobo ali avlo, da bomo lahko gostili vse udeležence in morebitno publiko (slika 6). Prostor mora imeti potrebno opremo (stole, mize, računalnik, projektor, platno, internet, električne vtičnice, stranišče, klimo ...) in dodatne sobe, če bomo izvajali ločene aktivnosti.

Lokacija naj bo nevtralna, lahko dostopna (morda v bližini centra, dostopna z javnim prevozom ali z dostopnimi parkirišči), kjer se bo čutilo prijetno vzdušje. Za to lahko poskrbimo tudi z okrepčilom (topli napitki, voda, prigrizek) na začetku, med odmorom ali na koncu dogodka (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

Slika 6: Primer opremljenega delovnega prostora.

Pri izvedbi dogodkov potrebujemo tudi različne materiale za delo s skupinami ali posamezniki (tabela 1). Lahko uporabimo informacijsko-komunikacijsko opremo ali različne delovne materiale (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

Tabela 1: Materiali za izvajanje lokalne participacije

IKT	DELOVNI MATERIAL
Računalnik, tablica	Papir (bel, barvni) in samolepljivi lističi
Pametni telefon	Svinčniki, barvice, flomastri
Aplikacije (predvsem za interaktivno sodelovanje udeležencev)	Plakati in prostor za obešanje plakatov (skupaj z žeblički, lepilnim trakom ali magneti)
Projektor in platno	Tabla in krede
Tiskalnik ali fotokopirni stroj	3D modeli
Fotoaparat, kamera ali snemalnik zvoka	Zemljevidi
Mikrofon in ozvočenje	Drugi didaktični materiali (na primer fotografije)
Brezžična povezava z internetom	

Ključni člen izvedbe dogodkov lokalne participacije je moderator oziroma gostitelj/povezovalac programa. To je oseba, ki skrbi za nemoten potek dogodka in vseh vsebinskih točk programa, za sledenje časovnici in sodelovanje vseh navzočih (tudi bolj tihih udeležencev). Moderator mora imeti diplomatske spretnosti, da ostaja trden, zaupanja vreden in nepristranski, a hkrati spoštljiv, prilagodljiv, sočuten, prijazen in dober poslušalec (Garrod, 2003; Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008). Priporočljivo je tudi, da moderator pozna vsebino osnovnega projekta oziroma je z njo vsaj seznanjen. Predvsem je njegova ključna sposobnost delo z različnimi skupinami ljudi.

Vsebina, ki jo želimo na dogodkih lokalne participacije pridobiti, se nanaša na naslednja vprašanja (Garrod, 2003):

- Kakšno je stanje virov v lokalnem okolju?
- Kdo uporablja te vire?
- Kakšni so trenutni vplivi različnih dejavnosti na vire?
- Kako dobro so ti viri zaščiteni?
- Kateri viri potrebujejo boljšo zaščito?
- Kakšne so možnosti za razvoj projektnih aktivnosti (na primer turistične ponudbe)?
- Kakšne želje in skrbi imajo lokalni prebivalci glede razvoja na tem območju?
- V kolikšni meri so lokalne skupnosti ekološko ozaveščene?
- Ali že obstajajo kakršne koli prostovoljne dejavnosti v zvezi z nadzorom razvoja okolja?
- Kakšna je obstoječa zakonodaja o načrtovanju in razvoju okolja?
- Kakšne so pretekle izkušnje lokalne skupnosti s participativnim načrtovanjem in upravljanjem?

FAZE 12–13

Pomemben del vsakega projekta je tudi evalvacija oziroma preverjanje doseženega. Tako je priporočljivo, da po vsakem dogodku lokalne participacije ekipa preveri, kaj se je zgodilo, katere so bile ključne ideje in ugotovitve sodelujočih ter kakšni so rezultati ali nepredvidene ovire, na katere smo naleteli (Garrod, 2003). Na osnovi tega lahko izboljša naslednji dogodek (na primer izbere drugo lokacijo, poskrbi za več delovnega materiala, boljšo predstavitev projekta, drugo metodo dela ...) ali začne pripravljati končno poročilo.

Končno poročilo dogodkov lokalne participacije mora slediti na začetku zastavljenim ciljem. Če smo se (na primer) odločili, da želimo vplivati na politiko, potem pripravimo poročilo za predstavnike oblasti, oziroma za katere druge skupine, na katere smo želeli vplivati. Da bi dosegli te skupine, lahko poročilo pošljemo tudi medijem, ga predstavimo na javnih dogodkih, konferencah, spletni strani ali družbenih omrežjih. Poročilo pripravimo tudi za naročnika in financerja ter za vse skupine deležnikov, ki ga želijo prebrati. Končno poročilo prejmejo tudi udeleženci v procesu lokalne participacije (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

POVZETEK

Upravljanje s projekti pomeni tudi upravljanje z različnimi skupinami deležnikov, na katere projekt vpliva ali imajo pri projektu določen interes. Lokalna participacija je način, kako v izvedbo projekta vpeljati mnenja in ideje skupin, ki prihajajo iz lokalnega okolja, kjer se projekt izvaja. Ko se lotimo lokalne participacije, vedno najprej pogledamo kontekst osnovnega projekta in strukturo lokalne participacije. Ta poteka v 12 korakih, ki zajemajo oblikovanje projektne ekipe; določanje namena in ciljev projekta lokalne participacije; razumevanje zakonodajnega, pravnega in družbenega konteksta osnovnega projekta in odločitev, ki jih je treba sprejeti; določanje vpetosti deležnikov v proces (katera skupina bo vključena in s kakšnim namenom); izbiro metode dela z udeleženci projekta lokalne participacije; postavitve časovnega okvirja projekta lokalne participacije; določanje virov, ki so potrebni za izvedbo projekta lokalne participacije; pridobivanje sredstev za izvedbo projekta lokalne participacije; pozivanje in pridobivanje udeležencev iz lokalnega okolja; promoviranje dogodka lokalne participacije; izvedbo dogodka lokalne participacije; oceno postopka in rezultatov dogodka lokalne participacije; pripravo in predstavitev končnega poročila ter vpeljavo ugotovitev v proces osnovnega projekta.

VPRAŠANJA ZA RAZMIŠLJANJE

1. Katere so značilnosti dobre ekipe za izvedbo lokalne participacije?
2. Zakaj je pomembno poznati ozadje projekta in okolje, kjer se bo izvajal?
3. Kako določimo pomembne deležnike v procesu lokalne participacije in kako jih dosežemo?
4. Na katere težave lahko naletimo pri organizaciji dogodkov lokalne participacije?
5. Katere etične dileme se lahko odprejo v procesu lokalne participacije?

Bibliografija in priporočena literatura

- Cooper, C. (2021). *Essentials of Tourism*. Tretja izdaja. London: Sage.
- Garrod, B. (2003). Local Participation in the Planning and Management of Ecotourism: A Revised Model Approach. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 33-53, DOI: 10.1080/14724040308668132.
- Kantsperger, M., Thees, H. in Eckert, C. (2019). Local Participation in Tourism Development—Roles of Non-Tourism Related Residents of the Alpine Destination Bad Reichenhall. *Sustainability*, 11, 6947, 1–23. DOI: 10.3390/su11246947
- Lock, D. (2013). *Project Management*. Deseta izdaja. Farnham; Burlington: Gower.
- Slocum, S. L., Aidoo, A. in McMahon, K. (2020). *The Business of Sustainable Tourism Development and Management*. Abingdon; New York: Routledge.
- Teladia, A. in van der Windt, H. (2022). A new framework for analysing local participation in community energy initiatives. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1085, 012034, 1–17. DOI: 10.1088/1755-1315/1085/1/012034.
- Tvrdonova, J. in Budzich-Szukala, U. (ur.) (2008). *Animating Local Partnership in Rural Areas – a practical guide*. TEPA – Training of European Partnership Animators. Wanted design.

4 Tehnike javne participacije

Glavni cilj postopka participativnega načrtovanja je ustanoviti posvetovalno telo, ki ga bodo sestavljali ključni deležniki v postopkih odločanja in razvoja ter izvajanja akcijskega načrta za posamezno destinacijo.

Ključna prizorišča participacije so »lokalni forumi«. V forumu sodelujejo deležniki, ki so zainteresirani za razvoj turizma na tem območju. To so lokalne skupnosti, lokalne oblasti, inštituti, ministrstva, ponudniki turističnih storitev, turistična združenja in zunanji strokovnjaki, mala in srednja podjetja (MSP), lokalni vodniki itd. Deležniki in njihovo sodelovanje v procesu odločanja so glavne gonilne sile uspešnega trajnostnega razvoja turizma.

Brainstorming (Viharjenje možganov)	Metaplan	Nominal Group (Temeljna skupinska tehnika)
World Cafe (Svetovna kavarna)	Fokusna skupina	Ideas Factory (Tovarna idej)
Photo voice (Glas fotografije)	Ciljno usmerjeno projektno načrtovanje	Critical accident (Kritična nesreča)

Slika 7: Nekatere tehnike sodelovanja.

Vir: Koščak, Lapos in Primožič, 2020.

Sestanke običajno izvajajo strokovnjaki za komunikacijo in skupinsko sodelovanje (moderatorji), ki pri tem uporabljajo različne uveljavljene tehnike sodelovanja, predstavljene na sliki 7.

Ne glede na izbrano tehniko izvajanj sestankov bi moral vsak upravljavec, ki si prizadeva vzpostaviti učinkovit in manj zamuden postopek participativnega načrtovanja, odgovoriti na naslednja vprašanja:

1. Je cilj postopka jasen in razumljiv vsem?
2. Na katere interese bodo vplivali rezultati postopka in kdo zastopa te interese?
3. Kakšne konflikte lahko postopek prinese oz. katera zavezištva naj bi prinesel?

Da bi lahko odgovorili na ta vprašanja, mora imeti vsak upravljavec jasno predstavo o stopnji vključenosti/zavezanosti deležnikov, in o tem, kakšen postopek participativnega načrtovanja je treba izvesti za dosego cilja.

Pred vključitvijo lokalne skupnosti v postopek participativnega načrtovanja morajo upravljavci izbranega območja opredeliti pričakovane rezultate. Poleg tega je treba oblikovati razumljivo sporočilo za potencialne deležnike in pri tem upoštevati, da jih večina ne pozna tehnične ali znanstvene terminologije. Potencialni deležniki lahko v postopku participativnega načrtovanja sodelujejo le, če jim je jasno razloženo, da je cilj zanje zanimiv. Če je vsem jasno, kakšen je cilj, se je lažje izogniti zmedi in nerealnim pričakovanjem.

Za upravljanje postopka participativnega načrtovanja je treba vzpostaviti pozitivno in spodbudno razpravo. Rezultat postopka bi moralo biti povezovanje konvergenč med poslanstvom izbrane destinacije in interesi lokalne skupnosti. Nekaterih konfliktov med deležniki ne bo mogoče rešiti znotraj postopka. Preveliko število konfliktov lahko ogrozi celoten postopek in preusmeri pozornost s cilja postopka na razlog konflikta. Po drugi strani pa lahko postopek participativnega načrtovanja ustvari ali okrepi pozitivna zavezištva, ki temeljijo na konvergenči interesov. Z izdelavo zemljevida eksplisitnih ali latentnih konfliktov in zavezištev je mogoče predvideti ovire in grožnje ter osvetliti priložnosti.

V postopku participativnega načrtovanja pri oblikovanju lokalnega akcijskega načrta razvoja trajnostnega turizma v destinaciji je treba zagotoviti smernice in metodološka orodja. Fleksibilnost tega delovnega načrta za krepitev zmogljivosti omogoča upravljavcem vsakega izbranega območja, da si oblikujejo postopek participativnega načrtovanja po svoji meri, glede na svoj specifični kontekst, stopnjo vključenosti lokalnih deležnikov ter potrebe in prioritete glede spremljanja turizma. V nadaljevanju predstavljamo nekatere tehnike javne participacije, ki se nam zdijo primerne za uporabo tudi v naših načrtovalskih praksah (Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008).

Oblikovanje vizije

Cilj definiranja razvojne vizije je spodbuditi skupnost, da se opredeli glede svoje prihodnosti, ki si jo želi doseči, npr. z razvojno strategijo. Proces oblikovanja vizije prihodnjega razvoja je zasnovan tako, da doseže široko paleto ljudi v skupnosti, ter si prizadeva doseči strinjanje o tem, kam želijo iti v razvojnem smislu v prihodnosti, namesto da bi se osredotočali le na trenutne potrebe in pomanjkljivosti.

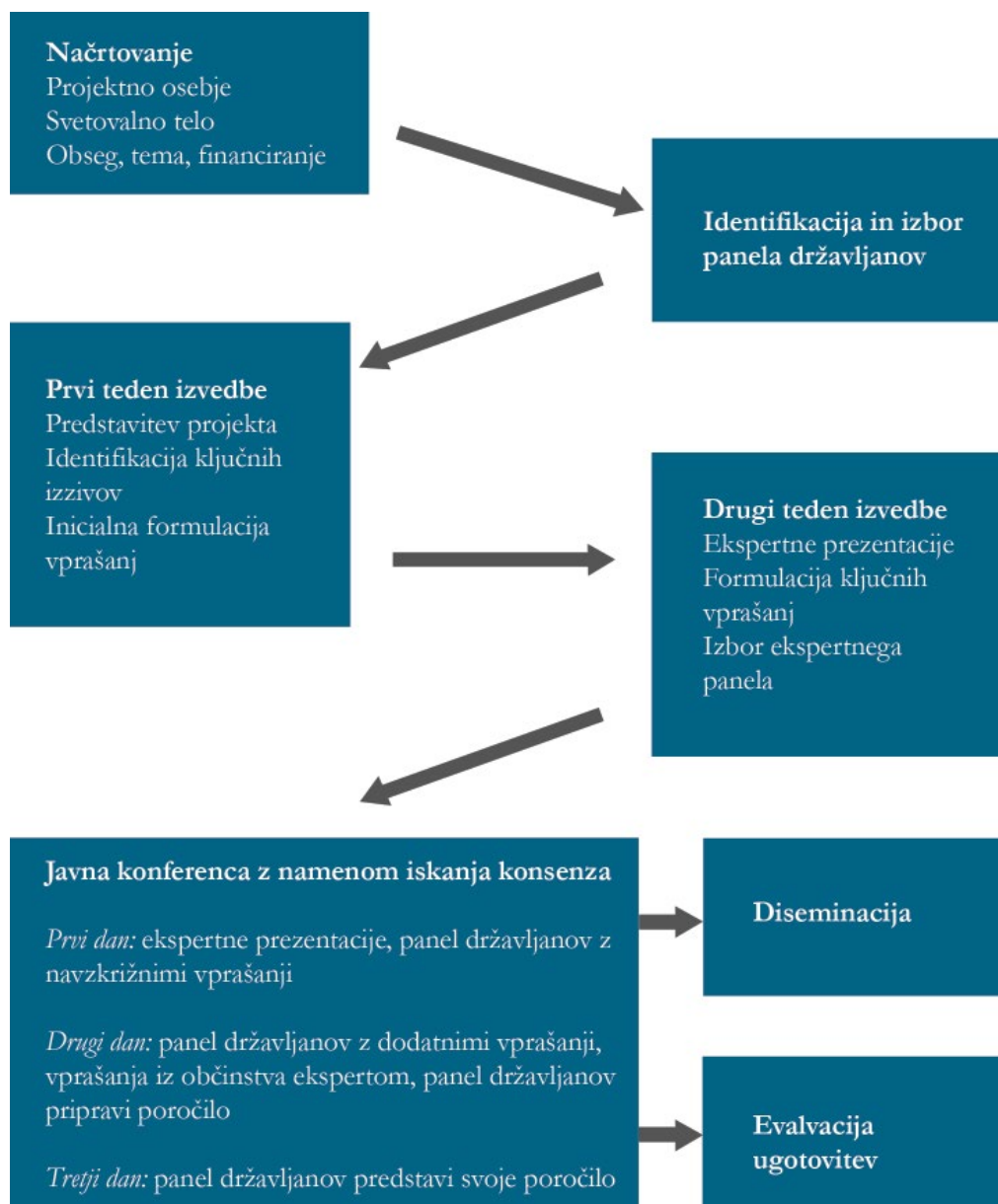
Običajno to vključuje obsežen niz srečanj, na katerih so udeleženci naprošeni, da opredelijo vizijo in značilnosti prihodnosti, ki si jo želijo kot skupno skupnost. Delavnica mora biti zasnovana tako, da udeleženci trenutno »pozabijo« svoje poznavanje obstoječih problemov in omejitev ter spregovorijo le o tem, kakšno je zeleno oziroma ciljno stanje skupnosti oz. destinacije. Zaradi tega je časovni okvir, o katerem se razpravlja, običajno postavljen vsaj nekaj let v prihodnost (npr. med 5 in 10 let), torej dovolj dolgo, da lahko ljudje »sprejmejo« možnost, da lahko pride do pomembnih sprememb. Po začetnih delavnicah in sestankih so zbrane razvojne ideje, ki so oblikovane v cilje. To lahko naredita usmerjevalna skupina ali delovna skupina. V smislu ohranjanja verodostojnosti lahko te cilje predstavi na javnih srečanjih, kjer jih je mogoče ratificirati oziroma potrditi s strani zainteresiranih deležnikov lokalne skupnosti.

Naslednji korak je vključitev javnosti v opredelitev korakov ukrepanja za doseg teh ciljev. To lahko storimo z vrsto javnih srečanj, delavnic ali drugih aktivnosti. Izkušnje so pokazale, da je bilo v nekaterih skupnostih oblikovanje vizije zelo uspešno. V drugih primerih pa je proces vodil le do nekaj oprijemljivih rezultatov. Definiranje vizije ni uporaba le ena sama tehnika. Postopek oblikovanja vizije se lahko uporablja virtualno z vsako drugo tehniko, opisano v tem poglavju. Njen uspeh temelji na ustvarjanju visoke prepoznavnosti in široki udeležbi celotne skupnosti.

Iskanje soglasja

Konferenca o iskanju soglasju je javna preiskava, osredotočena na skupino od 10 do 30 ljudi, državljanov, ki so zadolženi za presojo družbeno sporne teme. Ti laiki postavljajo svoja vprašanja in pomisleke skupini strokovnjakov, ocenjujejo odgovore strokovnjakov in se nato pogajajo med seboj. Rezultat je podati izjavo o soglasju, ki je javno objavljena v obliki usmerjenega pisnega poročila na primer pri poslancih, oblikovalcih politik in širši javnosti, ki izražajo svoja pričakovanja, skrbi in priporočila ob koncu konference. Ključni koraki metode so predstavljeni na sliki 8. Cilj je razširiti razpravo o danem vprašanju in vključiti tudi stališča nestrokovnjakov pred dokončnimi sporočili oz. informacijami za javnost glede oblikovanja stališč ali ustrezne posledične politike. Ta participativna oblika iskanja soglasja lahko uporablja različne metode dela, kot so pospeševanje diskusije, mediacija, arbitraža in še bolj specializirane tehnike, kot so komisije za pregled sporov, mini sojenja in dogovorjeno oblikovanje pravil za doseganje dogovorov. Običajno doseganje soglasja znotraj skupine naj bi predstavljalo praktično vse različne interese in iskanje dogovora znotraj tega odbora. Včasih so bili znotraj te skupine doseženi dogovori, vendar se je polemika nadaljevala, ker se skupina ni štela oziroma ni bila priznana za dovolj legitimno, da bi odločala v imenu širše javnosti.

V posebej kompleksnih situacijah se lahko uporabi in organizira tudi konferenco, kjer se išče soglasje. Konferenca je dialog med strokovnjaki in panelom laikov. Najprej je na agendi faza izobraževanja, ki ji sledijo trije dnevi panelnih razprav, odprtih za javnost. To je torej tehnika, ki vključuje iskanje mnenja državljanov in vrednotenje odločitev o bolj kompleksnih tehnoloških ali znanstvenih vprašanjih. Na konferenci je najprej namen informirati skupino državljanov o tehnologiji in njenih posledicah ter o vplivih na lokalno okolje. Na podlagi prejetih informacij zainteresirane skupine deležnikov oblikujejo soglasno stališče o posledicah uporabe načrtovane tehnologije. Proces iskanja soglasja na konferenci običajno vodi usmerjevalni odbor ljudi oziroma strokovnjakov, ki poznajo tehniko ali imajo priznano strokovno znanje. Konferenca o iskanju soglasja ni zasnovana tako, da bi privedla do posebne oziroma konkretne odločitve. Namesto tega je njen namen predvsem obogatiti javno razpravo in znanje o tem vprašanju na način, da združuje strokovno znanje in državljanske vrednote oziroma interese.

Slika 8: Ključni koraki pri metodi Iskanje soglasja.

Vir: Tvrdonova in Budzich-Szukala, 2008.

Fokusna skupina

Fokusna skupina spada med kvalitativne metode, ki jo lahko zelo dobro uporabimo kot metodo pri presojanju kakovosti. S fokusnimi skupinami odkrivamo različna stališča in mnenja ter primerjamo utemeljitve in različne poglede na nekatere pojave ipd. Zelo pogosto se fokusne skupine uporabljajo za spoznavanje problemov ali skupin ljudi, o katerih ne vemo dovolj. V fokusnih skupinah poglobljeno spoznavamo, kako so si udeleženci in njihove izkušnje med seboj podobni ali različni. V fokusni skupini spoznamo, kako so se posamezni procesi razvili, zakaj so taki, kakršni so, in kakšna je njihova dinamika.

Fokusna skupina je običajno načrtovana razprava v majhni skupini (4–12 oseb) zainteresiranih strani oz. deležnikov, ki zastopajo različna oz. nasprotna stališča in ki jih vodi usposobljen moderator. Ta metoda omogoča razumevanje različnih preferenc in vrednot ljudi o določeni temi skozi strukturirano diskusijo in interaktivni dialog med deležniki v skupini, ki poteka v permisivnem in varnem okolju. Tako lahko fokusno skupino razumemo kot kombinacijo osredotočenega intervjuja in razprave med različnimi deležniki v skupini. Fokusne skupine se lahko izvajajo tudi na spletu. So dobre in uporabne za začetek raziskovanja določenega koncepta ali ustvarjanje kreativnih idej. Pogosto se uporabljajo za testiranje, ocenjevanje in/ali če želimo izvesti pregled nekega programa. Najbolj primerne so za zaznavanje regionalnih, spolnih, starostnih in etničnih razlik v mnenju. Niso najbolj učinkovite oziroma so manj uporabne za zagotavljanje informacij širši javnosti ali iskanje odgovorov na splošna vprašanja, niti se ne uporabljajo za doseganje soglasja ali sprejemanje odločitev.

Fokusne skupine se uporabljajo za marketinške raziskave ter tudi za politično in sociološko delo in diskusijo. Nekateri nameni fokusnih skupin vključujejo raziskovalno delo, pred testno fazo dela, kot tudi pomoč pri razpravi o preteklih dogodkih in triangulaciji rezultatov, doseženih z drugimi metodami zbiranja podatkov. Še posebej so uporabne, kadar imamo zanimivo argumentacijo udeležencev z različnimi pogledi, kot tudi pri procesih, pri katerih udeleženci vplivajo drug na drugega s svojimi raznolikimi idejami in mnenji tekom razprave.

Fokusne skupine običajno uporabimo na štirih različnih stopnjah (Andragoški center, 2025):

- identifikacija problema: fokusna skupina lahko odkrije pomembne informacije o naravi in vsebini problema tudi tedaj, ko še nimamo izoblikovanega védenja o obravnavani temi;
- načrtovanje: fokusna skupina lahko pripomore k iskanju najboljših postopkov za reševanje problema;
- izpeljava: fokusna skupina lahko spodbudi izpeljavo nekaterih postopkov in lahko pomaga pri odkrivanju mogočih načinov izpeljave procesov;
- vrednotenje: fokusna skupina naj bi razumela, kar se je v nekem postopku/izpeljavi zgodilo, in vedela, katere izkušnje so pomembne za nadaljnje delo.

Fokusne skupine so koristne oziroma uporabne tudi za:

- ocenitev narave in intenzivnost pomislekov ter vrednot deležnikov glede perečih vprašanj;

- pridobitev posnetka javnega mnenja, ko časovne ali finančne omejitve ne omogočajo več popolnega pregleda ali drugačne analize;
- pridobitev prispevka in mnenja posameznikov ter interesnih skupin;
- pridobitev podrobne reakcije in mnenjskega prispevka zainteresirane strani ali skupine strank za predhodne predloge oziroma alternativne možnosti;
- zbiranje informacij o potrebah deležnikov v zvezi z določeno temo in koncepti;
- določitev, katere dodatne informacije ali spremembe so morda potrebne za nadaljnji razvoj vprašanj ali predlogov za nadaljnje posvetovanje.

Prednosti in pomanjkljivosti fokusne skupine

Prednosti:

- Fokusna skupina omogoča odstranje razlik med ljudmi (npr. razlik med načrtovalci sprememb in tistimi, ki bi morali spremembe tudi vpeljevati).
- Z metodo lahko raziskujemo kompleksna vprašanja motivacije in vedenja.
- Metoda je uporabna, ko želimo razumeti raznolikost.

Pomanjkljivosti/ovire:

- Fokusnih skupin ne moremo izpeljevati na celotni populaciji, temveč samo na izbranem vzorcu.
- Izidi, ki jih dobimo v fokusnih skupinah, so kvalitativne narave; ne moremo jih posplošiti.
- Priprava in izpeljava metode je zahtevna.

Proces oblikovanja

Za izpeljavo fokusnih skupin potrebujemo nekaj vnaprej pripravljenih vprašanj, ki usmerjajo pogovor v skupini. Običajno organiziramo najmanj dve fokusni skupini, pogosto pa še več, da dobimo dovolj relevantnih mnenj. Glede na to, ali so te skupine po sestavi približno enake, in glede na to, kakšen je cilj samoevalvacije, se odločimo, ali bomo v vsaki skupini postavili ista vprašanja ali ne. Na tej podlagi pripravimo enega ali več nizov vprašanj. Za eno fokusno skupino pripravimo od 10 do 12 vprašanj, ki jih strukturiramo v naslednje skupine (Andragoški center, 2025):

- **Uvodna vprašanja:** to so uvodna, spoznavna vprašanja, s katerimi »prebijemo led« med udeleženci; morda se z njihovo pomočjo udeleženci nekoliko seznanijo med seboj.
- **Prehodna vprašanja:** to so vprašanja, ki udeležence motivirajo za obravnavano temo; počasi načenjamo tisto, kar je osrednja tema fokusne skupine.
- **Osrednja vprašanja** so tista, ki posegajo v samo bistvo presojanja kakovosti izbranega področja ali kazalnika. Pripraviti moramo vprašanja, ki bodo kar najbolj nagovorila udeležence, da bodo spregovorili o osrednji temi samoevalvacije.
- **Sklepna vprašanja** so vprašanja, s katerimi povzemamo pogovor; z njimi dajemo udeležencem možnost, da povedo še kaj o obravnavani temi.

Načrtovalske celice/Planning Cell

Metoda Planning Cell vključuje približno petindvajset naključno izbranih oseb, ki delajo kot javni svetovalci za določen čas (na primer en teden), s ciljem, da bi predstavili rešitve za določen načrtovalski problem oziroma politiko. Celica je spremljana oziroma upravljana s strani dveh procesnih spremljevalcev, ki skrbita za urnik informiranja in moderiranje plenarnih zasedanj. Projekt lahko vključuje večje ali manjše število celic za načrtovanje. V vsaki celici udeleženci pridobivajo in si izmenjujejo informacije o problemu, raziskujejo in razpravljajo o možnih rešitvah ter vrednotijo njihove zaželene in nezaželene posledice. Strokovnjaki, deležniki in interesne skupine imajo možnost predstaviti svoja stališča članom celice. Končni rezultati dela celic so povzeti kot »državljansko poročilo«, ki se dostavi tako oblastem kot udeležencem.

Načrtovalske celice so najučinkovitejše v situacijah, kjer je treba hitro rešiti nujen problem, pri čemer obstajajo različne možnosti z različnimi koristmi in tveganji. Postopek deluje optimalno, ko težava ni preveč kontroverzna in še ni polarizirala stališč prizadetega prebivalstva. Toda načrtovalske celice lahko obravnavajo tudi zelo sporna vprašanja, če je večina udeležencev izbranih z naključnim postopkom. Za oceno primernosti uporabe postopka Planning Cells za določene primere so predstavljeni spodnji kriteriji (kadar so vsi ali večina odgovorov pozitivni, je izbira metode načrtovalske celice primerna):

- *Spremenljivost možnosti:* Ali imajo udeleženci možnost izbire ene možnosti izmed več različnih možnosti, ki so vse izvedljive v določeni situaciji?
- *Enakomernost izpostavljenosti:* Ali so vse skupine v določeni skupnosti oziroma njena posamezna območja na določen način izpostavljeni morebitnim slabostim

predlaganih možnosti (da bi se izognili razlikovanju med prizadetimi podporniki in drugimi brezbržnimi državljani)?

- *Osebna izkušnja:* Ali imajo udeleženci kaj izkušenj s težavo? Ali se počutijo kompetentne za dajanje priporočil, potem ko so dodatno poučeni o težavi in možnostih za njeno odpravo?
- *Osebna pomembnost:* Ali udeleženci ocenjujejo problem kot dovolj resen, da so pripravljeni žrtvovati več dni svojega časa za delo na rešitvah?
- *Resnost in odprtost sponzorja:* Ali je sponzor pripravljen sprejeti oz. vsaj skrbno presoditi in upoštevati priporočila celice za nadaljnje načrtovanje ali so morebiti v priporočilih oziroma zaključkih zasledovani »skriti cilji«?

Svetovalne skupine in delovne skupine

Poleg javnih srečanj je najpogosteje uporabljena tehnika sodelovanja javnosti s t. i. občansko svetovalno skupino. Svetovalna skupina je majhna, običajno sestavljena iz ljudi iz lokalne skupnosti (običajno manj kot petindvajset), ki zastopajo različne interese, stališča ali razvojna področja z interdisciplinarnim strokovnim znanjem. Vloga te skupine je delovati kot posvetovalno telo, ki je ustanovljeno za svetovanje organizaciji o njenih razvojnih programih ali predlaganih ukrepih. Nekatere organizacije uporabljajo svetovalne skupine kot primarni mehanizem za vključevanje javnosti. Drugi uporabljajo svetovalne skupine v posebnih okoliščinah, npr. kot dodatek drugim vrstam dejavnosti sodelovanja javnosti.

Svetovalne skupine so lahko učinkovite zaradi več razlogov:

- Zagotavljajo navzkrižno vzorčenje javnih mnenj in skrbi.
- Člani skupine imajo možnost, da se informirajo o problematiki, preden pridejo do zaključkov, ter bolje razumejo posledice odločitev. Posledično njihovo svetovanje oziroma podajanje mnenja organizaciji združuje pogled državlanske perspektive s popolnejšim razumevanjem situacije.
- Ker se v skupini razvijajo osebni odnosi, med člani prihaja do globljega razumevanja pomislekov in različnih interesov ter vzpostavljanja odnosov, ki služijo kot ublažitev vpliva na bolj skrajna stališča.
- Svetovalne skupine lahko služijo kot komunikacijska povezava z lokalno skupnostjo in njenimi zainteresiranimi deležniki ter imajo s tem priložnost, da bodo morda lahko dosegle soglasje med različno mislečimi oziroma nasprotujočimi si interesi skupine.

Svetovna kavarna/World Café

Svetovna kavarna je ustvarjalni proces za spodbujanje medsebojnega dialoga in izmenjave znanja, mnenj ter idej za ustvarjanje žive mreže pogovorov in ukrepanje. V tem procesu se ustvari kavarniško vzdušje, v katerem udeleženci razpravljajo o vprašanju ali vprašanjih v majhnih skupinah za mizami v kavarni. V rednih intervalih se udeleženci premaknejo za novo mizo. Gostitelj mize ostane in povzema prejšnji pogovor z novimi gosti za mizo. Tako potekajo pogovori, ki so navzkrižno obogateni z idejami, nastalimi v prejšnjih pogovorih z drugimi, torej predhodnimi udeleženci kavarniškega omizja. Na koncu postopka so glavne ideje povzete v plenarnem zasedanju in predstavljajo zaključke z možnostjo nadaljnjega spremljanja.

Proces World Café je še posebej uporaben v naslednjih situacijah:

- ko je treba vključiti velike skupine (več kot 12 oseb) v pristen proces dialoga (izvedene so bile že skupine po 1200 udeležencev);
- ko želimo ustvariti določen miselni oziroma mnenjski vložek, deliti znanje, spodbuditi inovativno razmišljanje in raziskati možnosti ukrepanja v zvezi z vprašanjem oziroma vprašanji iz resničnega življenja;
- ko je treba vključiti ljudi v pristen pogovor ne glede na to, ali se sestajajo zaradi zadanega problema prvič ali so že vzpostavili medsebojne odnose;
- ko želimo izvajati poglobljeno raziskovanje ključnih strateških izzivov ali priložnosti;
- ko želimo poglobiti odnose in vzajemno lastništvo rezultatov v obstoječi skupini;
- ko želimo ustvariti smiselno interakcijo med govorcem in občinstvom.

Kavarna je manj uporabna, ko:

- smo na poti k že določeni rešitvi ali dogovoru;
- želimo posredovati le enosmerne informacije;
- izdelujemo podrobne izvedbene načrte;
- imamo na voljo manj kot 12 oseb (v tem primeru je bolje uporabiti bolj tradicionalno metodo »krog dialoga«, mnenjski posvet ali drug pristop za spodbujanje pristnega pogovora).

Spletni pogovori in mnenjske konference

E-participacija je že sestavni del praks urbanističnega in prostorskega načrtovanja v mnogih državah EU in predvsem prispeva k diverzifikaciji procesov obveščanja in svetovanja (Akmentina, 2022). Pomembnejšo udeležbo lahko dosežemo s kombinacijo e-udeležbe z nadaljnjim posvetovanjem, ki prikazuje potencial mešanih in ponavljajočih se participativnih strategij. Prav tako samoorganizacija, podprta z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, spodbuja večjo transparentnost, odgovornost in državljansko sodelovanje. To je ključnega pomena za razvoj civilne družbe in proaktivno vključevanje javnosti v načrtovalske procese.

Čeprav obstaja splošno soglasje, da e-participacija ne bi smela nadomestiti tradicionalnih participativnih metod, ampak jih dopolnjevati, imamo omejeno znanje o tem, kako se to kaže v praksi. Obstaja tudi vrzel v raziskavah o tem, kako se e-udeležba ujema s splošnim procesom na primer urbanističnega in prostorskega načrtovanja ali upravljanja ter kako je vplivala in spremenila prakso načrtovanja in sodelovanja državljanov.

V digitalni dobi se ta proces večinoma dogaja na spletu, čeprav morajo lokalne oblasti še vedno uporabljati tako tradicionalne kot digitalne kanale za širjenje informacij. Digitalne rešitve so ustvarile dodatne priložnosti za izmenjavo podatkov, kar državljanom in podjetjem omogoča hitrejši dostop do obstoječih podatkov in informacij. Poleg tega se je splošen premik k e-upravljanju ali e-upravi umaknil e-storitvam, ki so označene kot najpogostejša oblika e-udeležbe. V bistvu se ta stopnja udeležbe šteje za pasivno udeležbo, saj ni pričakovati vključevanja javnosti ali povratnih informacij. Vendar pa je pomen e-udeležbe verjetno narasel, saj dostop do informacij in podatkov v različnih oblikah v celotnem procesu na primer urbanističnega in prostorskega načrtovanja omogoča sodelovanje na druge načine.

Razvoj IKT-ja, predvsem mobilnih tehnologij, je omogočil bolj raznolike in dostopnejše oblike pridobivanja povratnih informacij in zbiranja podatkov. Zdaj lahko uporabljamo množičnost ali participativno zaznavanje za zbiranje mnenj državljanov, lokalnega znanja ali podatkov o navadah in vedenju državljanov na pasiven in aktiven način. Kartografske ali geoprostorske rešitve, na primer GIS za sodelovanje javnosti (PPGIS) in javno dostopne geografske informacije (VGI), igrajo vse večjo vlogo v tem procesu, zlasti pri prostorskem in urbanističnem načrtovanju. Obenem svetovanje ostaja epizodično, običajno zbiranje idej in predlogov občanov na začetku procesa načrtovanja, da se zagotovijo zgodnje sodelovanje ali povratne informacije o predlaganih načrtovalskih rešitvah ali osnutkih planskih dokumentov. Javno posvetovanje ne pomeni, da so

preferance ali pomisleki javnosti obravnavani ne glede na količino zbranih informacij. Malo je dokazov, ki bi kazali na to, da ustvarjanje »laičnega« znanja prek na primer participativnega kartiranja vpliva na odločitve o načrtovanju rabe prostora.

4.1 Primer participativnega načrtovanja v sklopu projekta CEETO

Po vzoru tehnike European Awareness Scenario Workshop Methodology (EASW) (Koščak, Lapos in Primožič, 2020) je bila priporočena metodologija petih sej participativnih aktivnosti, kar je metodologija, ki je bila uspešno preizkušena v številnih podobnih postopkih v kontekstih turističnih destinacij in izdelave projekta CEETO (v tem primeru pri različnih partnerjih v 6 evropskih destinacijah oziroma zavarovanih območjih). Izvedene seje participativnih aktivnosti so predstavljene v tabeli 2.

Tabela 2: Zaporedje participativnih dejavnosti za doseg cilja razvoja skupne aktivnosti

Seje	Participativne aktivnosti	Cilji
1	Ustanovitev foruma	Vključitev skupnosti
2	Participatory Mapping (Participativno katiranje)	Poznavanje ozemlja in deljenje informacij
3	Future Search (Vizija prihodnosti)	Vizija turizma, kakršnega si želite
4	Ideas Factory (Tovarna idej)	Iskanje možnih rešitev ali alternativnih rešitev
5	World Café (Svetovana kavarna)	Opredelitev akcijskega načrta

Vir: CEETO, 2020

Koordinator zabeleži rezultate vsake seje. Otvoritvena seja se začne s podrobno predstavitev ciljev, programa in dnevnega reda postopka participativnega načrtovanja. Koordinator postopka participativnega načrtovanja vodi dnevnik postopka, ki je namenjen objavi na družbenih medijih in/ali na uradni spletni strani izbrane destinacije. Za izvedbo učinkovitega postopka participativnega načrtovanja je priporočljivo, da se dnevni red sej določi skupaj z udeleženci. Primeri posameznih aktivnosti in postopkov v projektu CEETO so predstavljeni v nadaljevanju (Koščak, Lapos in Primožič, 2020).

1. seja: Ustanovitev foruma

Prvi korak postopka participativnega načrtovanja je bila ustanovitev lokalnega foruma med upravnim organom izbrane destinacije in deležniki, vključno z lokalnimi občinami, naravovarstvenimi organizacijami/združenji in organizacijami/združenji skupnosti ter predstavniki turističnih podjetij.

Cilj je bil vključiti lokalno skupnost in zagotoviti njeno zavezanost k skupnemu cilju postopka participativnega načrtovanja in opredelitvi akcijskega načrta razvoja trajnostnega turizma. Udeleženci so forum dojemali kot prostor, kjer lahko izrazijo svoje potrebe,

interese, upanja in strahove v povezavi z razvojem turizma na svojem ozemlju. Namen foruma je bil, da postane trajno sredstvo povezanosti med destinacijskimi organi in lokalno skupnostjo v okviru trajnostnega razvoja turizma.

Poleg ustanovitve foruma je postopek participativnega načrtovanja zahteval ustanovitev manjšega operativnega koordinacijskega odbora, katerega člani so bili predstavniki upravljavcev, lokalnih oblasti in skupine strokovnjakov. Koordinacijski odbor je bil zadolžen za spremljanje aktivnosti, spodbujanje sodelovanja med deležniki, ocenjevanje rezultatov posameznih sej in podajanje predlogov morebitnih popravkov postopka.

2. seja: Participatory Mapping (Participativno kartiranje)

Participativno kartiranje (ali kartiranje skupnosti – Community Mapping) združuje kartografijo s participativnimi metodami z namenom predstavitve poznavanja ozemlja lokalnih skupnosti. Metoda je uporabna za določitev:

- najdragocenejšega območja oz. območij z vidika ohranitve in promocije v destinaciji;
- najbolj ranljivega območja oz. območij, ki ga/jih ogroža pritisk turizma;
- najpomembnejših turističnih tokov, ki prečkajo destinacijo.

3. seja: Metoda Future Search (Vizija prihodnosti)

Metoda Vizija prihodnosti je interaktivna aktivnost načrtovanja, ki se osredotoča na podiranje meja med različnimi in morda nasprotujočimi si interesi, oblikovanje zavezništev in širjenje znanja o skupnih scenarijih za prihodnost. Udeleženci so si morali zamisliti vizijo prihodnosti. Metoda je uporabna za:

- oblikovanje skupne vizije, ki bo podlaga za celoten akcijski načrt razvoja trajnostnega turizma oz. za strategijo in načrt;
- prikaz negativnih/pozitivnih vplivov turističnih tokov na destinacijo.

4. seja: Ideas Factory (Tovarna idej)

Namen metode Tovarna idej je pripraviti različne možne odgovore na skupno vprašanje/težavo ali izkoristiti priložnosti. Različne ideje, ki jih prispevajo deležniki z različnimi izkušnjami in sposobnostmi, so lahko v pomoč pri sestavljanju učinkovitejših in bolj integriranih akcijskih načrtov. Metoda je uporabna za:

- pripravo začetnega seznama potencialnih ukrepov, ki jih je treba vključiti v akcijski načrt razvoja trajnostnega turizma;
- določitev pilotnih aktivnosti.

5. seja: World Café (Svetovna kavarna)

Metoda Svetovna kavarna je zasnovana z namenom, da ustvari okolje, ki spodbuja sodelovanje med deležniki ter jim omogoča oblikovanje konkretnih ukrepov in pobud. Metoda je uporabna za:

- določitev kazalnikov, časa izvajanja/spremljanja ter gospodarskih virov; diskusijo z morebitnimi javno-zasebnimi partnerstvi in razpravo o vseh njihovih možnih ukrepih, ki jih je treba vključiti v akcijski načrt razvoja trajnostnega turizma;
- predstavitev in razpravo o tehničnih rešitvah za vprašanja/težave, ki se lahko pojavijo.

V primeru, da gre za eno aktivnost, se Svetovna kavarna organizira v enem samem krogu, v okviru katerega je treba opredeliti več vidikov, vključno z možnimi tehničnimi rešitvami, kazalniki, povezanimi s pričakovanimi rezultati, časom za izvedbo, sredstvi in morebitnimi partnerstvi. Če mora upravljavec destinacije določiti več ukrepov, se Svetovna kavarna organizira v več krogih.

POVZETEK

Poglavje obravnava orodja in metode, ki se uporabljajo za animiranje in pridobivanje refleksij ter moderiranje uspešnega partnerstva, vključno s komunikacijskimi veščinami, vprašanji in dilemami vodenja, animacije in motivacije ter ostalimi tehnikami, ki se uporabljajo v procesu sodelovanja javnosti.

Ključna dilema oziroma prvi izziv pa je, kako do uspešnega partnerstva. V nadaljevanju je navedenih nekaj naših izkušenj:

1. Skupna vizija in poslanstvo: Opredelitev skupne vizije in poslanstva naj bo prvi korak, ki ga partnerji naredijo. Za to si vzemite čas, odkrijte, kaj motivira vsakega partnerja, definirajte, kako naj bo videti vaš projekt, in to napišite, da boste lahko v prihodnosti še kdaj uporabili, če boste zašli s poti.

2. Izpolnjevanje potreb in pričakovanj: Vsak od partnerjev ima svoje razloge, zaradi katerih je vstopil v partnerstvo (na primer potreba po kapitalu, znanju ali kontaktih). Potrebe posameznikov niso vedno jasno izražene, a vseeno pričakujejo, da bodo izpolnjene. Če se to ne zgodi, lahko odnosi postanejo napeti, zato se je treba o tem pogovoriti in določiti pričakovanja posameznikov.

3. Opredelitev in izraba prednosti partnerjev: Včasih se zaradi drugih dejavnikov spregleda manj očitne sposobnosti posameznikov. Če jih opazite in unovčite, se povečata motivacija in zagnanost, kar poveča možnosti za uspeh. Napišite spisek svojih sposobnosti in partnerje prosite, da naredijo enako. Nato pogledajte, ali lahko te sposobnosti kako uporabite pri projektu.

4. Upoštevanje omejitev partnerstva: Zaradi prizadevanj po varčevanju partnerji pogosto pozabijo na stvari, na katere se ne spoznajo dobro ali jih ne zanimajo, kar lahko oslabi podjetje. Omejitve se lahko pojavijo na različnih področjih, na primer pri strategiji, razvoju, trženju, managementu ... Treba jih je čim prej identificirati in obvladati, da stvari ne uidejo iz rok, saj je zaradi zanemarjanja teh področij propadel že marsikateri projekt.

5. Določitev ciljev projekta in ciljev posameznih deležnikov: Najbolje je najprej določiti cilje projekta, nato pa individualne cilje sodelujočih deležnikov, ki naj podpirajo cilje projekta in pričakovanja ter znanje posameznikov. Vse skupaj napišite, da se bo vedelo, kdo je za kaj odgovoren.

6. Hitra razrešitev sporov: V vsakem odnosu prihaja do sporov in frustracij. Pomembno jih je učinkovito reševati, da ne bodo sčasoma spodkopali dobrih temeljev partnerstva. Sestanek enkrat mesečno, namenjen temu, da partnerji povedo, kaj jih moti, je dobra preventiva. Ker je včasih težko povedati partnerju, kaj vas moti, to naredite v pozitivnem smislu, na primer povejte, kako naj bi se po vašem mnenju projektno načrtovanje ali njegova izvedba odvijala v prihodnosti.

7. Opredelitev nalog in odgovornosti: Delovne naloge partnerjev naj bodo zapisane, saj drugače lahko napačno predpostavljate, kaj bi moral kdo opraviti. Napišite seznam jasnih odgovornosti in nalog vsakega partnerja in pričakovane izide. Za nekatere naloge lahko najamete tudi zunanje specialiste.

VPRAŠANJA ZA RAZMIŠLJANJE

1. Katere so bile ovire ali omejitve za skupno delo na skupinskih srečanjih?
2. Kakšno je bilo vzdušje med delovno skupino?
3. Kakšna so opažanja udeležencev iz predstavljenih primerov dobrih praks in praktičnih izkušenj?
4. Na kakšen način boste razreševali morebitna nesoglasja in spore med parterji oziroma deležniki?
5. Kako boste zagotovili razumevanje udeležencev, da niso vsi cilji vsakega sektorja ali posameznega deležnika relevantni oziroma zanimivi za druge in jih tako spodbudili k iskanju tistih ciljev, ki zagotavljajo vzajemne koristi celotnega partnerstva?

Bibliografija in priporočena literatura

- Andragoški center Slovenije (2025). Metoda fokusnih skupin. Pridobljeno iz <https://mozaik.acs.si/kazalnik/metoda-fokusnih-skupin>, 12. 1. 2025.
- Akmentina, L. (2023). E-participation and engagement in urban planning: experiences from the Baltic cities. *Urban Research & Practice*, 16(4), 624-657, DOI: 10.1080/17535069.2022.2068965.
- Košćak, M., Lapos, P. in Primožič, T. (2020). *CEETO Smernice za razvoj trajnostnega turizma v zavarovanih območjih*. Koper: Regionalni razvojni center Koper.
- Tvrdonova, J. in Budzich-Szukala, U. (ur.) (2008). *Animating Local Partnership in Rural Areas – a practical guide*. TEPA – Training of European Partnership Animators. Wanted design.

5 Primeri uvajanja lokalne participacije v študijski proces

V sklopu različnih predmetov na Fakulteti za turizem smo poskusili s študenti delati tudi na realnih primerih iz prakse. Tako smo obiskali različne destinacije, ki so zaznale potrebo po razvoju, ter jim ponudili na razpolago svoje znanje in inovativne ideje. Kot primeren pristop dela smo izbrali tudi sodelovanje z lokalno skupnostjo, saj lahko načrt razvoja turistične destinacije bolje uspe, če je v celoten proces vključena lokalna skupnost, ki načrt vzame za svojega in ga podpira pri implementaciji.

V nadaljevanju bomo kot študije primera predstavili pet destinacij v Sloveniji in na Hrvaškem, katere smo obiskali s študenti ter pri tem uporabili načela lokalne participacije. V prihodnje si želimo, da bo tudi zaradi projekta NOO ter pričujočega učbenika vključenost lokalne participacije v študijskem procesu še večja, predvsem pa še bolj strukturirana in preiščljena. Tako se lahko nadejamo kar najboljših rezultatov, ki bi pripomogli k učinkovitejšemu udejstvovanju študentov ter posledično k uspešnejšemu razvoju destinacij.

5.1 Destinacija Gorski kotar, Hrvaška

Destinacijo Gorski kotar na Hrvaškem smo s študenti obiskali večkrat, in sicer v študijskem letu 2017/2018 ter v študijskem letu 2018/2019. V prvem letu smo se osredotočili na kraj Prezid, v drugem letu pa so študenti obravnavali širšo okolico mesta

Čabar (mesto Čabar ter kraje Plešče, Zamost, Tršče in Mali Lug). Delo študentov je bilo razdeljeno v več faz.

FAZA 1: Obdelava podatkov pred obiskom.

Študenti so prebrali obstoječe strateške dokumente destinacije (Lokalna razvojna strategija LAG-a Gorski kotar 2014–2020 in Strategija razvoja grada Čabra 2015–2020, Projekt Gorski kotar, II. faza: Poročilo o izvedeni presoji nosilne kapacitete okolja), se seznanili s spletnimi objavami o destinaciji (spletne strani, družbena omrežja) ter prebrali knjige, turistične brošure in druge publikacije, ki se navezujejo na destinacijo. Publikacije smo predhodno pridobili iz destinacije ali iz knjižnice.

FAZA 2: Terenski obisk destinacije.

V prvem letu so študenti v jeseni 2017 izvedli dvodnevni obisk kraja Prezid, kjer so si ogledali:

- prostor za načrtovano vzorčno turistično-izobraževalno kmetijo Gorski kotar;
- Goranski vrt;
- Zavičajno zbirko in goransko kučo Vesel;
- stari gasilski dom in izdelovanje lesene strešne kritine šindre;
- prostor za razvoj restavracije Ožbolt;
- potencialne lokacije za ureditev apartmajev v središču Prezida.

V drugem letu so študenti v jeseni 2018 obiskali naslednje točke:

- dvorec Zrinjskih – zbirka in ponudba »Putevima Frankopana«, Čabar;
- ribogojnica in kovačija Urh, Čabar;
- izvir Čabranke, Čabar in izvir Gerovčice, Zamost;
- Palčava šiša, Plešče;
- Selankin mlin, Zamost;
- Malinaričeva žaga, Zamost;
- steza rudarjev in rudnik – »Stopama trščanskih rudara«, Tršče;
- spomenik Petra Klepca in legenda o njem, Mali Lug.

Na prvih obiskih so študenti imeli voden ogled posameznih točk s strani domačinov, lastnikov posamezne točke zanimanja oziroma turističnih vodnikov, ki poznajo določeno točko. Pri tem so gostitelji predstavili vsebino, zgodovino in posebnosti ogledane lokacije, študenti pa so imeli možnost spraševati o dodatnih vsebinah, tako da so pri tem kot metodo dela uporabili intervju (slika 9). Posamezno točko je obiskala samo skupina študentov, ki je pripravljala načrt razvoja za to točko. Tako so imeli več časa, da so opravili razgovor.

Slika 9: Terensko delo v Gorskem kotarju.

Slika 10: Predstavitev in delavnica lokalne kulinarike

V večernem delu prvega dneva so nato študenti spoznali lokalno kulinariko. Najprej na kulinarčni delavnici (slika 10), kjer so se učili pripraviti lokalne dobrote, nato še pri večerji, ko so poskusili prej ustvarjene jedi in nekaj dodatnih.

Drugi dan obiska na terenu je sledil dogodek, na katerem so bili prisotni študenti, lastniki posameznih točk ogleda, turistični vodniki ter drugi zainteresirani domačini. Tam so lokalni prebivalci lahko izrazili svoja mnenja glede razvoja destinacije, študenti so predstavili okvirne ugotovitve ter ideje, nato pa je bila priložnost, da v medsebojni debati obe strani uskladita pogled v prihodnost.

FAZA 3: Individualno delo.

Po zbranih informacijah so študenti po skupinah pripravili vizijo razvoja posameznih točk destinacije, ki je sledila principu strateškega načrtovanja in priprave akcijskega načrta. Dokument je vseboval naslednje vsebine:

- analiza stanja z opravljeno analizo SWOT;
- dolgoročna vizija (postavljena za sedem let) in prioritete območja;

- opredelitev inovativnih ukrepov ter njihovih kazalnikov;
- predlog načina evalvacije doseganja zastavljenih ciljev.

Načrte razvoja posameznih lokacij so študenti zbrali v skupnem dokumentu ter pred tem dodali splošno analizo območja in predlagano skupno dolgoročno vizijo Gorskega kotarja. Predlagali so tudi najbolj primerne ciljne trge, ki bi jih turizem v Gorskem kotarju najbolj privlačil.

FAZA 4: Ponovni obisk destinacije – predstavitev.

Po pripravi prvega osnutka razvojne strategije so študenti v januarju naslednje leto še enkrat obiskali Gorski kotar. Na dogodku so domačinom in drugim deležnikom predstavili svoje predloge razvoja ter prisluhnili njihovim komentarjem (slika 11). Na podlagi skupne razprave so uskladili predlagano strategijo razvoja z različnimi deležniki ter vsebino objavili v prvi monografiji z naslovom »Razvojni program celovitega in trajnostnega razvoja območja Prezida in Gorskega kotarja« ter v drugi monografiji z naslovom »Razvojni program za trajnostni razvoj krajev območja mesta Čabar v Gorskem kotarju – II. faza«.

Slika 11: Predstavitev osnutka idejnih rešitev v Gorskem kotarju.

5.2 Destinacija Artiče, Slovenija

Kraj Artiče v občini Brežice (Slovenija) ima raznolike naravne in kulturne danosti. Te so želeli predstavniki Krajevne skupnosti Artiče povezati v privlačno turistično ponudbo ter jo predstaviti širši javnosti. Še posebej so želeli izpostaviti Banovo domačijo kot

najprivlačnejšo točko destinacije (slika 12). Za pomoč so se obrnili na Fakulteto za turizem Univerze v Mariboru. Na osnovi te pobude sta bili oblikovani dve skupini študentov in vsaka skupina se je ukvarjala s točno določeno tematiko. Prva skupina študentov je pripravljala študijo izvedljivosti vzpostavitve turistične destinacije, druga skupina študentov pa je pripravila predloge turističnih produktov destinacije ter njihove marketinške načrte. Delo je potekalo v študijskem letu 2020/2021, ki ga je zaznamovala pandemija covida-19, zato je načrtovani terenski obisk odpadel, nadomestila pa so ga srečanja preko spleta. Sodelovanje smo nadaljevali tudi v študijskem letu 2021/2022, ko so študenti ponovno oblikovali turistične produkte in tako iskali nove ideje in rešitve.

Slika 12: Banova domačija.

FAZA 1: Uvodno srečanje.

Uvodno srečanje obeh skupin študentov ter predstavnikov Krajevne skupnosti Artiče je potekalo v jeseni 2020, in sicer preko aplikacije MS Teams. Na tem srečanju so se predstavili:

- Krajevna skupnost Artiče (kot naročnik in osrednji steber projekta);
- Turistično društvo Artiče (predstavitev destinacije in še posebej Banove domačije kot osrednjega turističnega potenciala);
- Športno društvo Artiče (predstavitev trim steze kot potencialnega športnega objekta);

- Gozdni kolopark v Artičah (predstavitev kolesarskega poligona kot potencialnega športnega objekta);
- Osnovna šola Artiče (predstavitev vodnih virov na destinaciji in vodnih učnih poti);
- KUD Oton Župančič Artiče (predstavitev nesnovne dediščine – društvenih sekcij in lokalnega narečja);
- podjetje INTOURS DMC (predstavitev možnosti razvoja motivacijskega »incentive«) turizma na destinaciji).

S predstavljeno vsebino so študenti pridobili informacije o splošnih željah naročnika ter tudi o možnostih turistične ponudbe, ki na destinaciji že obstaja ali je še v razvoju.

FAZA 2: Individualno raziskovalno delo.

Študenti so se nato lotili individualnega dela. Znotraj posamezne teme so bili razdeljeni v manjše skupine z namenom, da bi se posamezne tematike lotili bolj poglobljeno ter pridobili čim več inovativnih idej. Študenti, ki so se ukvarjali s študijo izvedljivosti vzpostavitve turistične destinacije, so bili razdeljeni v 5 skupin:

- Analiza območja;
- Koncept turistične destinacije in model razvoja;
- Turistična ponudba predvidene turistične destinacije Artiče;
- Vidiki lokalne skupnosti in lokalne samouprave;
- Potencialno povpraševanje po ponudbi turistične destinacije Artiče;
- Način upravljanja predvidene turistične destinacije Artiče.

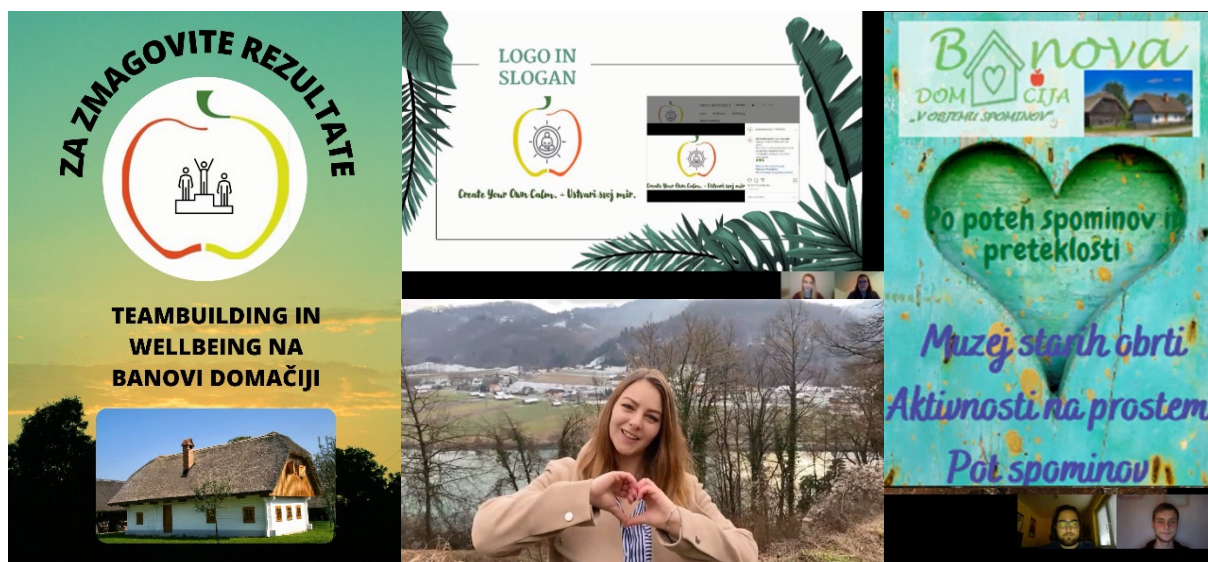
Druga skupina študentov je svoje delo opravila v parih, in sicer v obeh navedenih študijskih letih. Tako so pripravili več kot 20 predlogov turističnih produktov destinacije ter njihove marketinške načrte.

Študenti so informacije za oblikovanje svojih idejnih rešitev pridobili ne samo iz uvodnih predstavitev, ampak tudi s spleta (spletna stran Krajevne skupnosti Artiče, družbena omrežja), objavljene literature, ki jo je zagotovila Osnovna šola Artiče, ter s pomočjo lastne raziskave. V okviru raziskav so študenti opravili elektronske intervjuje s predstavniki različnih organizacij na destinaciji in širše. Tako so se pogovorili s predstavniki lokalne uprave in zavodov (na primer Občina Brežice; Krajevna skupnost Artiče, Zavod za podjetništvo, mladino in turizem Brežice; Turistično-informacijski center Brežice, Krško in Kostanjevica na Krki; Posavski muzej Brežice), z lokalnim ponudnikom apartmajev ter

lokalnimi vodniki in vodnicami za občino Brežice. Prav tako so opravili pogovore s predstavniki potencialnih obiskovalcev destinacije, kot so osnovne šole ter društva upokojencev iz Slovenije in Hrvaške. Poleg tega je bila izvedena tudi spletna anketa, s katero so želeli pridobiti mnenja in stališča prebivalcev Krajevne skupnosti Artiče o vzpostavljanju turistične ponudbe.

FAZA 3: Vmesna delovna srečanja.

Obe skupini študentov sta v času priprave vsebine svojega dela imeli tudi dve spletni srečanja, ki sta potekala preko aplikacije MS Teams. Tam so vsi študenti predstavili napredek svojega dela in med seboj podelili mnenja (slika 13). Tako so uskladili prvi in drugi del raziskave, da je bila študija izvedljivosti čim bolj usklajena s predlaganimi turističnimi produkti ter marketinškimi načrti.

Slika 13: Idejne rešitve za Banovo domačijo.

FAZA 4: Predstavitev osnutka projektne rešitve.

V zadnji fazi so se študenti še enkrat srečali s predstavniki Krajevne skupnosti Artiče v januarju 2021 ter v januarju 2022, tudi tokrat preko aplikacije MS Teams. Na sestanku so študenti predstavili svoje ugotovitve in ideje ter jih uskladili s predstavniki destinacije, ki so podali svoje komentarje in mnenje. Dopolnjena vsebina je bila nato zbrana v skupni monografiji z naslovom »Turistična destinacija Artiče – študija izvedljivosti«. Dokument je vseboval naslednje vsebine:

- Predstavitev destinacije Artiče in potek dela;

- Konceptualni model turistične destinacije in njeni ključni deležniki;
- Analiza SWOT in povzetek ugotovitev;
- Koncept turistične destinacije in model razvoja;
- Turistična ponudba predvidene turistične destinacije Artiče;
- Vidik lokalne skupnosti in lokalne samouprave;
- Potencialno povpraševanje po ponudbi turistične destinacije Artiče;
- Način upravljanja predvidene turistične destinacije Artiče;
- Uvod v trženjsko komuniciranje Banove domačije;
- Trženjska analiza in predstavitev stanja;
- PREDLOGI TURISTIČNIH PRODUKTOV NA BANOVI DOMAČIJI IN MARKETINŠKI NAČRTI (Odmik na Banovo domačijo; Eko turistična kmetija Banova domačija; Glamping po Banovo; Od podložnika do gospodarja; »Po meri« na Banovi domačiji; Teambuilding na Banovi domačiji; Po poteh preteklosti in spominov; Pobeg na Banovo domačijo; Banova učna pot; Doživi utrip Artič in spoznaj Banovo domačijo).

Med predlogi turističnih produktov ter pripadajočih marketinških načrtov je bilo izbranih najboljših 11 na osnovi mnenja krajevne skupnosti ter mentorjev s fakultete. Monografija je bila širši javnosti predstavljena na dogodku, ki je potekal na Banovi domačiji meseca maja 2022 (slika 14). Tam so bili najboljši predlogi turističnih produktov tudi nagrajeni, tako da so študenti zmagovalnih ekip prejeli simbolično nagrado. Ob predstavitvi monografije je potekala tudi otvoritev muzejske zbirke na Banovi domačiji z naslovom »Sadjarska zbirka: Posavje – sadjarski raj«, ki so jo pripravili predstavniki Sadjarskega društva Artiče in Posavskega muzeja Brežice.

Slika 14: Dogodek ob predstavitvi monografije o Artičah.

5.3 Destinacija Moslavina, Hrvaška

Destinacijo Moslavina na Hrvaškem smo s študenti obiskali v študijskem letu 2019/2020. Projekt se je razvil na pobudo sodelovanja s strani Vimal akademije (Udruga za razvoj ljudskih potenciala), ki ima svoj sedež v Moslavini. Moslavina kot mikroregija se sicer razteza med Zagrebačko, Bjelovarsko-bilogorsko in Sisačko-moslavačko županijo. Osnovni nameni projekta so bili opraviti analizo in pripraviti strateški načrt za razvoj posameznih turističnih ponudnikov nastanitev oziroma OPG (obiteljska poljoprivredna gospodarstva) ter pripraviti integralni turistični produkt za destinacijo. Delo študentov je bilo razdeljeno v več faz.

FAZA 1: Obdelava podatkov pred obiskom.

Študenti so se najprej seznanili z destinacijo in prebrali obstoječe strateške dokumente destinacije (Strategija razvoja grada Popovače za razdoblje 2015.-2020.; Marketinška strategija turizma i akcijski plan za grad Kutinu; Program javnih ulaganja u javnu turističku infrastrukturu Grada Kutine). Prav tako so pregledali spletne objave o destinaciji (spletne strani, družbena omrežja) ter prebrali knjige, turistične brošure ter druge publikacije, ki se navezujejo na destinacijo in ki so jih preskrbeli z Vimal akademije.

FAZA 2: Terenski obisk destinacije.

Po opravljeni raziskavi literature so se študenti v jeseni 2019 odpravili na dvodnevni terenski izlet in obiskali regijo Moslavina, kjer so si ogledali Repušnico – sprejemni center Parka prirode Lonjsko polje. Tam sta jih sprejela župana Kutine in vodja oddelka za društvene dejavnosti v Kutini, prisoten je bil ravnatelj parka, svoje delo pa so predstavili lokalni turistični subjekti Turistička zajednica Kutina, LAG Moslavina, Muzej Moslavine Kutina in Park prirode Lonjsko polje. Študenti so se nato v spremstvu lokalnega vodnika sprehodili po Lonjskem polju (slika 15), v spremstvu turističnega vodnika pa odšli tudi na ogled lokalnih znamenitosti v Kutino, Garić Grad in jezero ter po okolici.

Nato je sledil raziskovalni del, ko so se študenti razdelili po parih in odšli do izbranih ponudnikov nastanitve. Raziskali so naslednje ponudnike:

1. OPG Lonjski dvori,
2. OPG Vinarija i restoran August,
3. OPG Seoski turizam Sambolek,
4. OPG Ivica Leskarac – Klet Leskarac,
5. OPG Lukač – Seoski turizam Zeleni put.

Slika 15: Ogled Lonjskega polja z vodnikom.

Študenti so pri izbranem ponudniku imeli večerjo, prenočitev in zajtrk, tako da so lahko iz prve roke izkusili, kakšna je njihova ponudba (slika 16). Prav tako so imeli zvečer in zjutraj priložnost pogovora z gostitelji, da so lahko od njih izvedeli vse informacije, ki so jih potrebovali za nadaljnje delo. Z gostitelji so si tudi izmenjali kontaktne podatke, da so lahko po potrebi ponovno vzpostavili stik ter razjasnili morebitne dileme.

Slika 16: Primer obravnavanega OPG-ja kot ponudnika nastanitve.

FAZA 3: Individualno delo.

Po zbranih informacijah so študenti po skupinah pripravili vizijo razvoja posameznih ponudnikov nastanitve na destinaciji, ki je sledila principu strateškega načrtovanja in priprave akcijskega načrta. Dokument je vseboval naslednje vsebine:

- analiza destinacije z opravljeno analizo SWOT;
- dolgoročna vizija (postavljena za pet let) in prioritete destinacije;
- integralni turistični produkt Moslavina;
- vizija in prioritete za posameznega ponudnika nastanitev;
- opredelitev inovativnih ukrepov ter njihovih kazalnikov;
- predlog načina evalvacije doseganja zastavljenih ciljev.

Predlog integralnega turističnega produkta in načrte razvoja posameznih ponudnikov nastanitev so študenti zbrali v skupnem dokumentu ter pred tem dodali splošno analizo destinacije in predlagano skupno dolgoročno vizijo Moslavine.

FAZA 4: Ponovni obisk destinacije – predstavitev.

Po pripravi prvega osnutka razvojne strategije so študenti v februarju naslednje leto še enkrat obiskali Moslavino. Na dogodku so domačinom in drugim deležnikom predstavili svoje predloge razvoja ter prisluhnili njihovim komentarjem (slika 17). Na podlagi skupne razprave so uskladili predlagano strategijo razvoja z različnimi deležniki ter vsebino objavili v prvi monografiji z naslovom »Program razvoja za održivi ruralni turizam u Moslavini«. V monografiji sta dodana tudi premislek o razvoju zaščitenih območij, kot je na primer Lonjski park, ter poglavje o marketingu podeželskega turizma. Dogodek in izdana monografija sta odmevala tudi v lokalnih medijih, ki so objavili novice tako o prvem terenskem obisku študentov kot o predstavitvi in monografiji.

Slika 17: Predstavitev idejnih rešitev v Moslavini.

5.4 Destinaciji Sisek in Petrinja, Hrvaška

Študenti so obiskali tudi hrvaški destinaciji Sisek in Petrinja. Mesto Sisek je središče Sisačko-moslavačke županije, v bližini pa se nahaja mesto Petrinja; obe mesti ležita ob reki Kolpi. Prav Petrinjo je 29. 12. 2020 prizadel močan potres z magnitudo 6,4 Mw (momentna magnitudna lestvica) oziroma 6,2 ML (lokalna magnitudna lestvica) oziroma VIII (težke poškodbe) do IX (rušenje) po evropski makroseizmični lestvici (slika 18). Ker so po rušilnem potresu želeli vzpostaviti bolj trajnostno turistično ponudbo oziroma ponovno oživiti turizem na destinaciji, so na pomoč poklicali tudi študente Fakultete za turizem Univerze v Mariboru, ki so obe destinaciji obiskali v študijskem letu 2021/2022. Tudi tukaj je bilo delo študentov razdeljeno v več faz.

Slika 18: Porušena Petrinja.

FAZA 1: Obdelava podatkov pred obiskom.

Študenti so se najprej seznanili z obema destinacijama in prebrali obstoječe strateške dokumente destinacij (Strategija razvoja turizma Sisačkomoslavačke županije za razdoblje 2014. – 2020.; Operativni plan razvoja cikloturizma u Sisačko-moslavačkoj županiji 2017. - 2020.; Studija za upravljanje kvalitetom u turizmu Sisačko-moslavačke županije, 2020.). Prav tako so pregledali spletne objave o obeh destinacijah (spletne strani, družbena omrežja) ter videoposnetke in novice, ki so bili objavljeni po potresu.

FAZA 2: Terenski obisk destinacije.

Po opravljeni raziskavi literature so se študenti v jeseni 2021 odpravili na dvodnevni terenski obisk mest Sisek in Petrinja, kjer so si ogledali:

- Holandsko hišo v Sisku in industrijsko dediščino Siska (muzej industrijske dediščine);

- Projekt muralov Re: Think Sisak;
- Restavracijo in nastanitve »Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Korablja Tišinić«;
- Restavracijo, nastanitve in ponudnika zabavnih aktivnosti v naravi »Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Ivančica Kudlek Capriccia centar«;
- Lončarstvo Val;
- Lokacije v okolici Siska in Petrinje, ki so turistično zanimive.

V muzeju jih je sprejel ravnatelj Gradskog muzeja Siska dr. Vlatko Čakširan, ki je predstavil delovanje muzeja in študente povabil na ogled eksponatov (slika 19). Študenti so se srečali tudi z direktorico Turističke zajednice Sisačkomoslavačke županije Ingrid Padjen Đurić in direktorico Turističke zajednice Grada Siska Mirjano Lahovsky Žličarić, ki sta predstavili delovanje turizma in najbolj privlačne znamenitosti destinacije ter njihove želje po razvoju v prihodnje.

Slika 19: Ogled Gradskog muzeja v Sisku

Projekt muralov je predstavila ravnateljica Galerije Striegl Alma Trauber, študenti pa so si nato skupaj z vodnikom pogledali murale v mestu Sisek. Na poti so se ustavili tudi pri drugih znamenitostih mesta.

Študenti so svoj ogled nadaljevali v mestu Petrinja, kjer jih je sprejela direktorica Turističke zajednice Grada Petrinje Ivanka Držaj (slika 20). Poleg predstavitve turizma v mestu je direktorica študente popeljala po razrušenem centru mesta, kjer so študenti iz prve roke lahko izkusili rušilne posledice potresa. Mesto se postopoma obnavlja, a je zaradi ogromne količine uničenih zgradb, cest in druge infrastrukture obnova počasna.

Slika 20: Ogled mesta Petrinja z direktorico turistične organizacije

Študenti so v sklopu terena obiskali tudi nekaj turističnih ponudnikov. Prva je bila restavracija »Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Korablja Tišinić«, kjer so kosili ter si ogledali njihove kapacitete in manjši živalski vrt. Nato so obiskali ponudnika zabavnih aktivnosti v naravi »Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Ivančica Kudlek Capriccia centar«, kjer so se preizkusili v nekaterih igrah za teambuilding. Obiskali so tudi Lončarstvo Val, kjer so si ogledali lončarjevo delavnico z izdelki ter opazovali lončarja pri delu.

Pri vseh obiskanih destinacijah so imeli študenti priložnost govoriti z lastnikom oziroma upraviteljem obiskane lokacije. Prav tako so študenti pridobili elektronske naslove, preko katerih je potekala nadaljnja komunikacija s predstavniki posamezne lokacije.

FAZA 3: Individualno delo.

Po zbranih informacijah so študenti po skupinah pripravili vizijo razvoja posameznih točk obeh destinacij, ki je sledila principu strateškega načrtovanja in priprave akcijskega načrta. Dokument je vseboval naslednje vsebine:

- analiza stanja z opravljeno analizo SWOT,
- dolgoročna vizija (postavljena za osem let) in prioritete območja,
- opredelitev inovativnih ukrepov ter njihovih kazalnikov,
- predlog načina evalvacije doseganja zastavljenih ciljev.

Posamezne obravnavane točke z destinacije je v dokumentu povezoval tudi razmislek o razvoju kulturne dediščine, opisan pa je bil tudi primer integralnega turističnega produkta skupne destinacije Sisek-Petrinja, ki bi povezoval obe destinaciji.

FAZA 4: Predstavitev idejnega osnutka.

Glede na čas, v katerem se je projekt odvijal (zaznamovan je bil s pandemijo covid-19), se študenti niso vrnili na destinaciji, ampak so pripravili spletno srečanje s predstavniki domačinov, ki je potekalo preko aplikacije MS Teams. Tako so študenti v januarju 2022 predstavnicam turističnih organizacij z destinacije predstavili prvi osnutek razvojne strategije. Na podlagi komentarjev so nato svoje ideje dodelali in vsebino objavili v monografiji z naslovom »Program razvoja održivog turizma u Sisku i Petrinji«.

[illegible]

DELOVNI LISTI ZA IZVAJANJE LOKALNE PARTICIPACIJE

1. Oblikovanje projektne ekipe – katere osebe bodo v vaši ekipi in kakšne bodo njihove zadolžitve?

Oseba 1: _____

Oseba 2: _____

Oseba 3: _____

(po želji dodajte več oseb) _____

2. Določite namen in cilje projekta lokalne participacije.

Namen: _____

Cilji: _____

3. Katere dokumente morate preštudirati pred začetkom postopka? Na primer zakonodajo, strategije, medijske objave ... Naredite seznam.

[illegible]

Skupina 1: _____

Skupina 2:

Skupina 3:

(po želji dodajte več skupin)

7. Določite vire, ki so potrebni za izvedbo projekta lokalne participacije.

Ljudje: _____

Prostor: _____

Material: _____

Finance: _____

8. Zapišite načrt, kako boste pridobili sredstva za izvedbo projekta lokalne participacije.

9. Katere metode pozivanja deležnikov k sodelovanju boste izbrali?

Metoda 1: _____

Metoda 2: _____

(po želji dodajte več metod) _____

10. Kako boste promovirali dogodek lokalne participacije?

11. Določite vse parametre izvedbe posameznega dogodka lokalne participacije:

Dogodek 1

Izbrana metoda: _____

Čas: _____ : _____ Lokacija: _____

Potreben material: _____

Prisotne osebe za izvedbo dogodka: _____

Moderator dogodka: _____

Vsebina dogodka: _____

Dogodek 2

Izbrana metoda: _____

Čas: _____ : _____ Lokacija: _____

Potreben material: _____

Prisotne osebe za izvedbo dogodka: _____

Moderator dogodka: _____

Vsebina dogodka: _____

Dogodek 3**Izbrana metoda:** _____**Čas:** _____ **:** _____ **Lokacija:** _____**Potreben material:** _____

Prisotne osebe za izvedbo dogodka: _____

Moderator dogodka: _____**Vsebina dogodka:** _____

(po želji dodajte več dogodkov)

[illegible]

12. Kako boste izvedli oceno postopka in rezultatov dogodka lokalne participacije?

13. Pripravite in predstavite končno poročilo ter svetujte glede vpeljave ugotovitev v proces osnovnega projekta.

Kdo napiše dokument?

Do kdaj je dokument napisan?

Kdo predstavi dokument?

Kdaj se dokument predstavi?

Kdo je povabljen na dogodek?

Recenzija 1

MARINA BARKIĐIJA SOTOŠEK

Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Svjetska turistička organizacija održivost definira kao upravljanje resursima ostvarujući ekonomske, socijalne i estetske potrebe poštujući kulturološki integritet, osnovne ekološke procese, biološku raznolikost i sustave na kojima se temelji život, stvara dobrobit i blagostanje cjelokupnog društva, uvažavajući potrebe turista i lokalne zajednice. Davanje prava glasa lokalnim zajednicama i njihovo uključivanje u planiranje i donošenje odluka o upravljanju i budućem razvoju turizma u njihovome području, u suradnji s ostalim dionicima primarni je fokus udžbenika **UVOĐENJE LOKALNOG SUDJELOVANJA U PEDAGOŠKI PROCES (UVAJANJE LOKALNE PARTICIPACIJE V PEDAGOŠKI PROCES)**. Usprkos činjenici da je održivi razvoj podlozan različitim tumačenjima, ovaj udžbenik detaljnim teorijskim podlogama čitateljima ne ostavlja dvojbe u promišljanju već otvara nove vidike i proširuje znanje o održivosti i inkluzivnosti široke sfere lokalnih dionika u kreiranju razvojnih planova i postavljenju ciljeva za budući razvoj destinacije.

Pored detaljne teorijske podloge o pojmu lokalnog sudjelovanja, udžbenik je bogat praktičnim savjetima i konkretnim smjernicama o samoj pripremi participativnih događaja i metodama uključivanja različitih zajednica u procese planiranja. Svako poglavlje nudi stručne i znanstvene izvore literature sa svrhom dodatnog proširivanja znanja, a pitanja na kraju cjelina potiču na razmišljanje tijekom samostalnog čitanja. Poseban doprinos

udžbenika svakako je radni listi kojeg studenti, ali i kreatori destinacijskog menadžmenta mogu koristiti pri provedbi vlastitih projekata temeljenih na uključivanju lokalnog sudjelovanja.

Udžbenik se sastoji od pet logički povezanih cjelina, a svaka od njih ima svoju ulogu u znanstvenom sistematiziranju relevantnih spoznaja važnih za predmetnu tematiku. Prvo poglavlje pod naslovom LOKALNO SUDJELOVANJE U TURISTIČKOM PLANIRANJU (LOKALNA PARTICIPACIJA PRI NAČRTOVANJU TURIZMA) obrazlaže ključne izazove sudjelovanja javnosti u procesima planiranja u turizmu, navodi potencijalne nesporazume i zablude o sudjelovanju javnosti, analizira prednosti i nedostatke suradnje s lokalnom zajednicom te definira razine sudjelovanja javnosti i pojedine skupine dionika. Ovo poglavlje ističe važnost međusektorskog partnerstva s ciljem jačanja lokalne suradnje prilikom strateškog planiranja u svrhu kreiranja održivog i odgovornog turizma.

Poglavlje naslovljeno PRIMJERI DOBRE PRAKSE SURADNJE SA LOKALNOM ZAJEDNICOM (PRIMERI DOBRE PRAKSE SODELOVANJA Z LOKALNO SKUPNOSTJO) izdvaja primjere inozemne i domaće prakse koji su se bavili različitim razvojnim aspektima i temama važnim za razvoj turističkih destinacija u kojima su realizirani. Navedenim primjerima ističe se sudjelovanje i suradnja javnosti kao ključan i nezaobilazan alat za uspješnu provedbu ciljeva. Istaknuti primjer inozemne prakse je projekt Promicanje kulturnog sektora uvođenjem ICT-a u planove razvoja kulturnog turizma regije Podbeskidzie u Poljskoj. Sljedeći primjer sa područja je Italije, regija Pijemont, a odnosi se na projekt Platforma za praćenje turističkih potreba CSI Piemonte. Zadnji analizirani primjer inozemne prakse rezultat je međunarodne suradnje, a nosi naziv Projekt Otočja Campano skupine Lauro Group (Napulj, Italija) i Forthcrs Univerza na Kreti (Grčka). Analizirani primjeri domaće prakse odnose se na sljedeće projekte: Provođenje ocjene ekološke prihvatljivosti lokacije Štrit u općini Škocjan u sklopu pripreme proizvoda Stazama baštine Dolenjske i Bele krajine; Izvođenje procjene prihvatljivosti utjecaja na okoliš na lokaciji Trška gora kod Novog mesta u sklopu pripreme projekta Putovi baštine Dolenjske i Bele krajine; Postavljanje trase autoceste pored Trebnja; Priprema smjernica za razvoj vinogradarstva i turizma u Liscu u Suhoj krajini.

Upravljanje projektom podrazumijeva upravljanje različitim skupinama dionika na koje projekt utječe ili imaju određeni interes u projektu. Treće poglavlje pod naslovom PLANIRANJE PROJEKTA KORIŠTENJEM LOKALNOG SUDJELOVANJA (NAČRTOVANJE PROJEKTA Z UPORABO LOKALNE PARTICIPACIJE) detaljno obrazlaže 12 koraka u provedbi lokalnog sudjelovanja koji čine: stvaranje projektnog tima;

određivanje svrhe i ciljeva projekta lokalnog sudjelovanja; razumijevanje zakonodavnog, pravnog i društvenog konteksta temeljnog projekta i odluka koje treba donijeti; određivanje uključenosti dionika u proces (koja će skupina biti uključena i za koju svrhu); odabir načina rada sa sudionicima projekta lokalnog sudjelovanja; određivanje vremenskog okvira projekta lokalnog sudjelovanja; određivanje resursa potrebnih za provedbu projekta lokalnog sudjelovanja; dobivanje sredstava za provedbu projekta lokalnog sudjelovanja; pozivanje i regrutiranje sudionika iz lokalne sredine; promicanje događaja lokalnog sudjelovanja; provedba događaja lokalnog sudjelovanja; evaluacija procesa i rezultata događaja lokalnog sudjelovanja; te priprema i prezentacija završnog izvješća kao i uvrštavanje glavnih zaključaka u proces provedbe projekta. Lokalno sudjelovanje je način da se u provedbu projekta uvedu mišljenja i ideje skupina koje dolaze iz lokalne sredine u kojoj se projekt provodi istovremeno uvažavajući kontekst osnovnog projekta i strukturu samog lokalnog sudjelovanja.

Temeljem teorijskih postavki prethodnih poglavlja, stručnosti i kritičnosti, u poglavlju TEHNIKE JAVNOG SUDJELOVANJA (TEHNIKE JAVNE PARTICIPACIJE), autori udžbenika iznose nove teorije i prijedloge kako ostvariti uspješno partnerstvo. Ključne izazove i načine kako im pristupiti prilikom realizacije uspješnog partnerstva, autori navode redom: definiranje zajedničke vizije i misije; ispunjenje potreba i očekivanja svakog pojedinog partnera, prepoznavanje i iskorištavanje prednosti partnera; poštivanje ograničenja partnerstva; određivanje ciljeva projekta i ciljeva pojedinačnih dionika; brzo rješavanje sporova te definiranje zadataka i odgovornosti partnera. Svojim prijedlozima autori doprinose kvaliteti i autentičnosti udžbenika.

Poglavlje PRIMJER UVOĐENJA LOKALNOG SUDJELOVANJA U PROCESU STUDIRANJA (PRIMERI UVAJANJA LOKALNE PARTICIPACIJE V ŠTUDIJSKI PROCES) dokaz je da autori udžbenika ne samo promišljaju već i žive održivost kroz uključivanje studenata u suradnju sa lokalnom zajednicom. U sklopu različitih kolegija na Fakultetu za turizam, studenti obilaze destinacije koje su u procesu turističkog razvoja te im predlažu inovativne ideje za daljnji razvoj. Posljednje poglavlje udžbenika prikazuje pet destinacija u Sloveniji i Hrvatskoj koje su autori posjetili sa studentima, koristeći se načelima lokalnog sudjelovanja. Destinacije na području Hrvatske u kojima su studenti sudjelovali u razvojnom procesu i idejnim rješenjima bile su Gorski kotar, Moslavina, Sisak i Petrinja dok su na području Slovenije posjetili destinaciju Artiče. Za svaku posjećenu destinaciju, detaljno je obrazložena sinergija akademske i lokalne zajednice, način suradnje i uključivanja dionika te su navedeni krajnji rezultati i dobrobiti proizašle iz suradnje uključenih dionika u posjećenim destinacijama.

Udžbenik UVOĐENJE LOKALNOG SUDJELOVANJA U PEDAGOŠKI PROCES (UVAJANJE LOKALNE PARTICIPACIJE V PEDAGOŠKI PROCES) doprinosi razvoju znanja kao i osvješćivanju nužnosti uključivanja lokalne zajednice u procese planiranja turizma. Kao što svijet ostaje novim generacijama, tako ovo sabrano i ukoričeno znanje ostaje sadašnjim i budućim kreatorima turizma koji poštuju načela održivosti, inkluzivnosti i suradnje. Osim studentima, ovaj udžbenik pruža sveobuhvatne smjernice različitim institucijama, pojedincima, poduzetnicima i svim zainteresiranim dionicima koji žele nadograditi svoje znanje o destinacijskom menadžmentu.

Zahvaljujući predanom radu autora koji su svoja znanja i iskustva nesebično pretočili u udžbenik te zahvaljujući projektu realiziranom na Fakultetu za turizam Sveučilišta u Mariboru pod nazivom NOO: Fleksibilni oblici obrazovanja: zelena tranzicija i turizam 5.0, zasigurno će se povećati razina budućeg uključivanja lokalnog sudjelovanja u proces studiranja te ga učiniti još naprednijim i konciznijim. Krajnji rezultat ovog autorskog djela nedvojbeno će biti vidljiv u učinkovitijem angažmanu studenata, uspješnijem razvoju destinacija i održivom razvoju turizma budućnosti.

I na kraju čitanja, svaki korisnik ovog udžbenika zasigurno će osvijestiti glavnu misao autora, a to je da se povećanje dobrobiti mjeri povećanjem kvalitete života pojedinca i sveukupnog stanovništva, a ne povećanjem količine proizvedenih ili utrošenih materijalnih dobara ili energije.

Recenzija 2

BORIS PREVOLŠEK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem

Učbenik naslavlja aktualna vprašanja o pomembnosti uvajanja lokalne participacije v pedagoški proces, ki ne izpostavlja le pomena vključevanja raznolikih skupnosti v procese načrtovanja razvoja turizma, temveč tudi ponuja izčrpen in praktičen vpogled v te pomembne tematike.

Prvo poglavje je precej obsežno in celovito obravnava izzive, možnosti in vidike sodelovanja javnosti v načrtovalskih procesih turizma. Avtorja najprej izpostavita ključne izzive sodelovanja javnosti pri načrtovalskih procesih v turizmu. Temeljno razumevanje koncepta lokalne participacije bralcem omogočajo osnove sodelovanja javnosti in analiza razlogov za sodelovanje javnosti. Poglavje vključuje tudi poglobljen pregled pogostih nesporazumov in zmot o sodelovanju javnosti. Pomembno je, da avtorja prinašata realističen vpogled v temo, kar bralcem omogoča boljšo povezanost s prakso. Analiza prednosti in slabosti sodelovanja z lokalno skupnostjo dodatno podkrepi kakovost poglavja, saj ne poudarja le pozitivnih strani, ampak tudi izzive, s katerimi se lahko srečamo.

V drugem poglavju avtorja poglobljeno analizirata konkretne primere iz Slovenije in tujine, ki še dodatno poudarjajo praktično vrednost učbenika.

Tretje poglavje se osredotoča na operativne vidike izvajanja projekta. Bralcem postrežeta s koraki izvedbe projekta lokalne participacije, ki nudijo konkretne smernice za načrtovanje in izvedbo projektov. Poglavje odraža visoko praktično vrednost, ki je ključna za študente in strokovnjake na področju turizma.

V četrtem poglavju avtorja govorita o različnih tehnikah sodelovanja deležnikov in pomenu participativnega načrtovanja. V nadaljevanju predstavita praktični primer na projektu CEETO, ki vključuje uporabo preizkušene tehnike participativnega načrtovanja (EASW).

Zadnje, peto poglavje, z analizo študijskih primerov še dodatno poudarja praktično vrednost učbenika. Avtorja sta skupaj s študenti obiskala različne destinacije v Sloveniji in na Hrvaškem, kjer so na podlagi uporabe načela lokalne participacije ponudili svoja znanja in inovativne ideje. To daje učbeniku še večjo težo in uporabnost. Dodana vrednost so tudi priporočena branja, vprašanja za refleksijo ter delovni listi na koncu vsakega poglavja, ki študentom in praktikom nudijo dodatno gradivo in orodja za poglobljeno razumevanje in uporabo obravnavanih področij.

UVAJANJE LOKALNE PARTICIPACIJE V PEDAGOŠKI PROCES

BARBARA PAVLAKOVIČ FARRELL, MARKO KOŠČAK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija
barbara.pavlakovic@um.si, marko.koscak@um.si

Učbenik »Uvajanje lokalne participacije v pedagoški proces« izpostavlja pomen vključenosti različnih skupnosti v procese načrtovanja razvoja turizma. V uvodnem delu je predstavljen pojem lokalna participacija oziroma sodelovanje javnosti pri načrtovalskih procesih v turizmu. Pojasnjeni so razlogi in stopnje vključevanja javnosti v razvojne procese. Učbenik nadalje predstavi primere dobrih praks sodelovanja z lokalno skupnostjo iz tujine in Slovenije. Nato se učbenik osredotoči na postopek vključevanja javnosti, pri čemer so opisani posamezni koraki sodelovanja ter podani konkretni nasveti glede organizacije participativnih dogodkov. Še posebej so izpostavljene tehnike javne participacije, ki jih lahko uporabimo pri sodelovanju z različnimi deležniki. Učbenik na koncu predstavi primere vključevanja lokalne participacije v študijski proces na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru ter poda osnutek delovnega načrta za prihodnje primere vključevanja sodelovanja s skupnostmi v študijski proces.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.ft.4.2025](https://doi.org/10.18690/um.ft.4.2025)

ISBN

978-961-299-033-6

Ključne besede:

lokalna participacija,
načrtovanje turizma,
sodelovanje,
deležniki,
tehnike javne
participacije

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ft.4.2025](https://doi.org/10.18690/um.ft.4.2025)

ISBN
978-961-286-033-6

Keywords:
public participation,
tourism planning,
cooperation,
stakeholders,
public participation
techniques

INTRODUCING PUBLIC PARTICIPATION METHODS INTO THE PEDAGOGICAL PROCESS

BARBARA PAVLAKOVIČ FARRELL, MARKO KOŠČAK

University of Maribor, Faculty of Tourism, Brežice, Slovenia
barbara.pavlakovic@um.si, marko.koscak@um.si

The textbook "Introducing Public Participation Methods into the Pedagogical Process" highlights the importance of the involvement of different communities in tourism development planning processes. In the introductory part, the very concept of public participation in tourism planning processes is presented. The reasons and levels of public involvement in development processes are explained. The textbook also presents examples of good practices of cooperation with the local community from abroad and Slovenia. The textbook then focuses on the public involvement process itself, where the individual steps of participation are described. Next, concrete advice is given regarding the organisation of events where the public are involved. In particular, public participation techniques, which can be used in cooperation with various stakeholders, are highlighted. At the end, the textbook presents examples of the inclusion of local participation in the study process at the Faculty of Tourism of the University of Maribor. It provides a draft work plan for future examples of the inclusion of cooperation with communities in the study process.

University of Maribor Press

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Zahvaljujuči predanom radu autora koji su svoja znanja i iskustva nesebično pretočili u udžbenik te zahvaljujući projektu realiziranom na Fakultetu za turizam Sveučilišta u Mariboru pod nazivom NOO: Fleksibilni oblici obrazovanja: zelena tranzicija i turizam 5.0, zasigurno će se povećati razina budućeg uključivanja lokalnog sudjelovanja u proces studiranja te ga učiniti još naprednijim i konciznijim. Krajnji rezultat ovog autorskog djela nedvojbeno će biti vidljiv u učinkovitijem angažmanu studenata, uspješnijem razvoju destinacija i održivom razvoju turizma budućnosti.

I na kraju čitanja, svaki korisnik ovog udžbenika zasigurno će osvijestiti glavnu misao autora, a to je da se povećanje dobrobiti mjeri povećanjem kvalitete života pojedinca i sveukupnog stanovništva, a ne povećanjem količine proizvedenih ili utrošenih materijalnih dobara ili energije.

Doc. dr. Marina **Barkidija Sotošek**

Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Učbenik naslavlja aktualna vprašanja o pomembnosti uvajanja lokalne participacije v pedagoški proces, ki ne le izpostavlja pomen vključevanja raznolikih skupnosti v procese načrtovanja razvoja turizma, temveč tudi ponuja izčrpen in praktičen vpogled v te pomembne tematike.

Doc. dr. Boris **Prevolšek**

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem